

**TURUN
YLIOPISTO**

Yksityisyys älypuhelimien konteksteissa

Nuorten kokemuksia Suomesta ja Kanadasta

Maantieteen
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Johanna Junnila

Ohjaajat:
Jussi Jauhiainen
Liisa Mäkinen

15.5.2023

Turku

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.
Pro gradu -tutkielma

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Maantiede

Tekijä: Johanna Junnila

Otsikko: Yksityisyys älypuhelimien konteksteissa – Nuorten kokemuksia Suomesta ja Kanadasta

Ohjaajat: Jussi Jauhiainen ja Liisa Mäkinen

Sivumäärä: 96 sivua + liitteet 6 sivua

Päivämäärä: 15.5.2023

Yksityisyys on moniulotteinen ilmiö ja arvo. Sille on syntynyt uudenlaista merkitystä teknologisen kehityksen myötä muodostuneessa nykyisessä älypuhelin-kulttuurissa, jossa lähes jokaisella on käytössään henkilökohtainen, internetiin yhteydessä oleva, alati mukana kulkeva ja useisiin eri toimintoihin käytetty älylaite.

Tässä tutkielmassa yksityisyyttä tutkittiin suomalaisten ja kanadalaisten nuorten näkökulmista. Tavoitteena oli tarkastella nuorten kokemuksia ja näkemyksiä yksityisyydestä sekä yleisesti että osana erilaisia älypuhelin-konteksteja käyttäen Kanadassa ja Suomessa kerättyjä aineistoja. Tutkielmassa hyödynnettiin erityisesti Helen Nissenbaumin kontekstuaalisen integriteetin näkökulmaa yksityisyyteen.

Tutkimusaineistona oli vuosina 2019–2021 Kanadassa ja Suomessa kerätty ryhmäkeskusteluaineisto, jossa osallistujina oli yhteensä 68 iältään 13–19-vuotiasta nuorta. Laadullisessa keskusteluaineistossa näkyivät myös ryhmäkeskusteluja edeltäneet määrälliset Q-lajittelu- ja concept mapping -tehtävät. Keskusteluaineisto analysoitiin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä.

Yksityisyys oli valtaosalle tutkimushenkilöistä tunnustettu ja merkityksellinen arvo. Nuoret määrittelivät yksityisyyttä erityisesti 1. riskien ja turvallisuuden, 2. tunteiden sekä 3. suostumuksellisuuden ja hallinnan kautta. Yksityiseksi koettiin erityisesti asiat, joiden leviäminen tuottaisi konkreettista haittaa tai vaaraa. Tähän liittyviä tunteita olivat esimerkiksi pelko, häpeä ja epä mukavuus. Suostumuksellisuus yksityisyyteen liittyvissä asioissa koettiin tärkeäksi. Lisäksi mahdollisuus hallita omia tietoja tuotti myönteisiä kokemuksia luottamuksesta ja itsenäisyydestä. Nuorilla oli keinoja yksityisyyden hallintaan, mutta niiden vaikutukset koettiin rajallisiksi.

Älypuheliiniin liittyvistä yksityisyyden konteksteista erottuivat 1. koulun, 2. töiden ja vastuutehtävien, 3. kodin ja vapaa-ajan, 4. kaupallisten yhteyksien ja 5. viranomaisyhteyksien ryhmät. Älypuheliimeen liittyvät yksityisyyskysymykset olivat hyvin usein yhteydessä myös fyysiseen todellisuuteen esimerkiksi sijaintitietojen kautta. Suomalaisten ja kanadalaisten nuorten kokemukset olivat varsin samankaltaisia, mikä kertoo älypuhelin-kulttuurin suhteellisesta universaaliudesta.

Älypuhelin-kulttuurissa aikuistuvien nuorten kokemukset vaikuttavat heidän toimiinsa yksilöinä ja kansalaisina, minkä vuoksi niitä on tärkeä tutkia ja nuorten mahdollisuuksia tehdä informoituja päätöksiä tukea. Tulisi myös varmistaa, etteivät muutokset kohti digitaalisempaa ja esimerkiksi enemmän tekoälysovelluksiin nojaavaa yhteiskuntaa tapahdu ilman keskustelua niiden vaikutuksesta yksityisyydelle ja laajemmin kansalaisoikeuksille.

Avainsanat: yksityisyys, älypuhelimet, nuoret, asenteet, laadullinen tutkimus

Master's thesis

Subject: Geography

Author: Johanna Junnila

Title: Privacy in the contexts of smartphones – Young people's perceptions from Finland and Canada

Supervisors: Jussi Jauhiainen and Liisa Mäkinen

Number of pages: 96 + appendixes 6 pages

Date: 15 May 2023

Privacy is a multifaceted phenomenon and value. It has gained new significance in the smartphone culture into which the technological development of the past few decades has led. In this culture, nearly every individual has their personal, multi-purpose smart device constantly along them and connected to the internet.

In this thesis privacy was studied from the point of view of the experiences of young people in Finland and Canada. The aim was to investigate young people's experiences and views on privacy both in general and as a part of smartphone-related contexts, using data gathered in Canada and Finland. Privacy was approached especially from contextuality and contextual integrity perspectives according to Helen Nissenbaum's concept. The data consisted of focus group interviews of 68 Canadian and Finnish participants aged 13 to 19. The qualitative data from the discussions include also references to preliminary quantitative Q-sorting and concept mapping tasks. The data from the focus groups were analysed qualitatively using theory-guided content analysis.

Privacy was a recognised and significant value for most of the participants. They had multiple practices to manage it, even though the effectiveness of these practices was seen as limited. Participants defined privacy using approaches of 1. risks and safety or security, 2. feelings, and 3. consent and managing. Things that could impose a concrete risk or danger if they spread were considered particularly private, connecting to feelings such as fear, embarrassment, or discomfort. Consent was seen as important, and the ability to manage one's own information brought positive experiences of trust and independence. Context groups of 1. school, 2. work and other duties, 3. home and leisure, 4. connections to commercial actors, and 5. connections to authorities were recognised. The smartphone-related privacy issues were often linked to physical reality via for example location data. The experiences and perceptions of Finnish and Canadian participants were close to each other, mirroring the relative universality of the smartphone culture.

The experiences of young people growing up in the smartphone culture affect not only their choices as individuals but also their actions as citizens, contributing to the state of privacy and surveillance in future societies. Thus, it is important to study these experiences and support young people's possibilities to make informed decisions. It should also be ensured that changes toward more digital societies with for example increased AI use will not happen without sufficient discussion about the possible effects on privacy and citizens' rights.

Key words: privacy, smartphones, young people, perceptions, qualitative research

Sisällysluettelo

1	Johdanto	7
2	Käsitteellinen viitekehys	11
2.1	Yksityisyys	11
2.1.1	Historia ja määrittely	11
2.1.2	Kontekstuaalisuus	13
2.2	Valvonta	18
2.3	Yksityisyyteen liittyvä lainsäädäntö Suomessa ja Kanadassa	21
3	Kontekstina älypuhelin	25
3.1	Näkökulmia yksityisyyteen älypuhelin-konteksteissa	25
3.2	Nuoret matkapuhelimien ja internetin käyttäjinä	27
3.3	Nuoret ja yksityisyyden hallinta älypuhelin-konteksteissa	32
4	Aineisto ja menetelmät	38
4.1	Tutkimusasetelma ja aineistonkeruun työnjako	38
4.2	Aineistonkeruun menetelmät ja aineiston kuvaus	40
4.3	Analyysimenetelmät	45
4.4	Aineistoon ja menetelmiin liittyvät rajoitteet ja vahvuudet	46
5	Tulokset	49
5.1	Yksityisyys nuorten määrittelemänä	49
5.1.1	Näkökulmia määrittelyyn	49
5.1.2	Turvallisuus ja riski	50
5.1.3	Tunteet	54
5.1.4	Suostumuksellisuus, itsenäisyys ja hallinta	56
5.2	Nuorten näkemykset älypuheliiniin liittyvästä yksityisyydestä	60
5.2.1	Näkökulmia konteksteihin	60
5.2.2	Kontekstiryhmä 1: Koulu	61
5.2.3	Kontekstiryhmä 2: Työt ja vastuutehtävät	64
5.2.4	Kontekstiryhmä 3: Vapaa-aika ja koti	66
5.2.5	Kontekstiryhmä 4: Kaupalliset yhteydet	68
5.2.6	Kontekstiryhmä 5: Viranomaiset ja muut julkiset tahot	71
5.3	Suomen ja Kanadan osallistujien näkemysten vertailu	73

6	Keskustelu	76
6.1	Yksityisyydestä: riskejä, tunteita ja hallintaa	76
6.2	Älypuhelimiin liittyvän yksityisyyden kontekstit ja erityispiirteet	79
7	Johtopäätökset	87

Lähteet

Liitteet

Liite 1. Aineistonkeruussa käytetty lista älypuhelimien saamista tiedoista

Liite 2. Ryhmäkeskustelujen runko

1 Johdanto

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen nuorten näkemyksiä ja kokemuksia yksityisyydestä liittyen älypuhelimien käyttöön. Tutkielma kytkeytyy Turun yliopistossa 2019–23 toteutettavaan *Living within, navigating and appropriating everyday surveillance: Case studies on subjective experiences of surveillance and privacy* -hankkeeseen, jossa tutkitaan arkipäiväisen valvonnan ja tiedonkeruun kokemuksia. Tutkielmassa hyödynnetään aineistoa, jonka keruu on suunniteltu yhdessä kanadalaisen *eQuality*-hankkeen kanssa ja toteutettu Kanadassa loppuvuonna 2019 ja Suomessa vuosina 2020–2021.

Yksityisyys on runsaasti tutkimuksessa käsitelty aihe, jonka lopullista rapistumista on profetoitu ja jonka käsitteellisestä relevanttiudesta keskusteltu jo vuosikymmeniä. Se on kuitenkin pysynyt teknologian kehityksessä ja sosiaalisen elämän muutoksissa mukana edelleen oleellisena pidettynä tarpeena, ajankohtaisena näkökulmana ja hyödyllisenä kattokäsitteenä, jolle annetaan yhä lukuisissa yhteyksissä merkitystä.

Älypuhelin on viimeisen puolentoista vuosikymmenen aikana arkea merkittävästi muuttanut teknologisen kehityksen tuote, johon kytkeytyy myös monia yksityisyyskysymyksiä. Siitä on muodostunut keskeinen yhteydenpidon, arjenhallinnan ja vapaa-ajanvieron väline. Ensin matkapuhelin ja internet erikseen ja sittemmin älypuhelimessa yhdistyneinä ovat olleet osa elämää alati kasvavalle osuudelle ihmiskunnasta siinä määrin, että arkisten asioiden hoitaminen ilman niitä on käynyt länsimaisessa yhteiskunnassa jopa työlääksi. Kaikkien näiden toimintojen yhdistyminen samalle laitteelle on lisännyt puhelimen kautta kulkevan tiedon määrää ja muuttanut sen laatua verrattuna älypuhelimia edeltäneiden matkapuhelinten aikaan. Älypuheliini liittyy tämän vuoksi varhaisempia matkapuhelimia enemmän mahdollisuuksia ja riskejä.

Edellä kuvatun kehityksen tuotos, nykyinen ainakin länsimaiden osalta globaali älypuhelinkulttuuri, vaikuttaa kaikkiin siinä eläviin. Tässä älypuhelinkulttuurissa lähes jokaisella pikkulasta vanhemmalla ihmisellä on käytössään henkilökohtainen, internetiin yhteydessä oleva, alati mukana kulkeva ja useisiin eri toimintoihin käytetty älylaite. Erityisesti nykyiset teini-ikäiset ovat kiinnostava ikäryhmä, sillä useimmille tästä ikäluokasta älypuhelimet ovat olleet osa arkea jo lapsuudesta saakka, ja he ovat aikuistumassa tässä vahvasti älypuheliini ja laajemmin sähköiseen tiedonvälitykseen nojaavassa yhteiskunnassa. Tällaiseen ympäristöön tutkielman aineiston osallistujanuoret Suomessa ja Kanadassa ovat

kasvaneet. Älypuhelimeen liittyvät yksityiskysymykset ovat ainakin joissain määrin universaaleja, mutta kokemukset niistä voivat olla subjektiivisia. Tämän vuoksi niitä on kiinnostavaa tutkia laadullisella aineistolla, jossa on mukana osallistujia erilaisista taustoista.

Yksityisyys on aika- ja paikkasidonnainen käsite, jonka merkityksen nuorten on välillä pelätty kadottaneen kokonaan. Erityisesti sosiaalisen median käytön yhteydessä on myös puhuttu usein niin kutsutusta yksityisyyden paradoksista, jossa yksityisyydelle kyllä teoreettisesti annetaan arvoa, mutta nämä asenteet eivät kuitenkaan välity henkilöiden käytännön toimiin saakka (Barnes 2006). Yksityisyys vaikuttaa käytännössä häviävän kilpailussa esimerkiksi palvelun sujuvuudelle tai viihdearvoille, eikä sen eteen toimita esimerkiksi oman yksityisyyden suojaamiseksi tai paremman lainsäädännön vaatimiseksi, vaikka se lähtökohtaisesti kiinnostaisikin (Rule 2007: 145–6). Monissa tutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että yksityisyys on nuorille tavallisesti yhä merkittävä arvo, ja he myös pyrkivät hallitsemaan sitä erilaisin keinoin – yksityisyyden koetut merkitykset ja sen sääntelemiseen käytetyt keinot eivät vain ole välttämättä samoja kuin aikuisilla (boyd & Hargittai 2010; Steeves & Regan 2014). Tarkasteltaessa yksityisyyttä ja yksityisenä pidettyjä asioita tarkemmin hahmottuu myös, kuinka tieto ei usein ole jaettavissa yksiselitteisesti yksityiseen ja julkiseen, vaan koettu yksityisyys ja sitä koskevat odotukset ovat riippuvaisia eri asiayhteyksissä vallitsevista käytännöistä, kuten sosiaalisista normeista (Nissenbaum 2009).

Nykyinen lainsäädäntö ja sopimukset jättävät niin kutsutulla ilmoita ja valitse (*notice & choice*) -periaatteella yksilöille paljon vastuuta yksityisyyteen liittyvien asioiden selvittämisestä ja päätöksenteosta (Baruh & Popescu 2017), minkä myötä yksilöiden kokemusten tarkastelemisella on erityistä merkitystä myös yhteiskunnalliselta kannalta. Tässä yksityisyyden itsehallinnan paradigmassa oletuksena on, että yksilöt ottavat itse selvää yksityisyyteen liittyvistä asioista ja toimivat sitten parhaaksi katsomallaan tavalla (Baruh & Popescu 2017; Yeung 2017). Tämä antaa yksilöille vapautta, mutta käytännössä yksilön mahdollisuudet saada riittävästi tietoa ja suojata yksityisyyttään pystyen silti käyttämään toivomiaan palveluita voivat olla rajalliset.

Tällä tavoin yksilön valintojen kautta säädeltyinä huomiotta uhkaa myös jäädä yksityisyyden merkitys ryhmätasolla: joskus yksityisyyden menettämiseen liittyvät riskit kohdistuvat yksilön sijaan ryhmään ja kumpuavat esimerkiksi usean ihmisen tiedoista kerätystä aggregaattidatasta (Taylor 2016: 321). Merkittävä on myös yksityisyyden osa demokraattisen yhteiskunnan perustana (esim. Steeves 2019). Yksityisyyden tarkastelu vain suostumuksena ei

myöskään ota huomioon yksityisyyden sosiaalista ulottuvuutta, kuten vuorovaikutuksellisuutta esimerkiksi neuvotteluiden ja luottamuksen kautta ihmistenvälisessä toiminnassa, minkä on myös nuorten kokemuksissa havaittu olevan keskeinen osa-alue (Steeves & Regan 2014: 309).

Tämä tutkielma lähestyy yksityisyyttä valvonnan tutkimuksen poikkitieteellisestä näkökulmasta. Aihetta tarkastellaan erityisesti yksityisyyden kontekstuaalisuuden kautta Helen Nissenbaumin (2004; 2009; 2011) kontekstuaalisen integriteetin teorian pohjalta. Yksityisyys kytetään myös maantieteen näkökulmasta tilallisuuteen tarkasteltaessa virtuaalisen ja fyysisen rajankäyntiä älypuhelimeen liittyvissä yhteyksissä sekä vertaillaessa Suomessa ja Kanadassa kerättyjä aineistoja. Kanada ja Suomi osana länsimaista kulttuuripiiriä ja elintasoltaan lähellä toisiaan olevina maina ovat siinä määrin keskenään samankaltaisia, että niissä kerättyä aineistoa on mahdollista tarkastella yhtenäisenä kokonaisuutena. Aineistoja on kuitenkin sekä tarpeellista että hedelmällistä myös verrata toisiinsa tarkastellen niiden välisiä yhteyksiä ja eroja.

Ote tässä tutkielmassa on enemmän eksploratiivinen kuin selittävä. Suppeahko laadullinen aineisto ei mahdollista laajasti yleistettävien tulkintojen tekemistä, vaan tarkoituksena on rajaten tarkastella ja vertailla osallistuneiden nuorten kokemuksia Kanadassa ja Suomessa sekä hahmottaa niiden pohjalta 2020-luvun taitteen nuorten tapoja jäsenellä yksityisyyteen liittyviä kysymyksiä. Työn tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia määritelmiä tutkitut suomalaiset ja kanadalaiset nuoret antavat käsitteelle *yksityisyys*?
2. Millaisia älypuhelimeen liittyviä yksityisyyden konteksteja tutkitut suomalaiset ja kanadalaiset nuoret hahmottavat?
3. Millaisia eroja ja yhteneväisyyksiä tutkittujen suomalaisten ja kanadalaisten nuorten näkemysten välillä on?

Seuraavat kaksi lukua esittelevät työn teoreettisen viitekehyksen. Luvussa 2 käsitellään yksityisyyttä käsitteenä ja sitten sen kontekstuaalisuutta, tutkimusta valvonnan näkökulmasta ja lopuksi yhteiskunnallisena kontekstina siihen liittyvää kansallista ja kansainvälistä säädäntöä. Teoriaosuutta jatkava luku 3 tarkastelee älypuhelimiin ja nuoriin yksityisyyden näkökulmasta liittyvää tutkimusta. Luku 4 esittelee työn aineiston ja metodologian ja luku 5 analyysin tulokset tutkimuskysymysten mukaisessa järjestyksessä. Luku 6 liittyy

tulokset teoreettisen viitekehykseen ja pohtii niiden merkitystä. Luku 7 on lyhyt yhteenveto lopputuloksista.

2 Käsitteellinen viitekehys

2.1 Yksityisyys

2.1.1 Historia ja määrittely

Tämän tutkielman keskeisin käsite yksityisyys on monimerkityksinen ja kulttuurisesti ja historiallisesti suhteellinen ilmiö (esim. Lyon 2007: 174; Rule 2007: 3). Sillä on nähty arvoa niin itsessään kuin välineellistä merkitystä toisten arvojen, kuten turvallisuuden tai vapauden, toteutumisessa. Määrittelyissä yksityisyys kytketään monesti tietoon, eri tahojen välisiin suhteisiin ja rajoihin, mutta määrittelyjä leimaa usein vahvasti joko tilannekohtaisuus tai laajuus (tämän nostaneet esiin esim. Marx 2016: 27–29; Solove 2007: 745). Käytännön tarpeesta yksityisyydestä ja sitä koskevista periaatteista on säädetty kansainvälisessä ja kansallisessa lainsäädännössä ja sopimuksissa. Nekään eivät kuitenkaan tavoita ilmiön kaikkia ulottuvuuksia eivätkä ole tulkinnaltaan yksiselitteistä. Käytännön ratkaisujen alla kysymys yksityisyyden ja varsinkin siihen liittyvien odotusten määrittelyssä on myös väistämättä kysymys arvoista ja etiikasta.

Tästä määrittelyn vaikeudesta juontuen Solove (2007) tuo esiin, kuinka minkään yksittäisen selkeän, yksityisyyttä määrittelevän yhteisen nimittäjän sijaan olisi kuvaavampaa ymmärtää yksityisyys useiden eri elementtien kokonaisuutena tai verkostona, jonka osat muistuttavat toisiaan temaattisesti ja jakavat ominaisuuksia, mutta eivät ole typistettävissä kaikenkattavasti yhden määritelmän alle. Tällaisia elementtejä voivat olla esimerkiksi suostumuksellisuus tai turvallisuus, tarkasteltuna eri tasolla yksilöiden välisestä yhteiskunnalliseen. Nämä elementit eivät ole kaikissa tilanteissa läsnä yhtä aikaa tai samanlaisina, mutta niiden muodostama kokonaisuus hahmotetaan yksityisyytenä.

Monesti siteeratut ensimmäiset tutkimusmaininnat yksityisyydestä nykymerkityksessään ovat oikeustieteestä 1800-luvun lopulta. Tällöin Warren & Brandeis (1890) määritteli yksityisyyden oikeudeksi tulla jätetyksi rauhaan. Tämän tutkielman ja myös ylipäätään nykyajan näkökulmasta kiinnostavasti tässä 1800-luvun lopun keskustelussa olivat taustalla teknologisen kehityksen tuomat muutokset. Tiedonvälityksen vilkastuminen, Warren & Brandeisin (1890) esimerkkinä lehdistön kasvanut merkitys ja valokuvaustekniikan kehitys, kasvatti sen mahdollisuutta, että henkilön toiminnasta jäi todisteita ja levisi tieto laajemmalle ihmisjoukolla kuin sitä oli ollut todistamassa (Nissenbaum 2011: 19). Näin aiemmin harvan tiedossa olleista asioista tuli enenevästi julkisia. Samanlainen tiedon saavutettavuuden

merkittävän muuttumisen aiheuttama tarve uudelleenarvioida yksityisyyskysymyksiä on olennainen osa myös esimerkiksi paljon tuoreempaa digitalisaatiokehitystä ja siihen liittyvää tutkimusta (esim. Nissenbaum 2009: 52). Tilanne, jossa tieto on saatavana julkisesti arkistosta, jos paikalle menee fyysisesti toimistoaikaan, on erilainen kuin jos sama tieto on saatavilla internetissä, mahdollisesti indeksoituna myös sen välittömästi löytävään hakukoneeseen. Tämä voi olla relevanttia sen kannalta, millaiseksi tilanteen tarjoamat mahdollisuudet yksityisyydelle koetaan, ja mitä niiltä ehkä toivottaisiin.

Varhaisista maininnoista huolimatta erityistä tutkimushuomiota yksityisyyteen on kiinnitetty vasta 1960–70-luvuilta alkaen. Tältä ajalta on jäänyt keskusteluun ja myös siirtynyt osaksi lainsäädäntöä erityisesti yksityisyyden määritelmä itseä koskevan tiedon hallintana (Westin 1967). Westin on kuvannut yksityisyyttä myös tätä laajemmin henkilökohtaisena itsenäisyytenä, vapautena ja vuorovaikutuksena (Lyon 2017: 174). Yksityisyyteen liittyy myös tiedon paljastamispäätöksen lisäksi keskeisesti esimerkiksi toimijuus, vallankäyttö ja asiayhteys sen kautta, millaisia vaikutusmahdollisuuksia kylläkin on, millaiset valta-asetelmat vallitsevat ja millaisia odotuksia eri tilanteisiin liittyy (esim. Solove 2007; Nissenbaum 2009).

Länsimaisessa kulttuurissa yksityisyys kytkeytyy liberaalidemokratiaan: se hahmottuu usein yksilöllisyyden ja omistamisen kautta, mitä ilmentää käsitetasolla esimerkiksi identiteettivarkaus (Lyon 2007: 174). Samassa kulttuurisessa yhteydessä se kuitenkin myös kilpailee vastaan valvontaa kiihdyttävää, erityisesti valistuksen ajasta ja teollistumisesta kumpuavaa tiedon ja tehokkuuden arvostusta, jonka siivittämänä esimerkiksi hallintoelimet ja yksityiset toimijat ovat usein pyrkineet keräämään ja käyttämään aina vain tarkempaa tietoa (Rule 2007: 156). Tässä valossa yksityisyys näyttäytyy uhanalaisena, muiden kanssa kilpailevana arvona, jolle keskustelussa haetaan jonkinlaista vähimmäisrajaa – jos onnistutaan ennen kuin tällainen raja on ylitetty (Rule 2007: xvi–xvii).

Yksityisyyden asemaa sosiaalisena ja yksilön toimintaa laajempana yhteiskunnallisena ilmiönä ovat tuoneet esiin esimerkiksi Altman (1975) ja Schoeman (1984). Yhteisöllinen ulottuvuus muistuttaa yksityisyyden merkityksestä myös yli henkilökohtaisten preferenssien (Steeves & Regan 2014: 298). Yksilöiden omilla yksityisyyteen liittyvillä toimilla on heidän omaa elämäänsä laajempi vaikutus, sillä yksittäisten ihmisten toiminta voi välittää paljon myös toisiin ihmisiin liittyvää tietoa. Yksilöiden asenteet ja toimet muodostuvat suhteessa vallitseviin yhteiskunnallisiin oloihin ja niiden normistoon, ja muuttuvat toimintatavat puolestaan muuttavat tätä normistoa.

Yksityisyyden kokemuksia ja yksityisyyttä arvona tutkittaessa merkityksellistä on sekä institutionaalisten suhteiden eli ihmisten ja esimerkiksi viranomaistahojen tai yritysten että vastavuoroisempien, ihmistenvälisen suhteiden vaikutus. Yksityisyyttä internetissä koskeneessa aiemmassa tutkimuksessa erityisesti sosiaalisiin suhteisiin liittyvän yksityisyyden on havaittu olevan nuorten aikuisten mielissä keskeisenä tarpeena, siinä missä institutionaalisemmat yhteydet jäävät helpommin hämäräksi (Raynes-Goldie 2010). Samanlaiseen ilmiöön viittaa myös Lyon (2007: 164), jonka mukaan kanadalaisia nuoria huolestaa tavallisesti enemmän, näkeekö joku samassa tilassa oleva heidän tietokoneruutunsa kuin se, mitä esimerkiksi viestinpalveluiden tarjoajat tekevät heidän tuottamallaan tekstimateriaalilla ja sen metatiedoilla.

Matkapuhelinten kannalta tarkasteltaessa Furini ym. (2020: 2) tiivistää yksityisyyden ihmisen oikeudeksi ja mahdollisuudeksi hallita, mitä tietoa hän itsestään haluaa jakaa ja miten, ja milloin hän sen tekee. Furini ym. (2020) painottaa tähän liittyvää tietoisuutta ja suostumuksellisuutta nostaten esiin konfliktin yhtäältä koko ajan vaikeutuneen itseään koskevan tiedon hallinnan ja toisaalta helpottuvan ja tavanomaistuvan keräämisen, varastoinnin ja jakamisen välillä.

Älypuhelinaika onkin osa viime vuosina tapahtunutta muutosta sensoryhteiskunnaksi (*sensor society*), jossa jatkuvasti käyttäjiensä mukana kulkevat laitteet toimivat sensoreina eli tietoa käyttäjästä ja tämän ympäristöstä keräävinä välineinä (Andrejevic & Burdon 2015: 21). Sensoryhteiskunnassa kohdistetusta ja tiettyä tarkoitusta varten toteutetusta tiedonkeruusta on siirrytty jatkuvasti kaikkialla käynnissä olevaan ja laajentuvaan tiedonkeruuhun, jossa kerättävän datan käyttötarkoitukset eivät välttämättä ole ennalta selvillä. Tällaisessa yhteiskunnassa seuranta on enemmän sääntö kuin poikkeus, ja sen ympärille rakennettu infrastruktuuri sallii automatisoidun, hajautetun ja jatkuvan tiedonkeruun, joka tapahtuu myös pitkälti sen kohteilta piilossa (Andrejevic & Burdon 2015: 24–5).

2.1.2 Kontekstuaalisuus

Tieto itsessään ei ole absoluuttisesti yksityistä tai julkista, vaan sen merkitys muodostuu usein esimerkiksi tietyssä asiayhteydessä siihen liittyvistä normeista ja olosuhteista (Nissenbaum 2004; 2009: 132). Näiden erilaisten asiayhteyksien huomioiminen onkin keskeistä yritettäessä ymmärtää yksityisyyden kokemuksia ja yksityisyydelle annettuja merkityksiä. Nissenbaumin painottama käsitys yksityisyydestä kontekstuaalisena ilmiönä kohdistaa huomiota yksityisyyden sosiaalisuuteen ja kokemuksiin.

Nissenbaum jäsentää yksityisyyttä kontekstuaalisen integriteetin kautta. Kussakin kontekstissa vallitsevat omat olosuhteensa, jotka muodostuvat esimerkiksi siinä läsnä olevista osapuolista ja näiden tarkoituksiperistä sekä jaettavan tiedon luonteesta (Nissenbaum 2009). Näiden pohjalta muodostuvat tiedon muille julkiseksi tuomista ja eteenpäin jakamista koskevat normit. Nissenbaumin tulkinnan mukaan yksityisyyteen liittyvät ongelmatilanteet syntyvät tavallisesti silloin, kun ”kohtuullisen” yksityisyyden muodostavia normeja ei noudateta tai kun olosuhteet muuttuvat niin, että vanhat normit eivät enää vastaakaan uusia olosuhteita.

Samassa hengessä kuin Nissenbaumin kontekstuaalisuus mutta eri käsitteellä Rule (2007: 7) määrittelee erilaisia yksityisyyden regiimejä (*privacy regime*) viitaten tietyn asiayhteyden sisältämään yksityisyyden tai julkisuuden odotuksiin. Esimerkiksi julkisessa tilassa on oletusarvona, että kaikki voivat nähdä, mitä toiset ihmiset tekevät, mutta heidän ei kuitenkaan oleteta erityisesti tarkkailevan tai tallentavan kanssaihmistensä toimintaa (Rule 2007: 8).

Niin kuin yksityisyyden käsite itsessään, myös kohtuullisina pidetyt odotukset yksityisyyden tasosta ovat subjektiivisia ja kontekstisidonnaisia (Hasinoff & Shepherd 2014: 2933). Kontekstien välillä on kuitenkin myös yhtäläisyyksiä ja päällekkäisyyttä, mitä osoittaa myös esimerkiksi se, miten osa internetin ulkopuolisiin yhteyksiin liittyvistä normeista toistuu vastaavissa asioissa myös internetissä. Hasinoff & Shepherd (2014) nostaa esimerkiksi tästä seksuaalisuuden: aiheen yksityisyys internetin ulkopuolella muodostaa vastaavia yksityisyysodotuksia samankaltaiselle sisällölle älypuhelin-kontekstissakin. Toisaalta kuitenkin internetin asiayhteydet esimerkiksi sisällönjakamistoimintoinen ja anonyymeine alustoineen muodostavat mahdollisuuksiltaan erilaisen ympäristön. Koko internet tai edes sosiaalinen media osana sitä eivät myöskään muodosta yhtä yhtenäistä uutta kontekstia samoine normeineen, vaan sen muodostavat useat erilaiset, osin päällekkäiset ja internetin ulkopuoleisen maailman kanssa risteävät kontekstit, joiden välillä tieto kulkee (Steeves & Regan 2014). Tästä näkökulmasta myöskään älypuhelin ei ole vain yksi yhtenäinen konteksti, vaan saman laitteen kautta kulkee erilaisissa tilanteissa ja eri yleisölle runsaasti erilaista tietoa.

Steeves & Regan (2014) jäsentää nuorten näkemyksiä yksityisyydestä kontekstuaalisuuden, relationaalisuuden, performatiivisuuden ja dialektisuuden kautta, ja nostaa esiin neuvotteluiden merkityksen osana tätä. Kontekstuaalisuus viittaa edellä Nissenbaumin kuvaaman kaltaisesti eri tilanteita koskeviin yksityisyysodotuksiin ja -normeihin, relationaalisuus ihmissuhteisiin ja vastavuoroisuuteen, performatiivisuus merkitykseen oman

minän rakentamisessa ja eri rooleissa, ja dialektisuus yhtäaikaiseen tarpeeseen yhtäältä saada riittävästi omaa tilaa ja toisaalta jakaa itsestään vastavuoroisesti kokeakseen yhteenkuuluvuutta toisten ihmisten kanssa.

Nuorten näkökulmaa tutkittaessa huomioitavaa on, etteivät neuvottelut ole aina tasa-arvoisia, eivätkä nuorten noudattamat tai tunnistamat normit välttämättä käy yksiin aikuisten normien kanssa (Steeves & Regan 2014: 304). Tutkimuksessa onkin tärkeää hahmottaa nuorten toiminta sen omassa yhteydessä, ymmärrettävä taustatekijöiden, kuten sosioekonomisen aseman, mahdollinen vaikutus sekä huomioitava väärintulkintojen riski tehtäessä päätelmiä (Vickery 2015: 292–3). Tämä on erityisen tärkeää, jos tuloksia on tarkoitus käyttää esimerkiksi nuoria koskevan suunnittelun tai interventioiden pohjana.

Edellä viitatuista tilanteista odotettu kontekstuaalinen integriteetti rikkoutuu esimerkiksi, kun jokin tieto on siirtynyt yhdestä kontekstista toiseen, jollakin kriittisellä tavalla erilaiseen kontekstiin. Tätä voi tapahtua esimerkiksi sosiaalisessa kanssakäymisessä, kuten Hasinoff & Shepherdin (2014) skenaarioissa, joissa pariskunnan yksi osapuoli näyttää muille ihmisille kuvia, joita toinen osapuoli on ottanut ja lähettänyt itsestään vain kumppaninsa nähtäväksi. Jotkin sosiaalisen median alustat myös suorastaan edistävät kontekstien törmäyksiä (*context collapse*) (Marwick & boyd 2014; Vickery 2015). Esimerkiksi Facebook on kehitetty käytettäväksi omalla nimellä ja vain yhdellä tilillä käyttäjää kohden, ja siellä henkilön kaveripiiriin kuuluu yleensä tuttuja kaikista elämän yhteyksistä, kuten suvusta, koulusta, työstä ja harrastuksista. Palvelun sisällä esimerkiksi ryhmäominaisuudella tai yksityisyysasetuksilla voidaan eriyttää kanssakäymistä, mutta oletusarvo on, että yksi tili kokoaa yhteen laajasti henkilön koko sosiaalisen elämän eri ulottuvuudet. Steeves & Reganin (2014: 303) aineistossa tällainen yksityisyyden puute painoi erityisesti monessa erilaisessa rooleissa elämässään toimivia nuoria naisia ja tyttöjä.

Edellä kuvattu kontekstien yhdistyminen ei välttämättä tule käyttäjälle yllätyksenä, mutta saattaa osaltaan kannustaa strategisena valintana hakeutumaan toisaalle. Esimerkiksi tosielämän minään yhdistymättömien alustojen on havaittu kiinnostavan nuoria osittain siksi, että ne tarjoavat mahdollisuuden kokeilla joitakin identiteettejä tai harrastuksia ilman riskiä siitä, että niihin yhdistyvät kaikki muut elämän osa-alueet ihmisineen (Vickery 2015). Eri rooleihin liittyvän toiminnan jakaminen eri internetalustoille tai toisiinsa kytkeytymättömille eri tileille samalla alustalla voivatkin olla keinoja suojata yksityisyyttä. Ne tarjoavat

riskittömämmän mahdollisuuden myös kokeiluun ja leikittelyyn, mitä monet nuoret nimenomaan kaipaavat (Steeves & Regan 2014).

Yhdistyvien erilaisten sosiaalisten kontekstien lisäksi kontekstuaalinen integriteetti voi rikkoutua myös institutionaalisissa yhteyksissä. Esimerkiksi Baruh & Popescu (2017: 584) nostaa esiin, kuinka niin kutsutun *big datan* käyttö on jo periaatteellisesti kontekstuaalista integriteettiä vastaan, sillä siinä eri yhteyksistä kerättyä ja kertynyttä tietoa yhdistellään usein uusilla tavoilla päätöksenteon pohjaksi. Ihmiset eivät myöskään välttämättä koe eri lähteistä saaduista muruista koottua tietoa yksityisyydeltään samanlaiseksi kuin kokevat kunkin sen osan erikseen (Nissenbaum 2009: 203). Tällä tavalla kokoamalla ja yhdistelemällä voi siis syntyä uutta tietoa, joka on enemmän kuin osiensa summa ja jota voidaan käyttää tavoilla, joita ihmiset eivät välttämättä ole tietojensa keräämiseen suostuessaan osanneet odottaa.

Sensoryhteiskunnan tiedonkeruu- ja käsittelytyylissä itseen liittyvän tiedon hallinta on entistä vaikeampaa, eikä yksilön ole mahdollista pysyä perillä tietojensa käytön tavoista ja niihin liittyvistä riskeistä, esimerkiksi juuri siksi, että vasta asiayhteys tekee tiedosta henkilön identifioitavaa (Andrejevic & Burdon 2015: 28–9). Andrejevic & Burdon (2015: 30–32) nostaakin esille, miten silloin, kun seuranta on vaikeasti ennakoitavaa eikä kohdistu kokonaisuun yksilöihin tai yksittäisiin toimiin vaan toimien tuottamiin laajempiin kuvioihin ja tietojen yhdistelemiseen, suostumuksellisuus ja kontekstuaalinen integriteetti eivät ylipäätään toimi entisellään.

Kokonaisten kontekstien lisäksi merkitystä on myös sen osilla, kuten esimerkiksi yleisöllä tiedonkulun osapuolena. Yksityisyyteen liittyvissä asioissa suhtautuminen eri tahoihin, kuten viranomaisiin, yrityksiin ja toisiin ihmisiin elämän eri yhteyksistä ei ole välttämättä yhtenevää (nuorten yhteydessä esim. Madden ym. 2013). Yleisöihin kohdistetaan myös erilaisia odotuksia. Esimerkiksi Steeves & Regan (2014: 302) huomauttaa nuorten tuoneen esiin, että vaikka he pitävät internetiä julkisena ja heidän vanhemmillaan periaatteessa olisi pääsy johonkin nuorten internetissä julkaisemaan, vanhempien toivotaan ja oletetaan olevan katsomatta sitä (ns. *benign neglect*).

Yksityisyyskäsitteissä on havaittu alueellista ja kulttuurista vaihtelua, myös länsimaiseen kulttuuripiiriin kuuluvien maiden välillä (Lyon 2007: 135, 174–5). Esimerkiksi Leckner (2018) on havainnut, etteivät ruotsalaiset vaikuta suhtautuvan valtion harjoittamaan valvontaan yhtä epäilyksellä kuin monessa angloamerikkalaisella alueella toteutetussa tutkimuksessa osallistujien on havaittu suhtautuvan, kun taas kaupallisten tahojen

harjoittamaa valvontaa pidettiin myös Ruotsissa useammin epäilyttävänä tai epätoivottavana. Mahdollisiin alueellisiin eroihin viittaa myös Balaban ym. (2018: 40), joka havaitsi romanialaisten ja saksalaisten nuorten aikuisten toimintaa laadullisesti vertailtaessa, että saksalaiset vaikuttivat tarkemmilta yksityisyydestään ja olivat kiinnostuneempia vetäytymään pienempiin ryhmiin esimerkiksi WhatsApp-keskustelusovellukseen kuin jakamaan asioita koko tuttavapiirin nähden (Balaban ym. 2018: 40). Balaban ym. (2018) kuitenkin huomauttaa, että esimerkiksi ikäryhmien väliset erot eri medioiden käyttötavoissa voivat kuitenkin olla kulttuurisia eroja merkittävämpiä.

Tilanteen, yleisöjen ja alueellisten tai kulttuuristen erojen lisäksi oman osuutensa kontekstuaalisuuteen tuovat myös ne näkökulmat, joista yksityisyyttä katsotaan ja sen menettämisestä ollaan huolissaan. Rule (2007: 184–8) erittelee huolia yksityisyyden menettämisen takana: kyseessä voivat olla esimerkiksi huolet väärinkäytöstä liittyen tiedon välineelliseen arvoon (esimerkiksi pankkitietojen kautta varallisuuteen käsiksi pääsy), yhteiskunnallisen epäoikeudenmukaisuuden kasvusta (esimerkiksi haittojen kertyminen jo valmiiksi marginaalissa oleville tai ihmisten kärsiminen asioista, joihin he eivät voi itse vaikuttaa, kuten genomitiedon käyttäminen osana vakuutus päätöksiä) ja yksityisyydestä ihmisoikeutena (yksityisyys perustavanlaatuisena ihmisyyteen liittyvänä oikeutena ja esimerkiksi oikeutena hallita itseään koskevaa tietoa ja tulla kohdelluksi tietyllä kunnioituksella). Nämä näkemykset lähestyvät aihetta eri suunnista ja näyttävät intensiivisemmäksi käyvän tiedonkeruun ja valvonnan uhat hieman eri painoituksin, vaikka niissä onkin paljon päällekkäisyyttä.

Edellä kuvatun kontekstisidonnaisuuden tarkasteleminen on asianmukaista tämän tutkielman tavoitteiden ja tutkielmassa käytetyn aineiston kannalta, sillä se auttaa hahmottamaan nuorten näkemyksiä ja toimintaa yksityisyyteen liittyvissä kysymyksissä. Se auttaa ymmärtämään yksityisyydeltä odotettuja asioita ja nuorten tarpeita ja toiveita liittyen älypuhelimien konteksteihin. Tätä kautta se voi nostaa esille sellaisia osa-alueita, joissa esiintyy erityisesti esimerkiksi yksityisyyteen liittyviä konflikteja. Tällaiset havainnot olisi hyvä huomioida nuoriin liittyen yhteiskunnallisella tasolla esimerkiksi heille suunnattuja sähköisiä palveluita suunniteltaessa ja mediataitoihin liittyvässä opetuksessa, mutta myös laajemmin kaikkia ihmisiä koskien esimerkiksi yksityisyyttä koskevassa lainsäädännössä ja toimintaperiaatteissa.

2.2 Valvonta

Yksityisyys kytkeytyy läheisesti valvonnan käsitteeseen. Valvonta tarkoittaa henkilökohtaista tiedonkeruuta ja seurantaa, jossa merkityksellisiksi tulevat usein yksittäisinä merkityksettömänkin oloiset tiedot, kuten kehoon liittyvät yksityiskohdat tai henkilön käyttäytyminen aika- ja paikkaleimoinen (Lyon 2007: 8). Valvonnan ja siihen liittyen myös yksityisyyden tutkimus selittää ja tutkii tätä prosessia ja sen syitä ja vaikutuksia. Valvonnan tutkimus on luonteeltaan poikkitieteellistä käytettyjen teorioiden, metodologian ja käsitteiden suhteen: sillä on vahva pohja erityisesti sosiologiassa, mutta aihetta on lähestytty myös esimerkiksi maantieteen, oikeustieteen, politiikan ja historian tutkimuksen, tietojenkäsittelytieteen, mediatutkimuksen, sukupuolentutkimuksen ja tulevaisuudentutkimuksen kautta (Lyon 2007: 8; Minkkinen 2020: 38).

Vaikka valvonnan ja yksityisyyden suhde on moniulotteinen, pelkistyy yksityisyys käytännössä kuitenkin usein vastakohtaksi tietojen liikkumiselle, johon usein liittyy jonkin tahon harjoittama valvonta. Laajassa merkityksessä valvonnaksi on määriteltävissä periaatteessa kaikki ympäristön havainnointi, mutta näkökulmaa rajataan yleensä systemaattisuuden, tavoitteen ja käytettävien välineiden kautta (Marx 2016: 13–23). David Lyon (2001: 2) määrittelee valvonnan ”yksilöitävien tai yksilöimättömien henkilökohtaisten tietojen keräämiseksi ja käsittelemiseksi, jonka tarkoituksena on vaikuttaa tiedonkeruun kohteisiin tai hallita heitä”. Myöhemmässä määritelmässään (2007: 14) hän täsmentää tiedonkeruun olevan keskittynyttä, systemaattista ja rutiininomaista huomion kiinnittämistä henkilökohtaisiin yksityiskohtiin, ja sen tarkoituksen olevan ihmisiin vaikuttamisen tai heidän hallitsemisensa, suojelemisensa tai ohjaamisensa. Tyypillisesti valvontaan kuuluu keskeisesti havainnoinnin lisäksi myös lajitteleminen: kerätyn tiedon perusteella kohteet jaetaan esimerkiksi sosiaalisesti tai alueellisesti eri ryhmiin, joita myös kohdellaan eri tavalla (Lyon 2022).

Valvonnan osapuolina ovat valvoja, valvottu ja yleisö. Osapuolien rajat eivät kuitenkaan ole välttämättä varsinkaan nykyään selkeitä, ja roolit voivat myös kääntyä (Marx 2016: 33). Tätä rajojen epäselvyyttä älypuhelin kontekstissa kuvaa esimerkiksi se, miten paikannussovelluksia voidaan käyttää perheiden sisällä vastavuoroisesti siten, että sen lisäksi, että vanhemmat näkevät lastensa sijainnin, myös lapset näkevät vanhempiensa (Mavoa ym. 2023). Lisäksi tässä suhteessa ovat kolmansina osapuolina myös käytetty sovellus ja puhelimen ohjelmiston tuottaja sekä muut tahot, joille tietoja saattaa näiden kautta päätyä.

Kuten edellä mainittu sensoriyhteiskunnan käsite nostaa esiin, on valvonnan läsnäolo lisääntynyt jokapäiväisessä elämässä. Varsinkin länsimaissa ihmiset viettävät aikansa teknologian ympäröimänä. Älypuhelinkonteksteihin läheisesti kytkeytyen nykyinen valvonta ei ole usein niinkään suoraan näkemistä ja havainnointia, vaan seurannan kohteena on ihmisistä kaiken aikaa ”irtoava” data ja sen muodostama, yleensä automatisoidusti kerätyistä tiedoista muodostuva datakaksos (data double; Haggerty & Ericson 2000; Lyon 2007: 1, 16). Tämä tiedonkeräys, *dataveillance* (Clarke 1988), on kaikkiaan entistä vähemmän kohdennettua ja entistä tavallisemmin mahdollisimman suurten, potentiaalisesti hyödyllisten tietomassojen haalintaa ja hallintaa (Andrejevic & Burdon 2015: 23). Kuten Andrejevic & Burdon (2015) toteaa, on se siis osin ristiriidassa sellaisten valvonnan perinteisempien jäsentelyiden kanssa, joissa valvonta rajataan yksilöön tiettyä tarkoitusta varten kohdennetuksi seurannaksi. Nykyinen *dataveillancen* tilanne onkin tulosta vähitellen tapahtuneesta siirtymästä, jossa havainnointi on edennyt kohteiden lajitteluun, joka puolestaan on sittemmin digitalisaation myötä muuttunut aiempaa tehokkaammaksi ja jatkuvammaksi (Lyon 2022). Intensiivinenkin valvonta on teknologian avustuksella mahdollista myös piilotetusti ja etäällä valvottavista kohteista.

Valvontaan liittyen on jo pitkään tunnistettu niin kutsuttu *function creep* -ilmiö: yhteen tarkoitukseen kerättyä tietoa voidaan yhdistää ja käyttää uusilla tavoilla, ja tiedonhyödyntämisellä on kaikkiaan tapana saada intensiivisempiä muotoja ja laajentua uusiin yhteyksiin, ellei siitä tietoisesti rajoiteta (esim. Rule 2007: 151; Taylor 2016). Hallinnossa ja liiketoiminnassa käytetään henkilötietoja ja näiden pohjalta laskettavia todennäköisyyksiä, ja tekniikan kehittyessä laajentuva tietojen käyttäminen eri yhteyksissä on tullut yhä mahdollisemmaksi ja kannattavammaksi (Rule 2007: 39). Yksi osa valvonnan viime vuosikymmenten muutosta on ollut myös tiedon muutos entistä merkittävämmäksi kauppatavaraksi (Rule 2007: 95). Tiedon keruu, käsittely ja myyminen on muodostunut omaksi liiketoiminnan alakseen (esim. Lyon 2022). Tällä on myös huomattavasti vaikutusta esimerkiksi suosittelualgoritmeihin pohjautuvassa sosiaalisessa mediassa.

Valvonta on luonteeltaan moninaista voidaan olla hoivaavaa tai jopa pelastavaa, kuten terveydenhuollossa, tai tunkeutuvaa, kuten esimerkiksi tilanteet, joissa valvonta ylittää kontekstille kohtuullisena pidetyt normit. Käytännössä on kuitenkin vaikeaa määrittää, missä hoiva muuttuu hallinnaksi, milloin kohteen suostumus on riittävä, mitkä ovat varteenotettavia haittoja, ketkä luotettavia toimijoita tai kuka on pätevä määrittämään rajat (Taylor 2016: 331). Kerätty tieto ja sen perusteella tehdyt oletukset vaikuttavat siihen, miten valvova taho

kohtelee kohteitaan, esimerkiksi valtio kansalaisiaan tai yritys asiakkaitaan. Tämän takia on tärkeää keskustella tiedon keräämisen ja käytön legitimitetistä sekä siitä, minkälaisia vääristymiä niihin saattaa liittyä.

Tehokas päätöksenteko niin hallinnossa kuin esimerkiksi liiketoiminnassa vaatii jatkuvasti uutta dataa, ja teknologian kehitys mahdollistaa tämän lisätiedon tavoittamisen, keräämisen, säilömisen ja yhdistelemisen tavalla, johon vanhat valvontajärjestelmät eivät pystyneet (Rule 2007: 14–16). Marx (2016: 17) jäsentelee tätä muutosta jakamalla valvonnan karkeasti vanhaksi ja uudeksi valvonnaksi, Lyon (2007: 51) puolestaan moderniksi ja postmoderniksi, joista uusi ja postmoderni ovat vanhaa ja modernia enemmän kaikkialla vallitsevia ja automatisoituja. Kummassakin jaottelussa valvonnan tarkoitusperät ja osin menetelmätkin ovat pysyneet ajan myötä samoina, mutta ero on käytön tavoissa ja intensiivisyydessä.

Yksityisyyden suojan heikentyminen onkin globaali ongelma, joka on kytköksissä lisääntyneeseen tiedonkeruuhun (Rule 2007: x). Älypuhelinien kautta tapahtuvan tiedonkeruu kytkeytyy automaattisuudessaan, jatkuvuudessaan ja suurissa tietomäärissään osaksi uutta valvontaa, mutta siinä voi tulkita olevan piirteitä myös vanhasta. Tämä ilmenee muun muassa niin, että tiedonkeruu avaa ihmisten väliseen manuaaliseen ja epämuodolliseen seuraamiseen uusia ikkunoita. Esimerkkinä näistä ovat sovellukset, joista ilmenee, milloin toinen käyttäjä on ollut viimeksi paikalla tai missä sijainnissa tämä on.

Kun tieto on saatavilla, kasvavat myös paineet sen käyttöön. Rule (2007: 157) nostaa esille, miten utilitaristisen logiikan mukaan henkilötiedot ovat yksi resurssi muiden joukossa, ja eettinen erikoisasema niille on hankalasti lobattavissa. Hieman samasta aiheesta argumentoi myös Solove (2007) tarkastellessaan tyypillistä arkinäkemystä siitä, miten valvonta ei haittaa, jos ei ole mitään erityistä salattavaa. Jos vastakkainasettelu on kapeasti yksilön yksityisyys verrattuna kansalliseen turvallisuuteen, jää yksityisyys helposti alakynteen, vaikka alati kiristynvä valvonta kaikkiaan voi kaventaa keskeisenä pidettyjä kansalaisoikeuksia kaikilta ihmisiltä merkittävästi.

Valvonnan kiihtymisen taustalla ei tarvitse olla minkään tahon tietoista tarkoitusta tuottaa kaiken läpäisevää valvontayhteiskuntaa, mutta kehitys voi johtaa kohti sellaista tarjolla olevien mahdollisuuksien ja niiden käyttämiseen kannustavan turvapoliittisen imperatiivin voimalla (Lyon 2007: 159; Rule 2007: 90). Tässä yksittäisten tahojen tekemät ratkaisut ja edistämät toimintatavat vaikuttavat toisiinsa ja luovat kokonaisuuden, jossa koko yhteiskunnallinen tilanne muuttuu. Älypuhelinikulttuuri on monilta osin osa tällaista muutosta,

ja siksi valvonnan tutkimus on relevantti osa myös älypuhelimeen liittyvien yksityisyysnäkemysten taustaa.

2.3 Yksityisyyteen liittyvä lainsäädäntö Suomessa ja Kanadassa

Nykyisiä yksityisyyteen liittyviä käsityksiä tutkittaessa on hyödyllistä tarkastella myös aiheeseen liittyvä lainsäädäntöä. Tietyllä hetkellä voimassa olevat lait eivät kata vallitsevien asenteiden kirjoa täysin eivätkä anna täyttä kuvaa myöskään käytännöstä, mutta taustoittavat aikansa tilannetta. Vertaamalla säädäntöä, käytäntöä ja vallitsevia asenteita voi myös ilmetä asioita, joissa säädännön kehittäminen olisi erityisen tarpeen. Tämä luku esittelee yksityisyyteen liittyvää lainsäädäntöä tutkimuksen aineiston mukaisesti Suomen ja Kanadan tilanteeseen keskittyen.

Yksityisyyden ja valvonnan rajoista säädellään kansainvälisissä sopimuksissa ja eri maiden kansallisissa lainsäädännöissä. Yhdistyneiden kansakuntien Ihmisoikeuksien julistus (1948) viittaa yksityisyyteen, mutta konkreettisempi kansallinen sääntely juurtuu vasta 1960–70-lukujen taitteeseen, jolloin automaattisen tietojenkäsittelyn kehitys oli kiihtynyt niin, että uhka yksityisyyden rapistumisesta oli käynyt ilmeisemmäksi ongelmaksi (Lyon 2007: 172; Rule 2007: 22). Tällöin säädettiin ensimmäisiä yksityisyyden suojaamiseen tähtäviä lakeja, esimerkiksi sektoriluonteisesti luottotiedoista Yhdysvaltojen *Fair Credit Reporting Act* (1970) ja Ruotsissa yleinen *Datalagen* vuonna 1973 (Kuopus 1985; Rule 2007: 28–30). Kansallisessa sääntelyssä julkisen hallinnon ja elinkeinoelämän toimintaa yksityisyyskysymyksissä on säädelty yleensä erikseen, tavallisesti julkisesta sektorista aloittaen. Suomessa julkista sektoria koskeva laki astui voimaan vuonna 1987 ja yksityistä vuonna 2000 (Rule 2007: 30).

Yhdysvaltain hallinnon *Records, Computers, and the Rights of Citizens* -raportti vuodelta 1973 määritteli viisi periaatetta oikeudenmukaisista tiedonkäsittelykäytännöistä: tietoisuus rekisterin olemassaolosta, pääsy käsiksi itseä koskevaan tietoon, suostumuksellisuus tiedon käyttämisessä muissa kuin alkuperäisessä asiayhteydessä, oikaisumahdollisuus ja riittävä tietoturva (Rule 2007: 22–25). Nämä eivät ole suositellussa muodossaan toteutuneet, mutta ne ovat vaikuttaneet merkittävästi myöhempisiin sopimuksiin, lakeihin ja käytäntöihin sanallistaen erityisesti näkemysten siitä, että rekisterinpitäjällä on vastuu ja tiedonkäytöllä rajat.

Euroopan Unionin alueella keskeisin nykyinen yksityisyyttä koskeva säätely on Yleisessä tietosuoja-asetuksessa (*General Data Protection Regulation*, GDPR), joka vanhan henkilötietodirektiivin (1995) korvaten astui voimaan 2016 ja jota on sovellettu

jäsenvaltioissa vuodesta 2018 (EU:n tietosuojauudistuksen... 2018). Suomen lainsäädännössä asetus näkyy päivitettyinä tietosuojalakina (2019). Tietosuoja-asetus velvoittaa henkilötietoja kerääviä ja käsitteleviä, EU:n alueella toimivia yrityksiä ja muita organisaatioita ja määrittelee tiedonkeruun, -säilyttämisen ja -hallinnan periaatteista (Yleinen tietosuoja-asetus 2021).

Gloobaalissa maailmassa asetuksen vaikutukset ovat ulottuneet unionin aluetta laajemmalle, sillä EU-maiden kanssa toimivien yritysten on otettava se huomioon, ja sen sisältö voi myös ohjata kehitystä muualla. Tästä esimerkkinä on rikkomuksista sakotetut suuryritykset, kuten Facebookin, WhatsAppin ja Instagramin omistava Meta, joka sai vuonna 2022 usean sadan miljoonan euron sakot alaikäisten käyttäjien tietojen puutteellisesta käsittelystä (Leppälä 2022). Kaikkiaan tietosuoja-asetuksen periaatteissa on paljon samaa kuin yli neljäkymmentä vuotta varhemmin muotoilluissa oikeudenmukaisen tietojenkäsittelyn käytännöissä.

GDPR:ssä henkilötiedoiksi lasketaan esimerkiksi nimi, osoite ja henkilötunnus, ja siinä on erikseen määritelty myös käsittelyltään tarkemmin rajattu erityisten henkilötietojen ryhmä, johon kuuluvat esimerkiksi henkilön etnisyys, seksuaalisuus ja poliittiset mielipiteet.

Useimmille kansalaisille asetuksen arjessa näkyvin vaikutus on ollut suostumuksellisuuden korostuminen: rekisterinpitäjien on tehtävä käyttäjille tai asiakkailleen aiempaa selvemäksi, mitä henkilötietoja ne käyttävät, ja saatava siihen näiden suostumus. Henkilö saa myös pyydettyä nähdä ja oikaista omat tietonsa, peruuttaa suostumuksensa sekä tietyissä tilanteissa tulla unohdetuksi (Yleinen tietosuoja-asetus 2021).

Vaikka GDPR:n periaatteet pätevät yli laatimisajan teknologian, on viimeaikaisten tekoälykehitys kuitenkin luonut tarvetta myös uudelle, siihen kohdistetulle sääntelylle. EU-tasolla on ollut tekeillä tekoälyyn liittyvä asetus, mutta sen eteneminen on viivästynyt loppuvuodesta 2022 julkaistun ChatGPT-virtuaaliavustaja-chatbotin myötä (Volpicelli 2023). Kehittyneiden tekoälyjen avulla on mahdollista tuottaa nopeasti teksti- ja kuvamateriaalia, joka ei ole helposti erotettavissa ihmisen kirjoittamasta tai todella tapahtuneesta, mikä tekee esimerkiksi valeuutiset helpommaksi tuottaa ja vaikeammaksi tunnistaa. ChatGPT:n laaja-alaisuus tekee sen sääntelemisestä kokonaisuutena haastavan. Osa Euroopan valtioista on kuitenkin jo päättänyt tai päättämässä säädännöstä ennen EU-tasoa. Italia on huhtikuussa 2023 ensimmäisenä kieltänyt yksityisyyteen liittyvien riskien perusteella ChatGPT:n käytön ainakin toistaiseksi (McCallum 2023).

Tietosuoja-asetus sekä kansallinen lainsäädäntö ja tietosuojavaltuutettu määrittelevät myös tilanteita, joissa henkilötietoja käsittelevä taho on veloitettu vaikutustenarviointiin

(Vaikutustenarviointi 2018). Lapsiin liittyvää henkilötietoa koskevat erityissäännöt, esimerkiksi Suomessa alle 13-vuotiaista tarvitaan myös huoltajan suostumus tietojen keräämiseen (Rekisteröidyn suostumus 2021). Kansainvälisesti myös esimerkiksi Lapsen oikeuksien sopimus (1989) toteaa lapsella olevan oikeuden yksityisyyteen (Lapsen oikeuksien sopimus... 2021). Sopimus jättää tilaa tulkinnalle ja sitä rikotaan, mutta se on silti maailman laajimmin hyväksytty ihmisoikeussopimus (Kysymyksiä ja vastauksia lapsen... 2021). Yhdysvallat on ainoa sopimusta ratifioimaton Yhdistyneiden kansakuntien jäsenmaa.

Kuten Suomessa, Kanadassakin julkista sektoria koskien yksityisyydestä säädettiin ensimmäistä kertaa 1980-luvulla (*Privacy Act* 1982) ja yksityistä sektoria koskien vuosituhaten vaihteessa (*PIPEDA* 2000) (Rule 2007: 74). Näiden lisäksi on myös yksityisyyttä koskevaa provinssi- ja territoriokohtaista sääntelyä (Summary of privacy... 2018). 1980–90-luvuilla ensin tavoitteet hallinnon tehostamisesta ja sitten 2000-luvun aikana koettu terroriuhka lisäsivät paineita antaa viranomaisille oikeuksia tiedonkeruuhun (Rule 2007: 74; Steeves 2019). Steeves (2019) kuvaa aineistonaan Kanadan korkeimman oikeuden päätöksiä, kuinka tilanne, jossa yksityisyys on keskeinen osa demokraattista yhteiskuntaa ja jossa valtion toiminnan tulee olla läpinäkyvää kansalaisille, onkin paikoin kääntynyt niin, että yksilön tulee olla näkyvissä ollakseen hallittavissa, ja osa valtion toimintatavoista on salattuja, ettei niiltä voisi kätkeytyä.

Erityisesti yksityisen sektorin toiminnan tarkempaan sääntelyyn on kuitenkin Kanadassakin ollut viime vuosina pyrkimyksiä myös Kanadassa. Tekeillä on sisällöltään EU:n GDPR:n tapainen, PIPEDA:n korvaava *Consumer Privacy Protection Act* (CPPA, Bill C-27) (Karadeglija 2023). Uuden lain myötä esimerkiksi palveluntarjoajat olisivat velvoitettuja tuomaan käyttäjille aiempaa selvemmin esille tiedonkeruun ja -käytön toimintatapansa, ja käyttäjien olisi mahdollista antaa tai peruuttaa suostumuksensa (Fraser 2022). Lisäksi laki parantaisi kaikkiaan aiemmin puutteellisesti suojattua yksityisyyttä digitaalisissa yhteyksissä, ja siihen on lisätty kehittelyn aikana myös tekoälyyn liittyvää sisältöä. Nykyisin voimassa oleva laki ei ole myöskään suojannut metadatan keräämiseltä (Rule 2007: 74–75). Nykyistä aloitetta vastaava aloite kaatui aiemmin vuoden 2021 ennenaikaisiin parlamenttivaaleihin, ja sittemmin tehty uusi aloite on edennyt hitaasti. Viime aikoina kuitenkin kasvanut huoli kiinalaisen TikTok-sovelluksen tiedonkeruusta erityisesti hallinnon työntekijöiden laitteilla on lisännyt kiinnostusta kaikkiaan tiukempaa lainsäädäntöä kohtaan myös yli puoluerajojen (Karadeglija 2023).

Näkemykset säännösten vaikutuksesta eroavat. Yhtäältä ne takaavat pohjatason, lisäävät tietoisuutta ja auttavat kehittämään kulttuuria, jossa henkilötietojen käsittelyn huolellisuus on tiedostettu ja toivottu asia, mutta toisaalta niiden noudattamista saatetaan valvoa heikosti, ne vaativat herkästi päivittämistä ja niihin jää joka tapauksessa helposti aukkoja (Lyon 2007: 173). Lisäksi tahoilla, joita ne koskevat, on helposti kiinnostusta saavuttaa korkeintaan vaadittu minimitaso. Suojausyritykset voivat johtaa myös jopa tiedonkeruun lisääntymiseen, jos määritellään sallitun tiedonkeruun ja -käytön enimmäismääriä (Rule 2007: 35).

Yksityisyyden suojaamiseen liittyvän sääntelyn taustalla ei ole ollut vastaavaa laajaa kansanliikettä kuin esimerkiksi ympäristö- tai ihmisoikeusasioissa, vaan se on kehittynyt pitkälti ylhäältä alaspäin ja yksittäisten toimijoiden ajamana (Rule 2007: 31; Minkkinen 2020: 81). Järjestöt ja tietosuojaviranomaiset ovat myös olleet pitkälti reaktiivisessa roolissa pyrkien puuttumaan ilmeisempiin ongelmiin, jolloin voitot ovat lähinnä torjuntaja huolenaiheeksi jää pitkän aikavälin kehitys (Rule 2007: 144).

Minkkinen (2020: 84–85) pohtii, mitä pitäisi tapahtua voimakkaamman yksityisyyttä ajavan kansanliikkeen muodostumiseksi. Minkkisen esittämiä mahdollisia kimmokkeita voisivat olla aiheeseen liittyvät kriisitilanteet, kuten tietovuodot. Tällainen on ollut erityisesti esimerkiksi psykoterapiakeskus Vastaamon tapaus, jossa yli 33 000 ihmisen potilas- ja henkilötiedot varastettiin tietomurrossa (Mäntysalo 2023). Tämä syksyllä 2020 julki tullut rikos on ollut runsaasti esillä suomalaisessa mediassa. Toistaiseksi murrot ovat kuitenkin vain yleisesti nostaneet yksityisyyttä pinnalle yhteiskunnallisessa keskustelussa eivätkä synnyttäneet laajempaa kansainvälistä liikehdintää.

3 Kontekstina älypuhelin

3.1 Näkökulmia yksityisyyteen älypuhelin-konteksteissa

Yksityisyyttä, nuoria ja matkapuhelimia on tutkittu yhdessä myös aiemmin, mutta juuri tämän tutkielman tavoin yksityisyys, älypuhelin ja nuorten kokemukset eivät juuri ole yhdistyneet. Tässä luvussa käsitellään ensin taustaa yksityisyydestä ja sen tutkimisesta älypuhelin-konteksteissa, sitten nuorista matkapuhelimen ja internetin käyttäjinä ja lopuksi nuorten tavoista hallita yksityisyyttä älypuhelin-konteksteissa.

Liki kaikilla nuorilla ja aikuisilla niin Suomessa kuin Kanadassakin on matkapuhelin. Viime vuosien aikana puhelin on noussut merkittäväksi internetin käytön välineeksi, ja nuoret ovat mobiilinetin käyttäjinä erityisen aktiivisia. Suomessa 16–24-vuotiaista lähes kaikki (99 %) käyttävät internetiä päivittäin, ja liki yhtä monella (98 %) puhelin on ainakin yksi niistä laitteista, joilla internetiä käytetään (Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö 2021). Kanadassa 15–24-vuotiaista netinkäyttäjistä 98 prosentilla on älypuhelin, ja yli puolet samasta ikäryhmästä vilkuilee sitä päivän aikana vähintään puolen tunnin välein (Smartphone use... 2019). Saman kanadalaistutkimuksen mukaan puhelinta käytetään kaikissa ikäryhmissä myös usein muiden toimien ohella, kuten syödessä tai televisiota katseltaessa – puhelin on arjessa jatkuvasti läsnä.

Älypuhelin on internetiin yhteydessä oleva ja sijaintitietoja käyttävä matkapuhelin, johon voi ladata sovelluksia sovelluskaupasta (esim. Nicolaci-da-Costa & de Matos-Silvaa 2014: 116; Mäkinen & Junnila 2023). Näiden piirteiden lisäksi älypuhelimeen kuuluu myös olennaisesti esimerkiksi edellä mainittu useampien toimintojen keskittyminen samalle laitteelle ja operoitavuus kosketusnäytöllä. Raja älypuhelin- ja varhaisempien matkapuhelin- välillä ei kuitenkaan ole aivan selkeä, sillä esimerkiksi erilaisia paikannusta hyödyntäviä menetelmiä ja rajattuja internetin käyttömahdollisuuksia oli jo osassa nykyisin älypuhelimiksi miellettyjä puhelimia varhaisemmissa puhelimissa.

Kulttuurisessa kontekstissa älypuhelimien roolia luonnehtivat Yan (2018):n kiteyttämät ominaisuudet monikäyttöisyys ja yksilöityneisyys: yhdelle laitteelle yhdistyy useita toimintoja ja sama laite on monipuolisesti muokattavissa kunkin käyttäjän tarpeita vastaavaksi. Puhelin kulkee alituisesti käyttäjänsä mukana, tämän välittömässä läheisyydessä, ja on tavallisesti aina päällä ja yhteydessä internetiin, mikä saattaa voimistaa myös kokemusta sen henkilökohtaisuudesta (Vickery 2015; Mäkinen & Junnila 2023). Matkapuhelin mullisti

viestintää jo ennen älypuhelinaikaa mahdollistamalla uutta paikasta riippumatonta tavoitettavuutta, mutta älypuhelin pitää tämän lisääntyneen liikkuvuuden mahdollisuuden lisäksi käyttäjänsä jatkuvasti myös yhteydessä internetiin. Näiden ominaisuuksien kautta tarkasteltuna älypuhelimien vaikutus arkeen on mittava, ja ne tekevät puhelimen käyttäjästäan kerryttämästä tiedosta erityisen yksityiskohtaista ja myös vahvasti fyysiseen todellisuuteen kytkeytyvää.

Mahdollisia älypuhelimien yksityisyyteen kohdistuvia riskejä lisäävät eri tietojen yhdistyminen ja se, että puhelimiin on monesti tallennettuina käyttäjästä myös biometristä, esimerkiksi tunnistautumiseen käytettävää tietoa, kuten sormenjälki, kolmiulotteinen malli kasvoista ja syke (Aditya ym. 2014; Furini ym. 2020: 2). Kun saatavilla olevan tiedon kasvava määrä yhdistyy yritysten tai julkishallinnon vähäiseen vastuuseen toimistaan, kasvaa myös käyttäjälle koituvan haitan todennäköisyys ja määrä (Taylor 2016: 331). Taylor (2016) korostaa, miten riski on korkea erityisesti autoritäärisissä maissa, joissa operaattorit ja valtionhallinto saattavat toimia tiiviissä yhteistyössä. Yksityisyyteen liittyvässä sääntelyssä on puutteita silti myös länsimaissa erityisesti sähköiseen viestintään liittyen, kuten edellä luvussa 2.3 on kuvattu.

Puhelimeen liittyvää yksityisyyttä tutkittaessa on havaittu sovellusten usein loukkaavan käyttäjien yksityisyyttä (Furini ym. 2020) ja käyttäjien myös tiedostavan tämän (Shklovski ym. 2014). Yksityisyyteen liittyvien ongelmien on myös havaittu olevan negatiivisimmin käyttäjien sovelluskauppaan jättämiin arvioihin vaikuttavia tekijöitä (Khalid ym. 2015). Furini ym. (2020) määrittelee loukkauksiksi tilanteet, joissa sovelluksella on pääsy sellaisiin tietoihin, joita sen toiminta ei edellytä. Näin rajattuna on havaittu, että käyttäjän yksityisyyttä loukataan erityisesti yhteyksissä, joissa sovellus käyttää puhelimen tunnistenumeroa, tietoa muista käytössä olevista sovelluksista tai kameran näkymää (Furini ym. 2020). Tarkastelluista ominaisuuksista sovellukset vaativat suhteellisesti eniten pääsyä mediatiedostoihin, mutta tätä ominaisuutta tarvittiin myös usein sovelluksen omaan toimintaan.

Puhelimen toimintojen käyttäminen vaatii käyttäjää paljastamaan itsestään tietoja eri tahoille, kuten puhelimen ja sen käyttöjärjestelmän valmistajalle, operaattorille ja sovelluksille sekä näiden taustalla toimiville kolmansille osapuolille, eikä käyttö ilman suostumusta ole usein mahdollista (esim. Aditya ym. 2014). Tämä tiedonkeruu on usein laajaa, jatkuvaa ja kaupallisesti orientoitunutta. Tietoa kertyy automaattisesti ja enemmän kuin mitä käyttäjä itse aktiivisesti tuottaa, ja sillä voi olla huomattava rahallinen arvo (Andrejevic & Burdon 2015).

Puhelimeen ja sen sovelluksiin liittyvät tietosuojakäytännöt eivät myöskään aina ole selkeitä ja käyttäjän helposti hahmotettavissa, minkä vuoksi niihin perehtyminen jää usein vaillinaiseksi. Tämän lisäksi yksityisyyskysymyksiä liittyy toisiin ihmisiin, niin puhelimen käyttäjän ympärillä reaali maailmassa kuin etäällä verkkoyhteyksien päässä. Kyse ei ole vain tietojen paljastamisesta tai paljastamattomuudesta, vaan myös esimerkiksi vuorovaikutuksesta ja luottamuksesta toisten ihmisten ja muiden tahojen kanssa. Seuraava osio pureutuu tarkemmin tähän puhelinsuhteeseen erityisesti nuorten käyttäjien näkökulmasta.

3.2 Nuoret matkapuhelimien ja internetin käyttäjinä

Matkapuhelimet muodostuivat jo älypuhelimia edeltäneenä aikana nuorille tärkeiksi ja henkilökohtaisiksi koetuiksi yhteydenpitovälineiksi (Oksman & Turtiainen 2004). Kännykkä oli suomalaisella nuorisolla tavallisesti ensimmäinen oma viestintälaitte, sillä hyvin harvalla oli ollut omassa huoneessa lankapuhelinta. Suomen kontekstissa nuorten puhelimenkäyttökokemuksista on kirjoitettu verrattain vähän yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta. Tutkimus koskee pääsääntöisesti aikaa, jolloin matkapuhelin oli välineenä uusi tai sillä ei vielä juurikaan käytetty internetiä. Kuitenkin esimerkiksi Mäenpää (2005: 263–266, 274), jonka aineisto on 1990-luvun loppupuolelta, nostaa kuitenkin esiin ilmiöitä, jotka ovat yhä älypuhelinkontekstissakin relevantteja. Mäenpää (2005) kuvaa esimerkiksi sisäkkäin vaikuttavia tilallisia kokonaisuuksiin, joita puhelin avaa fyysisesti eri paikassa olevalle käyttäjälleen, ja sitä, miten matkapuhelinaika on mahdollistanut henkilöiden välisten suunnitelmien tilallista ja ajallista joustavuutta.

Yksityisyyteen erityisesti puhelinkontekstissa perehtyneestä tutkimuksesta suuri osa on keskittynyt teknisiin ratkaisuihin, kuten Furini (2020) toteaa. Kuitenkin viime vuosien aikana myös älypuheliiniin liittyviin kokemuksiin ja toimintaan on alkanut kohdistua akateemista mielenkiintoa. Esimerkiksi Martin & Shilton (2016) tutki älypuhelimienkäyttäjien yksityisyysodotuksia havaiten, että kontekstuaaliset tekijät voivat vaikuttaa käyttäjien näkemyksiin heidän yleisiä yksityisyyspreferenssejään enemmän, ja että älypuhelinvalmistajien tiedonkeruun tavat eivät vastaa useimpien käyttäjien odotuksia yksityisyydestä vaan ovat niitä intensiivisempiä. Ketelaar & Balen (2018) puolestaan tuo esiin, että käyttäjät suhtautuvat sitä negatiivisemmin älypuhelimien heistä keräämään sijaintitietoon, mitä huolestuneempia he ovat yleisesti yksityisyydestään, ja että suuri osa käyttäjistä pyrkii aktiivisesti estämään keruuta puhelimen asetuksilla. Frik ym. (2022) puolestaan havaitsi monien älypuhelimien käyttäjien olevan kiinnostuneita yksityisyyden

hallinnasta, mutta tuntevan silti heikosti älypuhelimien tarjoamia keinoja siihen ja näihin keinoihin liittyviä rajoitteita.

Matkapuhelimiin liittyvässä, lapsia ja nuoria käsittelevässä tutkimuksessa puolestaan ovat painottuneet erityisesti terveys- ja turvallisuusnäkökulmat, kuten puhelimen käyttö autoa ajaessa ja säteilyn mahdolliset vaikutukset, sekä viestintä, kuten tekstiviestikommunikaatio (Yan 2018). Viestintä- ja yksityisyysnäkökulmissa on kuitenkin paljon yhteistä erityisesti sosiaalisia suhteita tutkittaessa. Viestinnän ja yksityisyyden näkökulmia yhdistävät esimerkiksi Barron (2014), Sukk & Siibak (2021), Widmer & Albrechtslund (2021) ja Mavoa ym. (2023), jotka käsittelevät puhelimen vaikutusta lasten ja vanhempien välisiin neuvotteluihin ja perheenjäsenten sijainnin seuraamista puhelimen avulla, Hasinoff & Shepherd (2014) koskien nuorten näkemyksiä seksuaaliseen sisältöön liittyvästä yksityisyydestä ja Vickery (2015) käsitellen marginaaliasemassa olevien nuorten puhelimenkäyttöä ja esimerkiksi sitä, miten yksityiseksi puhelimet laitteina koetaan ja millä tavalla laitteita saatetaan jakaa toisten käyttäjien kanssa. Mäkinen & Junnila (2023) puolestaan tarkastelee, mitä älypuhelimien keräämiä tietoa nuoret pitävät yksityisenä, ja keiltä ihmisiltä tai miltä tahoilta he haluavat yksityisyyttä. Tutkimus käyttää Suomessa kerättyä osaa siitä aineistosta, johon myös tämä tutkielma pohjautuu.

Älypuhelimiin liittyvän tutkimuksen lisäksi yksityisyyttä ja nuoria on tutkittu 2000-luvun aikana myös internetin ja sosiaalisen median käytön näkökulmasta (esim. boyd & Hargittai 2010; Marwick ym. 2010; Madden ym. 2013). Monet näissä yhteyksissä tehdyt havainnot ovat siirrettävissä myös älypuhelinkonteksteihin, sillä älypuhelin on erityisesti nuorille nykyään keskeinen internetin käytön väline, ja internet hyvin olennaisessa osassa useissa älypuhelimien toiminnoissa.

Tutkijat ovat olleet huolissaan yksityisyyden säilymisestä internetympäristöissä, mutta toisaalta on myös havaittu, että nuoret ja nuoret aikuiset ovat kiinnostuneita yksityisyydestä ja tiedostavat sitä uhkaavia riskejä (esim. Madden & Smith 2010; Marwick ym. 2010; Steeves & Regan 2014; Balaban ym. 2018). Tutkimus on myös tuonut ilmi sitä, kuinka nuoret ovat kiinnostuneita säätelemään eri yleisöjen heistä saamaa tietoa, eli toteuttamaan yksityisyyteen liittyvää harkintaa tilannekohtaisesti (esim. Madden ym. 2013). Käytännössä kuitenkin kyvyt ja käytettävissä olevat resurssit hallita yksityisyyttä eivät nuorilla ole usein samat kuin aikuisilla (Hoofnagle ym. 2010; Vickery 2015: 283). Niin nuorten yksityisyyskäsitteitä kuin laajemmin ikäpolven teknologian käyttöä selvittävässä tutkimuksissa asenteet ovatkin

vaihdelleet aina moraalipaniikista tulevaisuusoptimismiin, kuten Oksman & Turtiainen (2004: 328) toteaa. Tästä havainnosta on aikaa liki kaksikymmentä vuotta, mutta sama asia vaikuttaa välittyvän myös tuoreempia tutkimuksia vertailtaessa.

Internet on muuttanut viranomaisten, yritysten ja toisten yksityishenkilöidenkin käsillä olevia tiedonkeruun mahdollisuuksia. Tämän kiinnostuksen kohteena voi olla verkon välityksellä tapahtuva viestintä, kuten sähköpostiliikenne, sosiaaliseen mediaan julkaistu sisältö tai tieto käytöstä, kuten esimerkiksi selaushistoria (Lyon 2007: 42). Siinä missä Lyonin tutkimuksen aikaan kyse tässä valvonnassa oli lähinnä ihmisten liikkeistä verkossa, nykyään tietoa kertyy erityisesti älypuhelinvälitteisesti yhä enemmän myös ihmisten liikkeestä fyysisessä ympäristössä, kuten Lyon ennakoikin (2007: 43) – ja mihin Lyon (2022) myös palaa viitaten siihen, miten teknologian kehityksen edettyä kehoista on tullut tärkeitä tiedonlähteitä biometristen tunnisteiden käyttämisen kautta. Myös erilaisten älykotijärjestelmien ja niiden keskenään keskustelevien laitteiden kautta arjesta kertyy hyvin yksityiskohtaista tietoa, jota voi myös välittyä kolmansien osapuolien käyttöön (esim. Maalsen & Sadowski 2019).

2000-luvun aikana on kirjoitettu runsaasti niin kutsutusta yksityisyyden paradoksista (*privacy paradox*) erityisesti nuoria koskien (esim. Barnes 2006; Kokolakis 2017). Käsitteellä viitataan tilanteeseen, jossa ihmiset ovat kiinnostuneita yksityisyydestä ja huolestuneita sen mahdollisesta rapistumisesta, mutta eivät silti kuitenkaan vaikuta käytännössä toimivan yksityisyyden säilymisen edistämiseksi. Tätä on pyritty selittämään esimerkiksi sosiologian ja psykologian kautta monella tekijällä, kuten yhteisöllisyydellä, riskiä korkeammaksi tulkitulla hyödyllä ja kognitiivisilla vääristymillä (Kokolakis 2017).

Kokolakis (2017: 132) nostaa esille myös yksityisyyteen liittyvien huolenaiheiden ja henkilöön liittyvien tietojen moninaisuuden asenteiden ja toimien epäsuhdan ymmärtämisessä. Paradoksaalisesti myös toisinaan yksityisyyskysymysten tiedostamisen ja niihin liittyvien asenteiden ja toiminnan parempi kohtaaminen yksilötasolla voi johtaa jopa tarjolla olevan yksityisyyden heikkenemiseen ryhmätasolla. Mikäli esimerkiksi moni päättää olla käyttämättä jotain palvelua sen kyseenalaisten tietojenkäsittelyperiaatteiden vuoksi, saattaa poistuvien tiedostavampien tai etuoikeutetumpien käyttäjien mukana loppua myös vaatimukset palvelun yksityisyydensuojan kohentamisesta, ja sen myötä jäljelle jääville käyttäjille tarjolla oleva yksityisyys rapistua entisestään (Baruh & Popescu 2017). Laajempi asioiden tiedostaminen ja toiminta yksilötasolla ei siis välttämättä riitä yleisemmin tuottamaan

ympäristöä, jossa yksityisyys olisi paremmin suojassa tai varsinaisesti yksilöiden hallinnassa, vaan yksityisyyden takaaminen vaatii laajempaa yhteiskunnallisia toimia.

Vaikka yksityisyyden on monesti havaittu olevan arvokasta nuorille, eivät vanhat selitysmallit sen olemuksesta välttämättä yllä täysin kuvaamaan nykymerkityksiä. Tarvitaan ymmärryksen laajentamista ja myös yksityisyyttä suojaavien rakenteiden, kuten lakien ja teknisten ratkaisujen, sopeuttamista muuttuneeseen ympäristöön (Marwick & Boyd 2014).

Huoli tai suorastaan syyllistäminen liiallisesta julkisuudesta internetissä kohdistuu usein erityisesti nuoriin, sillä nuoret ovat tavallisesti teknologian ja uusien alustojen varhaisia omaksujia sekä ylipäättään tuttu syntipukki kaikenlaisissa aikuisten tärkeinä pitämien arvojen rappeutumista pelkäävissä diskursseissa (Hasinoff & Shepherd 2014: 2932–3). Tämä huomio on myös usein sukupuolittunutta keskittyen esimerkiksi nuorten naisten seksuaalisuuden ja modernin teknologian kohtaamiseen niin, että naiset nähdään toisinaan korostetusti yhtä aikaa sekä uhreina että toiminnallaan ongelmien aiheuttajina (Cassell & Cramer 2008). Hasinoff & Shepherd (2014) nostaa nämä internetin käyttöön liittyneet havainnot myös matkapuhelinkontekstiin tuoden esiin sitä, kuinka yksilölliset, nuorille omaa toimijuutta antavat puhelimet toimivat tärkeinä alustoina ja välineinä itsenäisen identiteetin etsinnässä ja ilmentämisessä, mutta samalla herättävät huolta nuorten turvallisuudesta.

Käytännössä yksilön mahdollisuudet ovat rajalliset, mikäli hän haluaisi olla tarkka yksityisyydestään, mutta pystyä silti käyttämään laitetta tai palvelua. Täysi käyttämisestä pidättäytyminen käy kaiken aikaa vaikeammaksi. Lisäksi yksityisyyttä koskevista asioista perillä oleminen kysyy aikaa, vaivaa ja taustatuntemusta. Toisessa vaakakupissa painavat palveluiden tuomat mahdollisuudet. Näitä ovat käytännön arkiasioiden sujuvan hoitamisen lisäksi erityisesti nuorten osalta esimerkiksi sosiaalisten taitojen opettelu, identiteettien kokeileminen ja itsenäistyminen vanhemmista (esim. Livingstone 2008: 393; Steeves & Regan 2014).

Luottamuksen, arviointikyvyn ja itsenäisyyden kehittyminen vaatii riittävästi vapautta (Steeves & Regan 2014: 303). Älypuhelimet tarjoavat myös aiempaa laajempia mahdollisuuksia olla yhteydessä ja viettää aikaa ikätoverien kanssa, mikä on tärkeää erityisesti silloin, kun yhdessäolo internetin ulkopuolella on rajattua (Vickery 2015: 284). Koronapandemian aikana tehdyissä tutkimuksissa nuorten sosiaalisen median riippuvuuden ja henkisen pahoinvoinnin on havaittu lisääntyneen, mutta erityisesti kahdenvälisellä yhteydenpidolla ja hauskoilla tai muuten myönteisillä kokemuksilla sosiaalisessa mediassa on

havaittu olleen nuorille myönteistä, esimerkiksi stressiä lievittänyttä vaikutusta (Marciano ym. 2021).

Älypuheliiniin liittyvät yksityisyyskysymykset kytkeytyvät tilallisuuteen erityisesti rajankäyntinä fyysisen ja virtuaalisen tilan välillä. Virtuaalinen tila ei mobiililaitteiden myötä erotu niin selvästi fyysisestä, vaan kulkee käyttäjän mukana muodostaen erilaisia hybriditiloja. Laitteen ollessa jatkuvasti käyttäjän mukana erilaiset tilat lomittuvat, oli kyse sitten paikkaperustaisesta pelaamisesta tai viestittelystä toisten ihmisten kanssa puhelimitse samalla kun on tekemisissä muiden kanssa fyysisessä ympäristössä. Puhelimen käyttäjä on yhdessä fyysisessä paikassa, mutta puhelimen välityksellä myös muut paikat ja virtuaalinen tila tulevat lähelle. Jo ennen älypuhelinaikaa julkaistussa tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota esimerkiksi siihen, miten oma matkapuhelin mahdollistaa jatkuvan keskusteluyhteyden läheisiin ja kuinka puhelimella täytetään tyhjiä hetkiä (Oksman & Turtiainen 2004).

Älypuhelin on tehnyt tilojen rajankäynnistä tai sen potentiaalista liki katkeamatonta ja käyttäjien fyysisestä olinpaikasta riippumatonta. Älypuhelin on myös tuonut mahdollisuuksia saada tarkkaa tietoa esimerkiksi käyttäjän sijainnista. Tämä puolestaan mahdollistaa monet valvonnan ja sen pohjalta toteutettujen interventioiden tavat, esimerkiksi sen, että vanhemmat voivat seurata aiempaa tarkemmin jälkikasvuun (esim. Oostven 2014) tai viranomaiset voivat yrittää ennaltaehkäisevästi puuttua mielenosoitukseen (esim. Lyon 2007: 95). Kaikkiaan älylaitteiden myötä ihmiset ovat näkyvämpiä kuin ennen. Parhaimmillaan se voi jopa kohentaa esimerkiksi kansalaisyhteisöjen toteutumista, sillä esimerkiksi viranomaistahojen on vaikeaa tyrehdyttää tiedon leviämistä sosiaalisessa mediassa ja sähköiset järjestelmät voivat puolestaan myös tehdä yhteiskuntaan osallistumisen saavutettavammaksi esimerkiksi vammaisryhmille. Silti vaikka tarkoitus tiedonkeruulle olisikin altruistinen, liittyy siihen usein väistämättä riski tiedon leviämisestä ei-toivottuihin käsiin sekä vääristymiä, joiden takia tiedonkeruu ja päätösten tekeminen sen pohjalta ei ole eettisesti ongelmatonta (Taylor 2016).

Teknologiakehitys mahdollistaa aiempien hallintaintressien toteuttamisen käytännössä esimerkiksi kaupunkitilassa. Näin älypuheliiniin kytkeytyy osaksi urbaanin turvallisuuden ja hallinnan infrastruktuuria, jota esimerkiksi Klauser (2010) kuvaa Sloterdijk (1998/2011; 1999/2014; 2004/2016):n pohjalta, ja voimistaa sen virtuaalista ulottuvuutta. Klauser (2010) tuo Sloterdijkin tilaan liittyviä ajatuksia ja fyysistä arkkitehtuuria abstraktimpaa psykopoliittista ilmapiiriä urbaanin turvallisuuden yhteyteen. Ilmapiirin kautta ajatukset

palautuvat puolestaan yksityisyyteen liittyvään kokemuksellisuuteen. Moni teknologia on tullut aiempaa saavutettavammaksi myös siviili- ja arkikäyttöön. Ihmiset eivät ole vain itse valvonnan kohteina töissä, matkatessaan tai ostoksia tehdessään, vaan aiempaa useammin myös valvonnan aktiivisina toteuttajina (Lyon 2007: 13). Tämä kaksoisrooli seuraajana ja seurattuna tekee myös suhteesta yksityisyyteen aiempaa moniulotteisemman.

Puhelimen eri toimintojen välillä on havaittu eroja siinä, miten yksityiseksi ne koetaan. Tekstiviestejä pidetään usein yksityisempinä kuin puheluita, sillä tekstiformaatissa viestin näkee vain vastaanottaja, kun taas puheluissa on helposti muita ihmisiä kuulemassa vähintään toista puolta keskustelusta (Oksman & Turtiainen 2004). Keskeistä on myös viestinnän toisen osapuolen tietoisuus: jos toiselle saapuvaan puheluun vastaa, soittaja saa yleensä tietää puhuvansa jonkun toisen kuin tavoittelemansa henkilön kanssa toisin kuin jos toiselle saapuvan viestin lukee (Häkkilä & Chatfield 2005). Julkisissa tiloissa käydyt puhelinkeskustelut puolestaan voivat tehdä ulkopuolisista ihmisistä osallisia tilanteisiin, jotka heidän tai puhelun toisen osapuolen mielestä olisivat yksityisiä. Tämä mainittiin ongelmana Mäenpään (2005) eri-ikäisiä puhelimenkäyttäjiä sisältäneessä aineistossa, jonka keruu-aikaan 1990-luvulla kännykkäkulttuuri oli vasta nuorta.

Matkapuhelimen henkilökohtaisuuteen on myös havaittu liittyvän kirjoittamattomia mutta yleisesti tunnustettuja yksityisyyskäytäntöjä, kuten se, että toisille saapuviin puheluihin ei oletusarvoisesti vastata (Häkkilä & Chatfield 2005). Lasten, nuorten ja nuorten aikuisten on myös havaittu suosivan erityisesti tekstimuotoista viestintää (Häkkilä & Chatfield 2005; Barron 2014). Häkkilä & Chatfield (2005) tulkitsee tämän kytkeytyvän yksityisyyteen, mutta myös siihen, että tekstimuotoiseen viestiin voi helpommin vastata ehtiessään tai keskustelua käydä muun toiminnan ohessa. Barron (2014) puolestaan kytkee tähän erityisesti nopeuden ja viittaa myös tekstiviestikieleen, jonka koodistossa viestit eivät välttämättä ole vanhempien ymmärrettävissä. Toisaalta tätä selkeää preferenssiä haastaa nykyään ääniviestien nousut suosio.

3.3 Nuoret ja yksityisyyden hallinta älypuhelinkonteksteissa

Nuorilla on havaittu olevan lukuisia strategioita yksityisyytensä suojelemiseen eri yhteyksissä (esim. Livingstone & Bober 2003; Barnes 2006), ja nuoret voivat yhtäaikaaisesti hakea ja kaivata sekä yksityisyyttä että julkisuutta (Steeves & Regan 2014).

Sosiaalista yksityisyyttä käyttäjien preferenssien ja toimien näkökulmasta on tutkittu runsaasti (esim. Boyd & Hargittai 2010; Marwick ym. 2010; Madden ym. 2013). Internetissä yksityisen ja julkisen normien on havaittu joissain määrin eroavan sen ulkopuolisesta maailmasta, mutta nuoret liittyvät myös internetiin olettamia ja toiveita yksityisyydestä. Marwick ym. (2010) toteaa nuorten olevan kiinnostuneita yksityisyydestään netissä, mutta ettei osa heistä ole varsinaisten yksityisasetusten kanssa tuttuja. Yksityisyyttä ja siihen liittyvää luottamusta odotetaan silti muilta niin internetissä kuin sen ulkopuolellakin kuhunkin tilanteisiin liittyvien normien mukaan (Hasinoff & Shepherd 2014: 2948).

Teknologia on mahdollistanut lapsuuden ja nuoruuden muuttumisen entistä valvotummiksi, ja puhelimiin saatavilla olevat seurantakeinot ovat myös valvontaa normalisoivaa yritystoimintaa (Barron 2014; Vickery 2014). Vanhemmat pyrkivät säätelemään lasten liikkumista ajassa ja tilassa ja pitämään heihin yhteyttä puhelimitse. Puhelin tuo vanhemmille ainakin näennäistä hallinnantuntua ja tuo valvovan vanhemman kodin ulkopuolelle, mutta voi myös vapauttaa lapsen kulkemaan itsenäisemmin ja olla siten lapselle ja nuorelle myös vapautta edistävä ja jopa voimaannuttava väline (Williams & Williams 2005; Mavoa ym. 2023).

8–12-vuotiaita irlantilaislapsia tutkinut Barron (2014) havaitsi, että jo nuorehkotkin lapset ovat puhelinkontekstissa aktiivisia toimijoita, jotka neuvottelevat vanhempiansa kanssa käytännöistä ja pyrkivät irti sellaisista säännöistä, jotka kokevat itselleen sopimattomiksi. Vanhempien ja jälkikasvun välillä on jatkuva dialogi rajoista. Yksityisyyden neuvotteluluonnetta korostaa myös Steeves & Regan (2014: 310) pitäen näiden neuvottelujen luonteen ja sisällön tutkimista keskeisempänä kuin liikaa keskittymistä yksityisyyteen yksilöiden harjoittamana tiedonhallintana yli jonkin tietyn rajan. Mavoa ym. (2023) ja Widmer & Albrechtslund (2021) puolestaan nostavat myös esiin huoltajien näkökulmasta, kuinka seurantaan liittyviin päätöksiin vaikuttavat myös aikuisten näkemykset valvonnasta ja ajatukset heidän kasvatuspäätöksiensä vaikutuksesta siihen, millaisia kansalaisia lapsista kasvaa. Kärjistetyksi siis esimerkiksi opettaako seuranta, että vääristä teoista joutuu vastuuseen, vai normalisoiko se valvontaa niin, etteivät lapset opi puolustamaan oikeuttaan yksityisyyteen myöskään intresseiltään vahingollisilta tahoilta suojautuakseen.

Kaikki nuoret niin kuin kaikki muutkaan ihmiset eivät ole erityisen huolestuneita yksityisyydestään. Lyon (2007: 163) huomauttaa, ettei valvonta ole kaikessa kamppailu. Se voidaan kohdata myös liittolaisena, alibina tai pelastuksena, tai ainakin hyväksyä

vastentahtoisesti, ja pääsääntöisesti valvonta kohdataan myöntyen siihen (Lyon 2007).

Valvontaan suostutaan eikä sitä todennäköisesti kyseenalaisteta, kun se koetaan legitiimiksi ja tarpeelliseksi (Lyon 2007: 164). Tässä on kytkös myös edellä mainittuun kontekstuaaliseen integriteettiin ja turvallisuusargumenttien voimaan. Jos toiminta vastaa asiayhteyden liitettyjä odotuksia, ei sitä kyseenalaisteta, ja jos toimilla saatetaan pystyä ehkäisemään konkreettisia henkilövahinkoja, jäävät vähemmän konkreettiset vaikkakin laajat vaikutukset esimerkiksi vapauteen ja demokratiaan huomiotta.

Jos suostumus valvontaan kyseenalaistetaan, seuraa neuvottelu, jota voidaan käydä asiayhteyden mukaan esimerkiksi suhteessa tilaan (esimerkiksi alueen yksityisyyteen vetoaminen), häveliäisyyteen (esimerkiksi invasiivisten lääketieteellisten toimien kyseenalaistaminen) tai hallintaan (esimerkiksi vetoaminen oikeuteen hallita itseä koskevaa tietoa) (Lyon 2007: 165). Valvontaa ei välttämättä suoraan estetä tai siltä piilotella, vaan tutkitaan esimerkiksi jotain sopivaa järjestelyä hakien. Tällä tavoin katsottuna korostuu se, etteivät niin institutionaaliseen kuin sosiaaliseenkaan valvontaan ja yksityisyyteen liittyvät tilanteet ole staattisia. Näitä neuvotteluja voi jäsenellä esimerkiksi Gary T. Marxin (2003: 372) laatiman valvonnan vastustamisen taksonomian kautta, sillä nämä keinot kytkeytyvät myös tapoihin hallita yksityisyyttä. Marxin yksitoistakohtainen lista kattaa esimerkiksi valvonnan havaitsemisen, valvonnan välttelemisen, valvovan tahon toiminnan seuraamisen eli vastavalvonnan ja erilaisia tiedon kertymistä häiritseviä tai jääviä jälkiä muuttavia keinoja.

Älypuheliiniin liittyvän yksityisyyden hallinnan keinoista radikaalein on täysi sosiaalisesta mediasta vetäytyminen tai laitteiden omistamisesta kieltäytyminen. Osalla tässä on syynä ennen kaikkea juuri yksityisyyden suojeleminen, mutta taustalla voi olla myös muita ajavia tekijöitä, kuten halu pysytellä rauhassa ja olla olematta aina tavoitettavissa, tai kokemus siitä, että laitteet ja palvelut aiheuttavat liian helposti riippuvuutta tai muita kielteisiä vaikutuksia (Vickery 2015; anekdootillisesti nuorista myös esimerkiksi Rautavuori 2021).

Täysi käyttämättömyys jättää yksilön paitsi myös teknologiaan ja palveluihin liittyvistä hyödyistä, eikä ole siksi useimpia tyydyttävä ratkaisu (esim. Hasinoff & Shepherd 2014). Enemmistö nuorista pyrkiiikin hallitsemaan yksityisyyttään samalla kun on mukana älypuhelinkulttuurissa. Keinoina tähän on esimerkiksi alustojen tarjoamat yksityisyysasetukset ja omien ”kaverien” tai seuraajien valikointi (Steeves & Regan 2014). Esimerkiksi Instagramissa ja Twitterissä on mahdollista pitää käyttäjäprofiilinsa sisältö piilossa muilta kuin omilta seuraajiltaan. Vielä 2010-luvun alussa ainakaan palveluiden omien

tarkempien yksityisyysasetusten käyttäminen ei ollut kovin merkittävässä roolissa nuorilla, ja sen sijaan yksityisyyttä haettiin enemmän muilla keinoilla, kuten esimerkiksi pukemalla julkisten päivitysten sisältö muotoon, jonka vain valittu yleisö osaa tulkita (Marwick & boyd 2014). Myös sosiaalisen median tilien toistuva de- ja reaktivointi on ollut ainakin aiemmin käytössä nuorilla yksityisyyden hallinnan keinona (Marwick & boyd 2014). Vastaavaa näkyvillä olemisen rajoittamista ilmentää myös erityisesti tekstiviestiaikaan monien nuorten suosima tapa poistaa viestit niiden lukemisen jälkeen, ja erilaisten slangilyhenteiden käyttäminen, mihin tosin kannustivat myös nopeus ja viestien rajattu merkkimäärä (Häkkilä & Chatfield 2005; Barron 2014; Vickery 2015). Samanlainen ajallisesti rajattu näkyvyys ja sen tuoma kokemus paremmasta suojasta ilmenee myös esimerkiksi sellaisissa sosiaalisen median palveluiden ominaisuuksissa, joissa sisältö on näkyvissä vain rajatun ajan. Tällaisesta esimerkkejä ovat tutkielman aineistonkeruun aikaan monella nuorella aktiivisessa käytössä olleet Snapchat sekä Instagramin tarinaominaisuus.

Sovellusten ja alustojen lisäksi myös laitteiston ja käyttöjärjestelmien kehitys vaikuttaa yksityisyyden hallinnan keinoihin. Vielä vuosituhaten alussa puhelimen sisältöä suojaasi tavallisesti vain näppäinlukko, joka avattiin tavallisesti samalla tavalla kaikissa puhelinvalmistajan laitteissa. Häkkilä & Chatfield (2005):n osallistujista osa oli kiinnostunut erilaisten erityisesti viestien suojausta parantavien menetelmien, kuten salasanojen, mahdollisuudesta, mutta osan mielestä niitä ei tarvittu, koska laitteen ajateltiin olevan joka tapauksessa yleisesti hyväksytysti yksityinen. Älypuhelinajan puhelimissa puolestaan laitekohtaisen pääsykoodin ja biometrinen tunnistaminen, kuten sormenjäljen, käyttäminen ovat jo normalisoituneita vakio-ominaisuuksia. Nykyään on mahdollista asettaa myös salasanaja tietyille laitteen sisällöille, kuten eri sovelluksille tai kansioille. Tätä ominaisuutta nuortenkin on havaittu hyödyntävän erityisesti yhteiskäytössä olevilla laitteilla (Vickery 2015). Toisinaan salasanatkin ovat kuitenkin jaettuina, ja jossain asioissa monien nuorista on havaittu nojaavan yhä oletettuihin yhteisiin kirjoittamattomiin sääntöihin siitä, mikä on sopivaa (Hasinoff & Shepherd 2014). Hasinoff & Shepherd (2014) viittaa myös siihen, kuinka vielä normalisoitumattomien yksityisyyttä suojaavien keinojen, kuten kuvan jakamisen estävien lukkojen, saatetaan myös pelätä tulevan tulkituiksi epäluottamuksenosoituksena läheisiä kohtaan.

Kaikkiaan yksityisyyden hallintaan vaikeuttaa se, että tieto voi olla helposti vuotavaa, minkä myös nuoret itse usein tiedostavat (Steeves & Regan 2014: 301). Vaikka jotain tietoa yrittäisi pitää yhdessä asiayhteydessä, saattaa se silti löytää helpostikin tiensä eteenpäin.

Ratkaisuksi yksityisyyden hallintaa ja henkilöiden käytössä olevan keinovalikoiman tukemiseen esitetään toistuvasti tietoisuuden kasvattamista (esim. Furini ym. 2020). Teknisenä välineenä tähän on kehitetty esimerkiksi sovelluksia, jotka ilmoittavat puhelimen käyttäjälle koosteen puhelimen sovelluksista ja niistä tiedoista, joihin ne pääsevät ja missä tarkoituksessa tämä tapahtuu (Furini ym. 2020: 5). Tällaisen aktiivisen käyttäjien ”tökinnän” on havaittu ainakin jossain määrin tehoavan (Almuhimedi ym. 2015). Synä käyttäjien piittaamattomuuteen yksityisyysasetuksista tai muista tietosuoja-asioista on havaittu tiedon puutteen lisäksi kuitenkin myös esimerkiksi motivaation heikkous (Furini ym. 2020). Vaivannäkö valvonnan suurten, vakiintuneiden ja intensiivisemmiksi muuttuvien järjestelmien vaikutuksen alla koetaan helposti hyödyttömäksi.

Pelkän tietoisuuden lisäksi yksityisyyteen liittyviin näkemyksiin, kokemuksiin ja toimintaan vaikuttavat myös yleinen asenneilmasto ja vallitsevat yksityisyyteen liittyvät diskurssit. Esimerkiksi Hasinoff & Shepherd (2014) havaitsi, että kaikki tutkimuksen osallistujat olivat yhtä mieltä siitä, että seksuaalisten kuvien jakamiseen liittyy kirjoittamattomia yksityisyysnormeja eikä vain kumppanille tarkoitettuja kuvia nähdä juuri koskaan hyväksyttäväksi levittää muille ihmisille, mutta silti kyselyaineistossa oli viitteitä esimerkiksi seksuaalirikosten yhteydestä tutusta uhrin syyllistämistä. Syytä vieritetään henkilölle, joka on ottanut ja lähettänyt kuvat itsestään, ei sille, joka on pettänyt tämän luottamuksen ja jakanut niitä eteenpäin. Useammassa tutkimuksessa on nostettu esiin, kuinka viitteitä tästä diskurssista kaikkua myös muussa nuorten internetin, sosiaalisen median ja puhelimen käyttöä koskevassa keskustelussa ja osassa sen tutkimustakin (Cassell & Cramer 2008; Hasinoff & Shepherd 2014; matkapuhelimen käyttöön liittyen Vickery 2014). Nuoret saatetaan nähdä teknologian ja uusien palveluiden varhaisina ja nopeina omaksujina, mutta erityisesti nuorten naisten toimia helposti moralisoidaan ja katsotaan, että he jakavat itsestään tietoa liikaa, turhaan tai välinpitämättömästi, ja heidän teknologian käytön tarpeensa ja tapansa nähdään vähemmän tärkeiksi. Esimerkiksi yksityisyyteen liittyen tiedon leviäminen saatetaan esittää lähes väistämättömänä tuloksena sen sijaan, että sitä pidettäisi yksityisyydenloukkauksena ja luottamuksen pettämisenä (Albury ym. 2013; Hasinoff & Shepherd 2014: 2935–6).

Barnes (2006) nostaa esille, kuinka haluttaessa suojella lapsia ja nuoria ja lisätä heidän ymmärrystään erityisesti sosiaaliseen mediaan liittyvistä yksityisyyskysymyksistä ja taitoja niiden hallintaan, olisi käytettävä niin sosiaalisia, teknisiä kuin lainsäädännöllisiä keinoja, eikä rakentaa interventioita liian yksiulotteisen riskinäkömyksen ympärille. Myös liian kapea ymmärrys yksityisyydestä ylipäätään ja erityisesti sen sosiaalisista ulottuvuuksista internetissä

voi heikentää opetuksen tai sääntelyn tehokkuutta (Steeves & Regan 2014: 299–300).

Toimissa olisikin siis otettava huomioon tällaiset mahdolliset vääristymät ja viestit, jotka niiden kautta välittyvät.

Tässä luvussa kuvattu nuorten ja älypuhelinien suhde on moniulotteinen. Aiempi tutkimus nuorten tavoista käyttää älypuhelinia ja heidän raportoimistaan sen yksityisyyteen liittyvistä kokemuksista auttaa jäsentämään tämän tutkielman aineistoa ja nostamaan esiin eroja sen ja aiemmin raportoidun välillä. Edellä kuvatut toiminnan tavat kytkeytyvät erilaisiin yksityisyyden älypuhelimeen liittyviin asiayhteyksiin ja kertovat myös niistä merkityksistä, joita nuoret antavat yksityisyydelle näissä asiayhteyksissä ja joita tässä tutkielmassa tarkastellaan.

4 Aineisto ja menetelmät

4.1 Tutkimusasetelma ja aineistonkeruun työnjako

Luvussa 1 esitellysti tämän tutkielman tavoitteena on tarkastella nuorten kokemuksia ja näkemyksiä yksityisyydestä yleisesti ja osana erilaisia älypuhelinkonteksteja käyttäen ja vertaillen Kanadassa ja Suomessa kerättyjä pääosin laadullisia aineistoja. Näihin asioihin perehdytään kolmen tutkimuskysymyksen kautta: 1) millaisia määritelmiä tutkitut suomalaiset ja kanadalaiset nuoret antavat käsitteelle yksityisyys, 2) millaisia älypuhelimeen liittyviä yksityisyyden konteksteja tutkitut suomalaiset ja kanadalaiset nuoret hahmottavat ja 3) millaisia eroja ja yhteneväisyyksiä tutkittujen suomalaisten ja kanadalaisten nuorten näkemysten välillä on.

Tutkielman tavoitteisiin pyritään käyttämällä monipuolista, Kanadassa ja Suomessa vuosina 2019–2021 kerättyä aineistoa, jossa 13–19-vuotiaat nuoret keskustelivat näkemyksistään pienryhmissä ja tekivät aiheeseen liittyviä tehtäviä. Kanadassa aineistonkeruu toteutettiin Ottawan yliopiston *eQuality*-hankkeessa, Suomessa puolestaan Turun yliopiston *Living within, navigating and appropriating everyday surveillance: Case studies on subjective experiences of surveillance and privacy* -hankkeessa.¹ Hankkeissa kerätystä aineistokokonaisuudesta tässä tutkielmassa käytetään nuorten osallistujien kanssa toteutettuja ryhmäkeskusteluja, mutta näissä keskusteluissa sivuttiin myös muita aineistonkeruun osia.

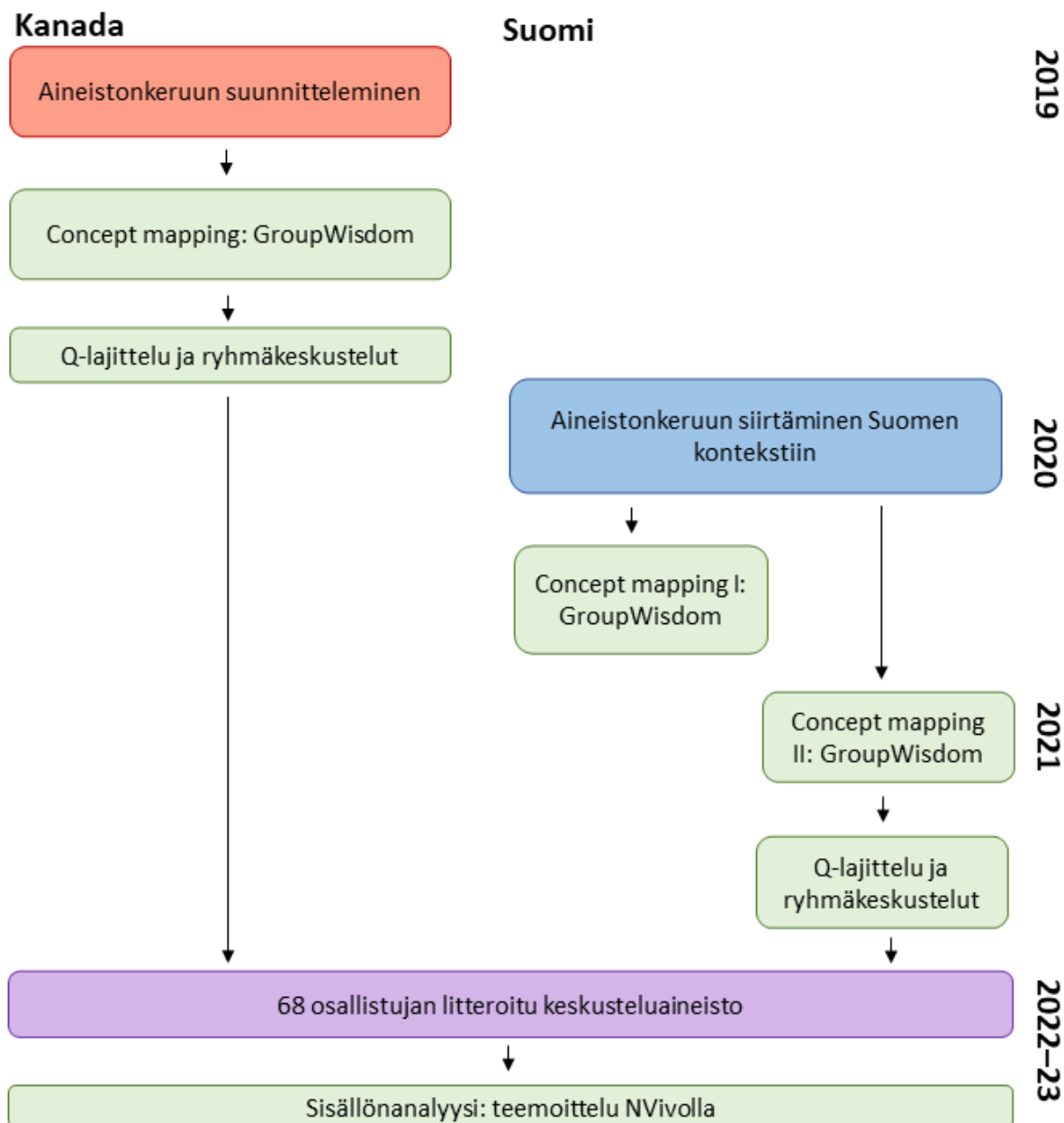
Tähän tutkielmaan kuuluvien osien aineistonkeruu on suunniteltu Kanadassa alkuvuodesta 2019 (kuva 1). Suomeen osuuden toteutus suunniteltiin Kanadan osuuden pohjalta vuodenvaihteessa 2019–2020, mutta sitä muokattiin koronapandemian myötä vuonna 2021

¹ Tutkimushankkeet:

Kanada: *eQuality* (2015–2022, rahoittaja *Social Sciences and Humanities Research Council of Canada*); professori Valerie Steevesin ja professori Jane Baileyn johtama tutkimushanke, jossa selvitettiin nuorten kanadalaisten suhtautumista yksityisyyteen sekä erityisesti kaupallisiin tarkoituksiin tapahtuvan tiedonkeruun vaikutusta nuoriin ja tämän kytkeytymistä nuorten sosiaalisiin normeihin. Hankkeen tavoitteena oli tukea kanadalaisia nuoria niin, että näillä voisi olla mahdollisimman mielekkäitä kokemuksia internetissä, ja tätä edistettiin tuottamalla tutkimustietoa aiheeseen liittyvien käytäntöjen kehittämisen pohjaksi ja ikäsopivia ja asianmukaisia koulutusmateriaaleja. (The eQuality Project 2022)

Suomi: *Living within, navigating and appropriating everyday surveillance: Case studies on subjective experiences of surveillance and privacy* (2019–2023, rahoittaja Suomen Akatemia); professori Hille Koskelan johtama hanke, joka tutkii valvonnan ja tiedonkeruun kohteena olemisen kokemuksia. Hankkeen tähän tutkielmaan kytkeytyvän osahankkeen aiheena ovat nuorten kokemukset yksityisyydestä verkko- ja mobiiliympäristöissä ja heidän käyttämänsä yksityisyyden hallinnan keinot. (Eyes on surveillance 2023)

ennen ryhmäkeskusteluvaiheeseen edenneitä tapaamisia. Aineistonkeruu toteutettiin Kanadassa marraskuussa 2019 ja Suomessa keväällä 2020 ja syksyllä 2021.

Kuva 1. Aineistonkeruun ja analyysin vaiheet.

Osallistuin itse Suomen aineiston keräämisen suunnitteluun ja tapaamisiin nuorten kanssa, mutta päätutkijana Suomen osiossa oli tutkijatohtori Liisa Mäkinen. Mäkinen oli myös mukana aineistonkeruun ja siinä käytetyn tietolistan (liite 1) suunnittelussa Kanadassa Jane Baileyn, Jacquelyn Burkellin ja Valerie Steevesin kanssa. Bailey, Burkell ja Steeves vastasivat Kanadassa toteutetuista ryhmätapaamisista. Koronapandemia viivästytti Suomen aineiston keräämistä ja vaikutti tapaamisten järjestämismuotoon. Kanadan kuusi

ryhmäkeskustelutapaamista on toteutettu fyysisesti yhdessä tilassa, Suomen tapaamisista puolestaan kaksi kokonaan etänä Zoom-palvelun välityksellä ja kaksi niin, että toinen fasilitaattoreista, Liisa Mäkinen, oli paikalla osallistujien kanssa ja toinen, minä, etänä Zoomissa.

Tapaamiset tallennettiin osallistujien suostumuksella, Kanadan osalta äänitallenteena ja Suomen osalta myös Zoomin videotallenteena, ja litteroitiin näiden pohjalla. Litteroin itse Suomen aineiston kokonaan. Kanadan aineistosta viimeistelin käyttämäni litteraatit aiemmin luotujen alustavien automaattilitteraattien pohjalta.

Tutkimushankkeen aineistonkeruun Suomen osa sai hyväksynnän Turun yliopiston ihmistieteiden eettisen toimikunnan ennakoarvioinnista ja Kanadan osa Ottawan yliopiston *Social Sciences and Humanities Research Ethics Boardista*. Kummassakin maassa osallistujat täyttivät ennen osallistumista suostumuskaavakkeen, jossa esiteltiin tutkimushanke, aineistonkeruun tavoitteet ja aineiston käsittelyn tavat. Suomessa kerätty aineisto luovutetaan viisi vuotta tutkimushankkeen päättymisen jälkeen pseudonymisoituna Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon. Kanadan aineisto tuhotaan seitsemän vuotta keräämisensä jälkeen.

4.2 Aineistonkeruun menetelmät ja aineiston kuvaus

Tässä tutkielmassa käytetty aineisto koostuu yhdeksästä ryhmäkeskustelusta ja yhdestä yksilöhaastattelusta, joihin osallistui yhteensä 68 nuorta. Aineistossa keskustellaan myös saman aineistonkeruun kahdesta muusta menetelmästä eli ennakkoon tehdystä *concept mapping* -ryhmittelytehtävästä ja kunkin tapaamisen kanssa samana päivänä ryhmän kanssa toteutetusta Q-lajittelusta, mutta näillä menetelmillä tuotettua määrällistä aineistoa ei tässä tutkielmassa analysoida. Kaikki osallistujat täyttivät ennen ryhmäkeskusteluja taustatietokyselyn, jossa kysyttiin esimerkiksi ikää, sukupuolta, etnistä taustaa ja perheen tulotasoa.²

² Kyselyn kysymyksistä kaikki paitsi ikä ja kolmiportaisella ”matala – keski – korkea” -asteikolla määritelty perheen tulotaso olivat avoimia niin, että niihin sai vastata omin sanoin. Osassa kysymyksistä annettiin esimerkkejä mahdollisista vaihtoehdoista, kuten ”Kuinka kuvailisit sukupuoltasi? (esim. poika, tyttö, muu, en halua kertoa jne.)”. Kanadassa ja Suomessa käytetty taustakysely erosi muutaman kysymyksen osalta, Kanadassa esimerkiksi kysyttiin etnistä taustaa käsitteellä *race*, Suomessa puolestaan kahtena kysymyksenä kansallisen ja etnisen taustan ja uskonnollisen taustan kautta. Vastauksia sai halutessaan jättää tyhjäksi.

Aineistonkeruun ensimmäinen vaihe oli tutkimuksen aihetta käsittelevä *concept mapping* -ennakkotehtävä GroupWisdom-palvelussa (groupwisdom.com). *Concept mapping* on aineistonkeruumenetelmä, jossa osallistujat jäsentävät tutkimusaiheetta siihen kytkeytyvän käsitelistan kautta (esim. Burke 2006). Kukin osallistuja järjestää itsenäisesti käsitteet temaattisesti ryhmiin ja sitten arvioi listan käsitteet numeerisesti tärkeyden tai jonkin muun tutkitun kriteerin mukaan. Osallistujien tuottamasta määrällisestä aineistosta voidaan koostaa esimerkiksi visuaalisia esityksiä kuten klusterikarttoja. Kartoissa käsitelistan kohdat ovat sitä lähempänä toisiaan, mitä useampi osallistuja luokitteli ne yhteen. Menetelmä on määrällistä ja laadullista yhdistelevä ja myös osallistujia analyysiin osallistava: siitä kerättyä määrällistä aineistoa tarkastellaan myös laadullisesti, ja osallistujat voivat olla tässä itse mukana esimerkiksi pohtimalla muodostettujen klustereiden mielekkyyttä tutkimusaiheen kuvaamisessa (Trochim 1989).

Tähän tutkielmaan liittyvien hankkeiden *concept mapping* -ennakkotehtävässä käytettiin tutkijoiden ennalta kokoamaa listaa, joka koostui 51 tiedosta, joita älypuhelimien kautta voi välittyä eri tahoille. Näihin tietoihin kuului esimerkiksi henkilön nimi, syntymäaika, koti- ja työosoite, erilaisia sijaintitietoja ja puhelimen käyttöön, kuten valokuvaamiseen ja internetin selaamiseen, liittyviä tietoja (liite 1). Osallistujat lajittelivat nämä tiedot temaattisesti mielestään toisistaan eroaviin ryhmiin. Heitä ohjeistettiin muodostamaan ryhmät muiden ominaisuuksien kuin kuhunkin tietoon liittyvän koetun yksityisyyden tai tärkeyden perusteella. Lajittelutehtävän jälkeen osallistujat määrittelivät toisessa tehtäväosiossa erikseen, kuinka yksityisenä he pitivät mitään tiedoista ja kuinka mukavalta tai epämukavalta sen kertominen eri tahoille tuntuisi.

Ennakkotehtävään kuuluneen ryhmittelytehtävän ohjeiden mukaan täytettyjen vastausten perusteella luotiin haastatteluja varten klusterikarttoja. Kartasta ilmeni, mitkä tiedot useat vastaajat olivat ryhmitelleet yhteen, ja millaisia ryhmiä tiedoista kaikkiaan muodostui. Haastatteluissa näistä klustereista ja niiden toimivuudesta keskusteltiin esimerkiksi pohtimalla, mikä olisi ryhmää kuvaava nimi, ja onko ryhmässä sellaisia tietoja, jotka vaikuttavat erilaisilta kuin muut.

Aineistonkeruun ryhmäkeskusteluihin osallistuneet tekivät lisäksi keskusteluiden alussa Q-lajittelutehtävän (*Q-sorting*). Q-lajittelu on asenteiden ja mielipiteiden tutkimiseen käytetty menetelmä, jossa osallistujat järjestävät tutkittuun aiheeseen liittyviä asioita tai väittämiä tuottaen kvantitatiivista aineistoa näkemyksistä (Thomas & Watson 2002). Menetelmä toimii

hyvin eksploratiivisessa tutkimuksessa ja myös pienehköllä otoksella. Siihen on mahdollista yhdistää haastattelu, jossa osallistujat voivat kertoa tekemistään ratkaisuksista omin sanoin. Menetelmä on myös havaittu hyväksi erityisesti lasten ja nuorten näkemyksiä tutkittaessa, sillä se voi helpottaa vaikeista aiheista puhumista antamalla konkretiaa niihin (Sukk & Siibak 2021).

Tämän aineistonkeruun yhteydessä osallistujat tarkastelivat ja erittelivät samaa, *concept mapping* -ennakkotehtävässä käytettyä 51:n älypuhelimien ja yksityisyyteen liittyvän tiedon joukkoa sen mukaan, mitkä näistä tiedoista olivat heille eniten ja vähiten yksityisiä.

Osallistujat valitsivat ensin kolme ja sitten neljä, kuusi ja kahdeksan mielestään eniten ja vähiten yksityistä tietoa. Sen jälkeen keskusteltiin siitä, millaisia tietoja ja millaisin perustein he olivat missäkin vaiheessa valinneet, ja millaisia puolestaan oli jäänyt lopussa yli.

Lähimuodossa toteutetuissa tapaamisissa Q-lajitteluun käytettiin kortteja, joissa kussakin oli yksi listan tiedoista. Kokonaan etämuodossa toteutettujen tapaamisten Q-lajittelu tehtiin Miro-alustalla (www.miro.com), jossa jokainen osallistuja lajitteli taulupohjalle luodut tietolaput siirtämällä ne piirrettyyn kehikkoon valintojensa mukaan.

Tutkielman aineistona käytetyt ryhmäkeskustelut toteutettiin puolistrukturoituina. Kutakin niistä ohjasi kaksi fasilitaattoria etukäteen suunnitellun rungon mukaan, mutta tätä runkoa seurattiin kohtalaisen vapaasti edeten sellaisiin suuntiin, joihin osallistujien puheenvuorot keskustelua luontevasti veivät (liite 2). Runkoon kuitenkin palattiin välillä sen varmistamiseksi, että mahdollisimman suuri osa suunnitelluista aiheista ehdittäisiin käsitellä. Kysymysten ohella keskusteluissa käytiin läpi osallistujien tekemää Q-lajittelua, ja suurimmassa osassa myös *concept mapping* -ennakkotehtävän pohjalta tuotettuja klusterikarttoja.

Ryhmäkeskustelut eli fokusryhmät ovat varsinkin 2000-luvun aikana yleistynyt laadullisen aineiston keräämisen tapa, jota on käytetty paljon myös nuorten näkökulmien ymmärtämiseen pyrkivässä tutkimuksessa (Adler ym. 2019: 2). Viimeaikaisessa nuoriin ja älypuhelimiin liittyvässä tutkimuksessa esimerkiksi Hasinoff & Shepherd (2014) hyödyntää ryhmäkeskusteluja kyselytutkimuksesta saadun aineiston syventämisessä, ja Vickery (2015) osana laajempaa etnografista tutkimusta. Ryhmäkeskustelun etuna on parhaimmillaan ryhmän tuoma yksilöhaastattelua keskustelevampi ja rennompilampi ilmapiiri, jossa myös nuorten osallistujien on helpompilampi tuoda esiin omia näkemyksiään. Toisaalta osa voi kokea kuitenkin haastavaksi ryhmätilanteen erityisesti henkilökohtaisia aiheita käsiteltäessä. Näistä syistä

esimerkiksi Adler ym. (2019) suosittelee ryhmäkeskustelun kooksi korkeinta kymmentä ihmistä ja painottaa ryhmädynamiikan huomioimisen tärkeyttä.

Uuden, jo hieman ennen koronapandemiaa huomattavasti yleistyneen ulottuvuuden haastattelu- ja keskustelumenetelmiin tuo etäyhteyksien käyttäminen niiden toteuttamisessa (esim. Hanna & Mwale 2017). Se mahdollistaa vaivattomamman osallistumisen esimerkiksi sijainnisista ja kokoontumisrajoituksista riippumatta, mutta tuo mukanaan tekniset haasteensa, kuten laitteistovaatimukset ja riittävän vakaan internetyhteyden. Osallistujilla olisi myös hyvä olla käytettävissä rauhallinen tila, josta osallistua ilman ylimääräisiä kuulijoita. Etätapaamisissa keskusteluun osallistuminen voi olla lähitapaamista haastavampaa, sillä keskustelijat eivät pysty yhtä laajasti tulkitsemaan muiden osallistujien sanatonta viestintä, mikä voi häiritä keskustelun luonnollista kulkua (Hanna & Mwale 2017). Tämän tutkielman aineistonkeruussa kokonaan etänä toteutettujen tapaamisten osallistajat saivat taustahäiriöiden minimoimiseksi itse valita itselleen parhaiten sopivan ajankohdan osallistumiseen. Etänä pidetyissä ryhmäkeskusteluissa oli myös vähemmän osallistujia keskustelua kohden kuin lähitapaamisissa, minkä myötä keskustelut onnistuivat yleisesti sujuvasti.

Edellä mainitusti tämä tutkielma käyttää kerätystä aineistosta lähinnä keskusteluja. Muut menetelmät näkyvät tutkielmassa taustalla osallistujien aiheeseen virittelemisen ja aiheen kontekstin selittämisen roolissa. Tässä tutkielmassa ei siis analysoida määrällisesti Q-lajittelulla tai käsitelkartoilla kerättyä aineistoa, vaan laadullisesti sitä, mitä nuoret kertoivat itse ajatelleensa tehtäviä tehdessään, ja kuinka he itse jäsensivät aihetta tehtävien ja niistä koostettujen tulosten kautta.

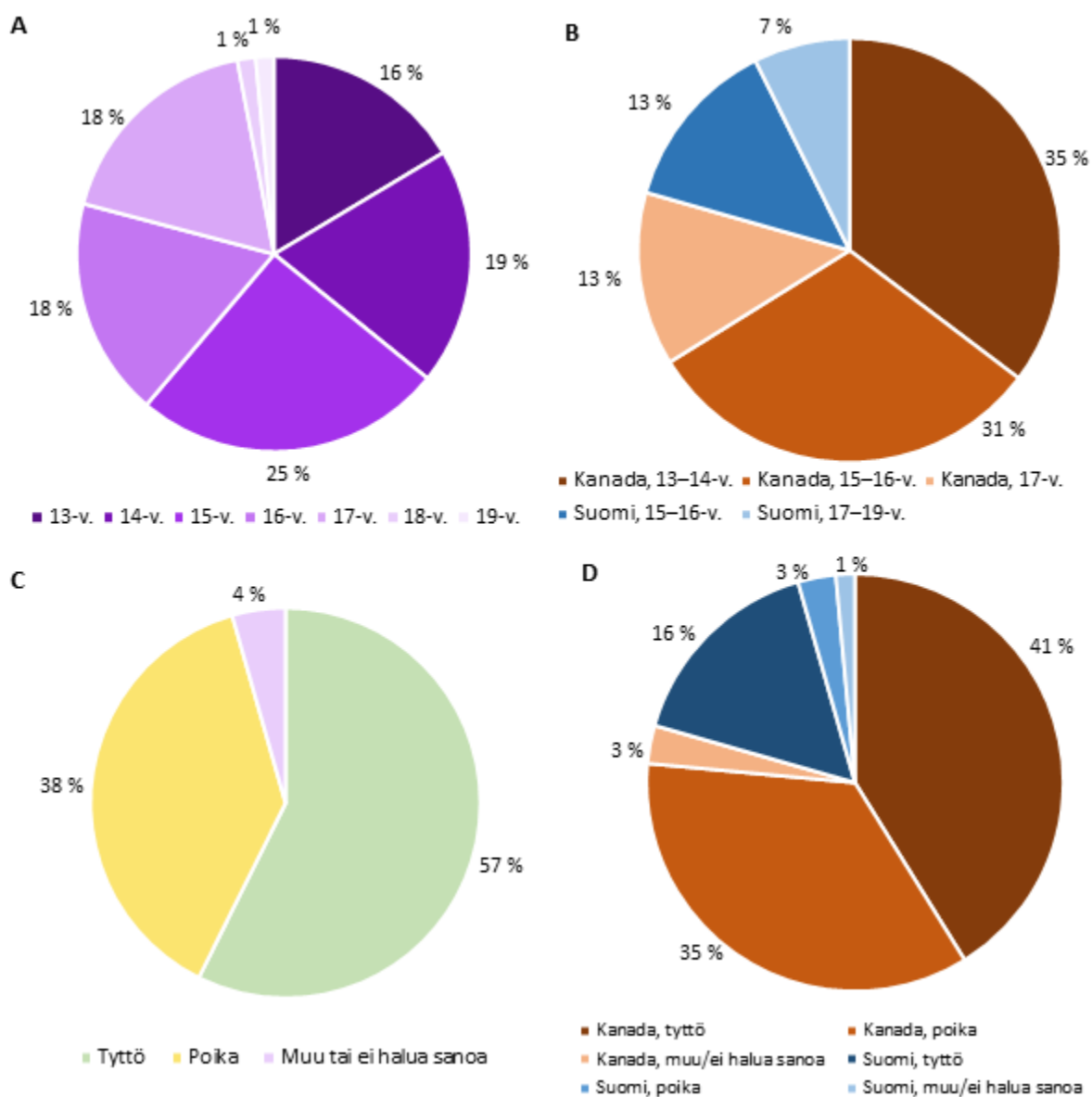
Aineistonkeruun osallistajat rekrytoitiin Kanadassa korvausta vastaan tutkimusosallistujia välittävän yrityksen kautta Ontarion alueelta. Suomessa aineistonkeruu oli tarkoitus toteuttaa turkulaisessa koulussa, mutta ennakkotehtävän täyttämisen ja ryhmäkeskustelujen pitämisen välissä koronapandemia esti tämän saattamisen loppuun saakka. Uusia osallistujia saatiin mukaan keskusteluihin Turusta ja Helsingistä kunnalliseen vaikuttamiseen ja partiotoimintaan osallistuvista nuorista.

Aineistonkeruuseen vähintään ennakkotehtävän tai keskustelutapaamisen tehden osallistui kaikkiaan 99 nuorta. Heistä keskusteluissa oli 68, joista Kanadassa 54 ja Suomessa 14. Osassa tapaamisista käytetyissä klusterikartoissa oli mukana myös muiden osallistujien vastauksia, mutta koska tämä tutkielma käsittelee keskusteluaineistoa, ovat nämä 68 osallistujaa tämän tutkielman aineiston perusjoukko.

Ryhmäkeskusteluihin osallistuneet nuoret olivat iältään 13–19-vuotiaita (kuva 2).

Osallistuneista tyttöjä oli 39 (57 %), poikia 26 (38 %) ja muita yksi (1 %), kaksi ei maininnut sukupuoltaan. Perheensä tulotasoksi useimmat (84 %) olivat määritelleet keskitason.

Matalaksi sen oli määritellyt muutama (4 %), korkeaksi hieman useampi (10 %). Suomen aineistossa kaikki määrittelivät itsensä vähintään osin suomalaisiksi, ja useimmat puhuivat kotona suomea. Moni kuitenkin mainitsi myös muusta etnisestä ja kulttuurisesta taustasta toisen tai kummankin vanhemman puolelta, ja kotikielinä mainittiin suomen tai ruotsin lisäksi esimerkiksi kurdi, heprea ja englantia. Kanadan aineistossa tavallisin kotikieli oli englantia, mutta lähes puolella sen maininneista (44 %) oli sen ohella toinen tai kolmas kieli.

Kuva 2. Ryhmäkeskusteluosion osallistujat (n = 68). Osallistujien ikä- ja sukupuolijakauma kuvattuna kaikkiaan (A ja C) ja maittain (B ja D).

Tavallisimmat näistä olivat ranska³, joka oli myös osalle ainoa kotikieli, ja espanja (ranskan maininnut kaikista kielen maininneista 31 %, espanjan 9 %). Toisena kielenä englannin ohella on mainittu myös puola ja tagalog. Useimmat kuvasivat rodullisesti itseään valkoisiksi (67 % tähän kysymykseen vastanneista), pienempi osa mustiksi, ruskeiksi, latinoiksi tai alkuperäiskansaansa kuuluvaksi toisen tai kummankin vanhemman puolelta.

Tässä tutkielmassa käytettävä, edellä kuvatuissa keskusteluissa kerätty aineisto on pituudeltaan yhteensä 11 tuntia ja 4 minuuttia. Tästä Suomessa toteutettujen keskusteluiden osuus on 5 tuntia 20 minuuttia, Kanadassa 5 tuntia 44 minuuttia. Suomen keskustelut sisälsivät myös Q-lajittelun käytetyn ajan, mutta Suomen keskusteluista vain puolessa käytiin läpi ennakkotehtävän klustereita. Kanadan keskustelutallenteissa puolestaan kaikissa käsiteltiin myös klustereita. Tallenteissa käsiteltiin myös Q-lajittelua, mutta Kanadan osallistujat olivat tehneet lajittelun jo ennen tallennetun keskustelun alkua. Haastattelut tuottivat litteroituna aineistoa 277 sivua, tästä Suomen aineisto oli 111 sivua ja Kanadan 165.

4.3 Analyysimenetelmät

Tutkielman aineiston analyysiin on käytetty laadullista sisällönanalyysiä, joka on tehty NVivo-ohjelmistolla. Sisällönanalyysi on tyypillinen ja joustava erimuotoisten laadullisten aineistojen tarkastelussa käytetty menetelmä. Se sopii käytettäväksi myös yhdistettynä muihin menetelmiin, kuten diskurssianalyysiin tai teema-analyysiin. Sitä voidaan käyttää myös aineiston kvantifioimiseen laskemalla esimerkiksi tietyin aiheen esiintymiskertoja, vaikkei varsinaisia tilastollisia riippuvuuksia etsittäisikään (Prior 2020).

Sisällönanalyysien välillä on eroja siinä, millainen aineiston ja teorian suhde on (Tuomi & Sarajärvi 2009: 113–115). Teorialähtöinen sisällönanalyysi lähestyy aineistoa ennalta määritellyn näkökulman ja luokittelukehikon kanssa, esimerkiksi testaten jonkin teorian vastaavuutta sen kanssa. Aineistolähtöisessä analyysissä puolestaan induktiivisesti muodostetaan pää- ja mahdolliset alakategoriat kokonaan aineiston perusteella. Teoriaohjaava analyysi on puolestaan näiden väliltä pohjateen aiempaan tutkimukseen esimerkiksi yläkategorioissaan, mutta antaen silti aineiston määrätä lopullisen esitystavan.

Tässä tutkielmassa analyysin ranka pohjaa teoriaohjaavasti ennalta määriteltyihin tutkimuskysymyksiin, jotka loivat analyysille väljät teemat ”yksityisyyden määritelmät” ja

³ Ranskalla on Ontariossa erityisasema ja runsaasti puhujia, vaikka Englanti onkin provinssin virallinen kieli. Julkiset palvelut ovat tarjolla kummallakin kielellä (About Ontario 2023).

älypuheliin liittyen ”yksityisyyden kontekstit”, ”yksityisyyteen liittyvä toiminta” ja ”puhelin- tai laajemmin onlineympäristön erityispiirteet”. Tarkempi teemoittelu näiden laajojen teemojen sisällä on tehty aineistolähtöisesti. Suomen ja Kanadan aineisto on kerätty samoin menetelmin ja on sisällöltään niin yhtenevä, että sitä on käsitelty yhtenä kokonaisuutena kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastatessa. Näiden kahden maan aineistojen eroihin ja yhtäläisyyksiin perehdytään tarkemmin kolmannessa tutkimuskysymyksessä. Siihen vastaamiseksi tarkastellaan suomalaisten ja kanadalaisten osallistujien ajatusten eroja ja yhtäläisyyksiä edellä mainituissa sisällönanalyysiin käytetyissä teemoissa.

Tutkimusasetelman, kerätyn aineiston luonteen ja pienen osallistujamäärän takia sisällönanalyysi keskittyy teemoitteluun ja sen kautta erilaisten asioiden ja niiden välisten mahdollisten yhteyksien tunnistamiseen eikä aineiston kvantifointiin eri alateemojen esiintymiskertoja laskemalla. Analyysin yhteydessä on kuitenkin ajoittain viitattu teeman yleisyyteen esimerkiksi sellaisissa kohdissa, joissa jonkin asian toistuminen oli selkeää, tai kun vastaavasti jokin asia jäi hyvin vähälle käsittelylle.

Tutkielman tuloksia raportoitaessa osallistujista käytetään pseudonyymejä, ja lainaukset keskusteluista on pyritty poimimaan niin, ettei puhujia ole niiden perusteella mahdollista tunnistaa.

4.4 Aineistoon ja menetelmiin liittyvät rajoitteet ja vahvuudet

Edellä kuvattuihin tämän tutkielman menetelmiin ja aineistoon sekä aineistonkeruuseen liittyvät haasteita. Ne ja niiden mahdollinen vaikutus tuloksiin on hyvä huomioida jo ennen aineiston tarkempaa analyysia. Toisaalta asetelmaan ja aineistoon liittyy myös vahvuuksia, jotka osin kompensoivat ongelmakohtia.

Tutkielman aineiston osallistujajoukko on kaikkiaan pienehkö, ja varsinkin Suomen aineiston osa siitä on melko suppea. Tämän myötä on hyväksyttävä, etteivät siinä ilmenevät näkemykset voi edustaa koko sitä tapojen kirjoa, millä kummankin maan teini-ikäiset tutkittavasta aiheesta saattavat ajatella, saati miten yleinen mikäkin näkemys on. Varsinkin Suomen aineiston osalta on syytä ottaa huomioon myös aineiston valikoituneisuus. Sen jälkeen, kun alkuperäisestä suunnitelmasta pitää tapaamiset koululla jouduttiin luopumaan, Suomessa ryhmätapaamisiin vapaaehtoisuneet osallistujat olivat pienehkö joukko yhteiskunnallisesti aktiivisia nuoria. He saattavat olla keskimääräistä valveutuneempia ja

kiinnostuneita tutkittavasta aiheesta. Suomessa osallistujat olivat myös hieman Kanadan osallistujia vanhempia: Suomen ryhmäkeskusteluihin osallistujat olivat 15–19-vuotiaita, Kanadassa 13–17, joskin Suomessakaan 17 vuotta vanhempia ei osallistujista ollut kuin kaksi. Sukupuolijakaumalta varsinkin Suomen aineisto painottuu tyttöihin.

Taustakyselyn vastausten pohjalta aineistossa korostuu ainakin jonkin verran keskiluokkaisuus sekä Kanadan osalta valkoisuus ja Suomen osalta vähintään toisen vanhemman kautta suomalaistaustaisuus. Silti osallistujissa on kuitenkin mukana taustoiltaan varsin erilaisia nuoria. Joukossa oli useita, joilla oli useampi kuin yksi kotikieli, ja monella oli taustaa myös muualla kuin Suomessa tai Kanadassa. Taustatiedoissa ja keskustelujen aikana kävi ilmi, että mukana oli myös vähintään muutamia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia nuoria. Tutkielman aineistossa oli mukana osallistujia teini-ikäisestä aikuisuuden kynnykselle saakka. Tätä monipuolisuutta voidaan pitää tämän aineiston vahvuutena. Edustettuna eivät varmasti ole kaikki näkökulmat, mutta aineistossa kuuluu kuitenkin taustaltaan erilaisten nuorien ääniä.

Ryhmäkeskustelujen järjestelyt ja ryhmädynamiikka saattavat vaikuttaa aineistoon. Tässä tutkimuksessa ne vaikuttivat ainakin aineiston määrään niin, että Kanadan isompien ryhmien kanssa käydyistä keskusteluista ei kertynyt merkittävästi Suomea enemmän aineistoa, vaikka niissä käytettiin samaa keskustelurunkoa. Suomen keskusteluissa osallistujaa kohden oli enemmän tilaa ja aikaa kertoa näkemyksiä, ja saattaa olla, että osa on ehkä kertonut henkilökohtaisempia asioita kuin olisi kertonut suuremmissa ryhmässä.

Suomen ja Kanadan aineistojen keruuajkojen välillä kului aikaa kaksi vuotta, ja Suomen aineiston ja analyysin viimeistelyn välillä puolitoista vuotta. Tämä ajan kulumisen ja aineiston keruuajoina vallinneet olosuhteet on hyvä huomioida. Nämä vuodet eivät olleet maailmantilanteellisesti mitenkään vähäpätöisiä, vaan ovat sisältäneet esimerkiksi koronapandemian luomat vaihtelevat ja ennennäkemättömät poikkeusajat. Kanadan aineistoa kerätessä koko pandemia oli vasta edessäpäin, Suomen aineiston aikana nuoret olivat ehtineet elää sen luomissa uusissa ja vaihtelevissa olosuhteissa jo puolentoista vuoden ajan, mikä on pitkä ajanjakso teini-ikäisen elämässä. Venäjän hyökkäys Ukrainaan ja sen tuoma uudenlainen ulko- ja turvallisuuspoliittinen epävarmuus, joka on sittemmin saattanut vaikuttaa nuorten ajatuksiin myös tämän tutkielman käsittelemissä aiheissa, alkoivat kuitenkin vasta aineistonkeruun jälkeen eivätkä siis näy vielä tässä aineistossa.

Näiden ryhmään ja ajankohtaan liittyvien tilanteiden lisäksi myös keskustelun rajaamisella ja useimpien osallistujien tekemällä ennakkotehtävällä on todennäköisesti ollut keskustelua ohjaavaa vaikutusta. Tutkielma aineistonkeruun keskustelutilanteissa osallistujilta kysyttiin älypuhelimeen liittyneiden kysymysten lisäksi ajatuksia yksityisyydestä ylipäättään. Tilaisuuden muu painotus älylaitteisiin liittyvään yksityisyyteen on saattanut tuoda älylaitenäkökulmaa erityisesti esiin myös koko aihepiirin luonnehtimisessa ja jättää vähemmälle esimerkiksi yksityisyyden kehollisen puolen. Keskusteluissa oli puhelinnäkökulma vahvasti mukana niin, ettei aina ollut myöskään mahdollista erottaa sitä muista yksityisyyttä koskevista ajatuksista.

Edellä kuvatusti Suomessa ja Kanadassa kerätty aineisto eroaa toisistaan keruupaikaltaan ja -ajaltaan sekä ryhmädynamiikaltaan. Näistä syistä kahden eri maan aineistot eivät ole yksiselitteisen vertailukelpoisia. Yhdessä ne voivat kuitenkin antaa monipuolisen kuvan tutkittavasta aiheesta eli siitä, kuinka 2020-luvun taitteen nuoret hahmottavat erilaisia älypuhelimiin ja yksityisyyteen liittyviä kysymyksiä. Lisäksi koska tämän tutkielman tarkoituksena on olla ennen kaikkia eksploratiivinen eikä tuottaa määrällisiä tuloksia, ei otannan edustavuudella ole niin suurta merkitystä. Ennakkotehtävien ja haastatteluiden yhdistäminen johti kiinnostaviin keskusteluihin nuorten kanssa ja tuotti vivahteikkaan aineiston, joka tarjoaa analysoitavaa myös paljon muuhun kuin mitä tämän tutkielman rajoissa oli mahdollista käsitellä.

5 Tulokset

5.1 Yksityisyys nuorten määrittelemänä

5.1.1 Näkökulmia määrittelyyn

Tässä analyysiosion ensimmäisessä pääluvussa käsitellään sitä, miten osallistuneet nuoret hahmottivat yksityisyyden käsitettä yleisesti, ja tätä seuraavassa luvussa 5.2 puolestaan nuorten hahmottamia älypuhelimeen liittyviä yksityisyyden konteksteja. Näissä kahdessa luvussa Suomen ja Kanadan aineistoa käsitellään yhtenä kokonaisuutena. Analyysiosion viimeisessä pääluvussa 5.3 tarkastellaan Suomessa ja Kanadassa kootun aineiston välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä. Kanadan aineiston haastattelusitaatit on käännetty suomeksi sisällönanalyysin jälkeen. Osallistujien nimet ovat pseudonyymejä.

Tutkielman aineistoon osallistuneiden nuorten näkemyksissä ja kokemuksissa yksityisyyden määrittäminen ja pohditut rajanvedot siitä, miten yksityisiä eri asiat ovat, olivat pitkälti päällekkäisiä. Tämän myötä myöskään analyysissä näitä ei ole voitu täysin erottaa toisistaan. Päähuomio osiossa 5.1 on kuitenkin yksityisyyden määritelmillä, siinä missä osio 5.2 käsittelee älypuhelimeen liittyviä konteksteja ja nostaa sitä kautta enemmän esille puolestaan kokemuksia myös eri tietojen yksityisyydestä.

Fasilitaattori: Mitä yksityisenä oleminen tarkoittaa sinulle?

Xavier: Asioita, jotka haluaisi pitää henkilökohtaisina. (Xavier, 14, Kanada)

Kuten luvuissa 2 ja 3 käsiteltiin, yksityisyys käsitteenä on tavannut karttaa tarkkoja määrittelyjä. Myös tämän tutkielman aineistossa oli ilmeistä, että sellaisia oli haastavaa löytää. Osallistujat hahmottivat yksityisyyttä ennakkotehtävien pohjalta erityisesti nimeämällä asioita, jotka ovat tai eivät ole yksityisiä, mutta niistä oli haastavaa erotella syitä arkaluontoisuudelle. Edellä siteeratun Xavierin tapaan myös esimerkiksi Jamieson (13, Kanada) luonnehti erästä klusteria, jossa oli nimi, ikä, yhteystietoja ja biometrisiä tunnisteita sekä muutama muu tieto: ”Jos pitää määritellä, mitä tietoturva ja yksityisyys tarkoittavat, sanoisin, että nuo olisivat sellaiset yleiset pääpiirteet siitä.” Yksityisyys oli välittömästi tunnistettava, tiettyihin tietoihin liittyvä ominaisuus, mutta sen kokemusten sanallistaminen yleisellä tasolla oli usein vaikeaa.

Tarkkojen määrittelyjen vaikeudesta huolimatta yksityisyys aiheena herätti osallistujissa runsaasti ajatuksia. Keskusteluissa aiheesta puhuttiin yleisellä tasolla eli myös älypuhelinkonteksteista irrallaan, mutta on kuitenkin huomioitava, että muu keskustelu ja

keskustelua ennen tehdyt lajittelutehtävät ovat saattaneet ohjata osallistujien ajatuksia kohti puhelimeen liittyviä tilanteita myös tässä osiossa.

Keskusteluissa yksityisyys esiintyi kaikkiaan vahvasti puolustamisenäkökulmasta. Yksityisyys ilmeni usein uhattuna asiana, mikä ei ole yllättävää peilaten julkiseen keskusteluun aiheesta ylipäätään. Nuoret hahmottivat yksityisyyttä binäärisesti joko-tai-valintoina, jakaen asiat yksityisiin tai ei-yksityisiin, tai liukuvammin esimerkiksi ajatuksella ”miten paljon haluan, että mikäkin taho tietää tämän asian”, mutta joka tapauksessa pääsääntöisesti määrällisesti. Esimerkiksi pankkitunnukset olivat toistuvasti esillä erityisen yksityisinä, mutta omaa ääntä ja muita arkielämän lähikohtaamisissa ilmeneviä ominaisuuksia ei usein pidetty vastaavasti yksityisinä. Nuorten sanomassa nousi esille myös ero siinä, kerrotaanko jokin asia oma-aloitteisesti, vai onko vain haittaamatta, jos asia jotain kautta käy muuten ilmi.

Yksityisyyden arvioinnissa korostui asioiden kontekstisidonnaisuus: eri tilanteisiin liittyy erilaisia odotuksia yksityisyydestä, ja yhdistyessään tiedot voivat muodostaa arkaluontoisempia kokonaisuuksia kuin mitä ne itsessään olisivat. Esimerkiksi Claire (14, Kanada) totesi: ”Nuo asiat eivät mielestäni ole itsessään kovin yksityisiä, esim. jos antaa jollekulle vain nimensä. Mutta jos jollain on kaikki nuo, tulee siitä yksityisempää.”

Yksityisyydelle erityisesti älypuhelinnäkökulmasta hahmotettuihin konteksteihin perehdytään tarkemmin osiossa 5.2, mutta ne olivat osallistujille relevantteja myös koko käsitteen määrittämisen kannalta.

Osallistuneet nuoret lähestyivät yksityisyyttä sisällöllisesti erityisesti 1. turvallisuuden, 2. tunteiden ja 3. suostumuksellisuuden, itsenäisyyden ja hallinnan kautta. Kaikki nämä teemat läpileikkaava, mutta erityisesti turvallisuuteen liittyvä elementti aineistossa oli ajatus riskeistä. Seuraavat kolme osiota erittelevät näitä eri kolmea päänäkökulmaa.

5.1.2 Turvallisuus ja riski

Yksityisyys on sitä, et koitetaan suojella toista, tai silleen pidetään turvallisuus siinä ensimmäisenä asiana. Se on ehkä mulle se isoin asia, että koitetaan pitää jokin tieto turvassa. (Nova, 18, Suomi)

Jos mikään ei olisi yksityistä tietoa itsestäni, [vaan] kaikille ihan julkista tietoa, niin olisihan siinä varmaan sitten aika turvaton olo. (Oliver, 15, Suomi)

Tutkielman aineiston nuoret liittivät yksityisyyden usein turvallisuuteen ja sitä uhkaaviin riskeihin. Riskit määrittyivät joidenkin ei-toivottujen asioiden uhiksi, joiden merkittävyyteen vaikuttivat kokemukset asian suuruudesta ja sen toteutumisen todennäköisyydestä. Ne

vaikuttivat siihen, kuinka nuoret arvioivat toimintaansa eri tilanteissa. Yksityisyyteen liittyessään tällainen *privacy calculus*ksi (esim. Baruh & Popescu 2017; Marwick & Hargittai 2018) kutsuttu riskien arviointi hyötyjen ja haittojen laskemisena oli osallistujien kertomassa keskeisessä osassa. Sen kautta hahmottui, miten tärkeäksi yksityisyys missäkin tilanteessa nähtiin, millaisia valintoja sen suhteen tehtiin ja laajemmin myös, mitä yksityisyys missäkin tilanteessa tarkoitti.

Riskinarviointiin liittyen yksityisyys näyttäytyi usein määrällisenä ominaisuutena, jonka halutun tason määritti erityisesti tiedon mahdollisen leviämisen haitallisuus. Tästä näkökulmasta yksityisyyden rooli oli olla suojana riskeiltä, kuten Michael (15, Kanada) kuvaa:

Minulle [yksityisyys] tarkoitti tässä [lajittelutehtävässä] suunnilleen sitä, kuinka paljon asteikolla yhdestä kymmeneen haluaisin, että muut tietäisivät tämän asian. – – En esimerkiksi todellakaan haluaisi antaa pankkitunnuksia, mutta mulle olisi aika okei paljastaa ääneni toisille ihmisille esim. puhechatissä ja muissa nettijutuissa. Sen suhteen siis en ole hirveän yksityinen.

Tähän suojaan kuuluivat esimerkiksi lainsäädännön, teknologian, koulun ja huoltajien asettamat rajat ja myös toive vapaudesta itse määritellä ehtoja ja rajoja tietojen leviämislle tilannekohtaisesti.

Sara (15, Suomi) tiivistä yksityisyyden tarkoittava turvallisuutta, täsmentäen tämän ilmenevän niin, että vain rajattu joukko tietää erityisen arkaluonteiset tiedot, kuten verkkopankkitunnukset ja kotiosoitteen. Koko yksityisyyttä juuri tätä kautta määrittävänä kuvasi myös esimerkiksi Alexandre (16, Kanada), joka tiivistä yksityisyyden tarkoittavan sellaisia asioita, joita pitää mieluummin itsellään kuin jakaa muille. Samaa teemaa pohti myös Iris (19, Suomi):

[Yksityisyys] liittyy siihen kuin tärkeä se [asia] on. Että mitä vaikutuksia siitä sitten tulee, jos se nyt tieto sitten tulee jollekin vaikka tuntemattomalle ihmiselle selville. – –Mä otan esimerkiksi vaikka mun nimen ja mun verkkopankkitunnukset. – – Se, kumpi musta tuntuu vähän pahemmalta et vuotaisi eteenpäin, ni sit se on niinkun vähän enemmän yksityisempi mulle.

Huomattavan moni osallistuja useammassa tapaamisessa nostikin kotiosoitteen esiin esimerkkinä erityisen yksityisestä tiedosta. Tässä vaikuttaa tapahtuneen selkeä asenteiden muutos siitä vielä 2000-luvun alussa vallinneesta tilanteesta, jossa lähes kaikilla oli kotiosoite painettuna puhelinluetteloon. Yhä edelleen kotiosoitteet ovat tavallisesti myös verrattain helposti selvitetävissä, eli tässä asiassa siis nuorten odotukset yksityisyyden tasosta olivat

todellisuutta korkeammat (ks. myös Mäkinen & Junnila 2023). Kotiosoitteen lisäksi osalle osallistujista yksityisyyden merkitys kytkeytyi yleisemmin juuri fyysiseen turvallisuuteen:

Nicole: [Yksityistä ovat] sellaiset asiat, mitä voidaan käyttää sinua vastaan. Ajattelin [tehtäviä tehdessä] esimerkiksi asuinpaikkaa, mitä reittejä yleensä käyttää, missä käy töissä ja sellaista. – –

Fasilitaattori: Tuo vaikuttaa erilaiselta väärinkäytöltä kuin silloin kun on huolissaan esimerkiksi identiteettivarkaudesta, silloin toinen henkilö ei ole paikalla. Mutta tässä olet huolestunut tai ajattelet, että yksityiset asiat ovat...

Nicole: Joo, enemmän fyysisiä. Vaikka sitä, että joku seuraa kotiin. (Nicole, 16, Kanada)

Riski- ja turvallisuusnäkökulmasta yksityisyyttä lähestyessään nuoret toivat esiin yksityisyysloukkauksien mahdollisia kielteisiä vaikutuksia. Näitä olivat esimerkiksi uhka fyysiselle turvallisuudelle tai henkiselle hyvinvoinnille esimerkiksi väkivallan, kiusaamisen tai vainoamisen muodossa, omaisuuteen kohdistuvat rikokset, häpeä, sosiaalisesti vaikeat tai kiusalliset tilanteet. Riski voi olla myös mainehaitta kaukanakin tulevaisuudessa esimerkiksi ura-aikeisiin liittyen, kuten Alexandre ja Kris seuraavissa lainauksissa pohtivat. Esimerkeistä ilmenee myös viitteitä mediakasvatuksessa mahdollisesti erityisesti korostetuista asioista sekä käytännön tasapainoilusta varovaisuuden ja osallistumisen välillä. Krisin esimerkissä hyötyjen ja haittojen arvioinnissa kokemus mahdollisista haitoista jää merkittävydessä tappiolle, ja kuvia jaetaan ainakin tietyin rajoin mahdollisista haitoista huolimatta.

Fasilitaattori 1: Onko se [vaara tai riski] yksityisyysloukkauksen suurin seuraus? [Myöntäviä ääniä]

Fasilitaattori 2: Mikä vaara?

Alexandre: Vaaroja voi olla monia, vaikka identiteettivarkaus, tai jotain mikä saa jonkun stalkkaamaan sua, tai mahdollinen tuleva väkivalta, jos joku hullu tyyppi koittaa löytää porukkaa netistä. (Alexandre, 16, Kanada)

Mut on joskus opetettu silleen, että aina jos sä julkaiset jotain, sun pitää miettiä, että, jos sä haet töihin jonnekin, ja sitten ne näkee sen, niin kuin paljon se haittaa. – – Mut kyllä mä nyt oon siitäkin joskus vähän luistanu ja ollut silleen ”no, ehkä mä en haluaisi, että mun työnantaja näkee tätä, mutta ei se ole niin paha” – – Mut en mä nyt ihan silleen mun puhelinnumeroa ole julkaissut, tietenkään. (Kris, 16, Suomi)

Erilaisten riskien ajateltiin saattavan toteutua esimerkiksi sen kautta, että henkilö tulee tunnistetuksi tilanteessa, jossa ei haluaisi tulla tunnistetuksi, tai jokin taho käyttää vahingon tekemiseen tietoa, joka sille on uskottu. Tieto on voitu antaa suostumuksellisesti esimerkiksi ystävyys-suhteissa tai alettaessa käyttää jotain palvelua, mutta esillä oli myös tilanteita, joissa tieto on siirtynyt ilman suostumusta tai niin, ettei henkilö edes itse tiedä asiaa, kuten esimerkiksi älypuhelimeen liittyvien piilotetumpien algoritmisten tiedonkeruun muotojen

kohdalla. Tunnistamiseen liittyen väkijoukon koettiin tuovan suojaa, eli heikosti yksilöivät tiedot olivat vähemmän yksityisiä, kuten Isaiiah (15, Kanada) avaa:

Ajattelin [lajittelutehtävässä] yksityisempään puoleen kuuluvaksi sellaista tietoa, jota voitaisiin käyttää tunnistamaan erityisesti minut. – – Laitoin esimerkiksi iän ja sukupuolen vähemmän yksityiseen, koska muita 15-vuotiaita ja muita poikia on paljon. Sellaiset jutut kuin vaikka syntymäpäiväni ovat kuitenkin tarkempia ja rajaavat paljon enemmän ... ja nimeni. Eli ajattelen, että ne ovat paljon yksityisempiä kuin sellaiset asiat kuin vain sukupuoli ja ikä.

Liian tarkan kertyvän tiedon lisäksi riskinä koettiin myös se, ettei rekistereihin kertyvä tieto välttämättä vastaakaan todellisuutta. Se voi olla vanhentunutta tai vääristynyttä, mutta silti vaikuttaa henkilön elämään. Tästä muutamia nuoret nostivat esimerkiksi mielenterveysasiat, joista pelättiin jäävän pysyviä merkintöjä rekistereihin riippumatta tilanteiden muuttumisesta. Vaikutti siis siltä, että esimerkiksi GDPR:äänkin kuuluva henkilön oikeus korjata itseensä liittyvä virheellinen tieto koettiin tärkeäksi, mutta ongelmaksi tunnistettiin se, ettei tämän virheellisen tiedon olemassaolosta ole välttämättä edes tietoa.

Riski- ja turvallisuusnäkökulmaan liittyi erityisesti pelko tietojen väärinkäytöstä. Erityisesti algoritmiseen valvontaan liittyen oli paljon epävarmuutta siitä, millaista väärinkäyttöä edes saattaisi olla, ja mitä sen ehkäisemiseksi olisi kannattavaa tehdä. Tämä teki haastavammaksi myös yksityisyyden ja sen tarpeen määrittelemistä. Esimerkiksi tässä keskustelussa osallistujat pohtivat biometrinen tunnistamisen väärinkäytön mahdollisuuksia, jotka heistä vaikuttivat tuntuvan yhtäältä kaukaisilta, mutta kuitenkin toisaalta riittävän mahdollisilta, että niiden pohtiminen osana yksityisyyden rajanvetoja on tarpeen:

Rosa: Onks mun naama yksityinen?

Sara: Ei, mä nään sun naaman. [Naurua]

Kris: On se vähän, kun sulla on esim. face-ID. – –

Zelda: Vaikka sulla olisi kuva [Rosasta], et sä pääse sen puhelimeen.

Kris: Enkö?

Usea osallistuja yhtä aikaa: Et.

Rosa: Sulla pitää olla semmonen, niinkun 3D...

Kris: Mut jos mulla on 3D-kuva [Rosasta]?

Rosa: No sitten sä pääsisit.

Sara: Mut mistä sä vedät 3D-kuvan [Rosasta]? – –

Mia: Jos sä vedät niinkun, sculpture...

Kris: ...en mä vedä, mut joku voi vetää. – – Mitä jos mä teen veistoksen [Rosasta], toimisko?

Mia: Tai deep fake.

Sara: Eiks sen pidä olla silleen elävä että sun silmät... – – Koska esim. ei riitä, että sun silmät on kiinni. Että jos [Rosan] silmät on kiinni, niin eihän se avaa sitä.

Mia: Ei mut, deep fake tai se... (Sara, 15; Kris, Mia, Rosa & Zelda, 16, Suomi)

Osa osallistujista mainitsi riskin arvioimisen oman hyvinvoinnin lisäksi myös toisten ihmisten kannalta. Tällainen oli esimerkiksi tilanne, jossa eräällä osallistujalla oli kouluun ja vapaa-aikaan liittyvien luottamustoimien takia hallussaan henkilökohtaista toisiin ihmisiin liittyvää tietoa. Tällaisessa asemassa oleminen oli saanut osallistujan tekemään tietoisia linjavetoja tietojen jakamisesta ja myös sopimaan näistä käytännöistä muiden kyseisiin yhteisöihin kuuluvien nuorten kanssa. Näin osaksi yksityisyyden olemusta nousivat myös toisten ihmisten toiveiden ja tarpeiden olemassaolo ja niiden asettamat odotukset ja velvoitteet muille ihmisille. Luottamustoimien lisäksi tämä tuli esiin myös henkilökohtaisten suhteiden näkökulmasta. Nuoret mainitsivat, etteivät halua näyttää vanhemmilleen viestikeskustelujaan oman yksityisyytensä turvaamisen lisäksi myöskään luottamuksella asioita elämästään kertoneiden ystävien suojelemiseksi. Jamieson (13, Kanada) tiivisti näitä ajatuksia: “[Ne asiat] pitäisi pitää yksityisenä, ei ole sun asia kertoa niitä koska ne joka tapauksessa ei ole sun tietoja”. Huoli identiteettivarkaudesta ja toisista ihmisistä yhdistyi ainakin eräällä osallistujalla sitä kautta, että hän mainitsi huolestuttavimman asian puhelimen häviämisessä olevan, että joku saattaisi lähettää viestejä toisille henkilöille tai tuntemattomille ihmisille häneksi tekeytyen.

5.1.3 Tunteet

Jotkut asiat on niin tärkeitä mulle, että mä en ihan välttämättä halua jakaa niitä kaikille. – – Ne on mulle just tosi tärkeitä asioita. Just semmosia, tosi henkilökohtasia ja ne on turvassa jollain tapaa. (Iris, 19, Suomi)

Yksityisyyden käsitteen määrittelyssä ja yksityisten asioiden luonnehdinnassa yhtenä tekijänä oli mukana tunteet. Osallistajat viittasivat aiheesta keskusteltaessa erityisesti negatiivisiin tunteisiin, kuten esimerkiksi häpeään, kiusallisuuteen, turvattomuuteen ja pelkoon. Toisinaan tunteiden aiheuttajaa tai muita syitä asian yksityisyydelle ei nimetty tarkemmin, ja perusteluihin jäi tautologisuutta: jokin asia on yksityinen, joten siitä halutaan vain harvan tietävän, joten se on yksityinen.

Esimerkiksi Jonathan (Kanada, 16) pohti asiaa häpeän kautta: “Mielestäni yksityisyys on jotain, mikä nolostuttaisi, jos muut ihmiset tietäisivät siitä.” Paige (14, Kanada) puolestaan epämuikavuuden: “[Yksityisyys on] sitä, tuntuuko minusta mukavalta jakaa jokin asia jonkun tuntemani ihmisen kanssa.” Yksityisyyden puutteeseen tai menettämiseen liittyviä häpeän ja epämuikavuuden tunteita sekä ylipäättään oman tilan kaipuuta pohtivat myös Jarrod, Paige ja Carolena:

Jarrod: Siinä on kyse siitäkin, että joku voi arvostella sua sellaisesta asiasta. Yleensä mä en kauheasti huolehdi siitä, mut onhan se myös vähän kiusallista. Mä en oikein tykkää jos [muut kyselee että] ”oh, mitä oot katsomassa?” tai ”mitä oot pelaamassa?”, en halua kuvailla koko juttua sulle niin että ymmärrät.

Paige: Ehkä esim. YouTubessa kun katsoo BuzzFeedin videoita tai jotain pätkiä lempiohjelmista ja perhe on sillee että ”toi on niin tyhmä ohjelma”. (Jarrod, 15; Paige, 14, Kanada)

Fasilitaattori: Eli kun teidän vanhemmat kysyy teidän puhelimen salasanaa, se tuntuu [yksityisyyden]loukkaukselta. Mitä saattaisi tapahtua?

Carolena: He saattaa katsoa läpi viestejä ja sellaista. – – Mä en erityisesti piilottele mitään, se vaan tuntuu epämukavalta. (Carolena, 15, Kanada)

Häpeää ja odotettavasti myös muita negatiivisia tunteita kuten pettymystä ja ärsyyntymistä yhdistettiin tilanteisiin, joissa luottamus oli petetty. Osallistujat kuvasivat millaisia tunteita herää ja kuinka suhde eri ihmisiin muuttuu, jos nämä levittävät muita koskevaa tietoa laajemmalle piirille kuin on tarkoitettu tai kaivavat esiin tietoa, jota heille ei ole uskottu. Esimerkiksi Maria, Zelda ja Sara pohtivat esimerkkiä, jossa vanhempi on ilman lupaa lukenut henkilökohtaista päiväkirjaa:

Maria: Jos kertoo ”vahingossa” mutta yksityiskohtaisesti jotain, niin ei se välttämättä ole ihan sataprosenttisesti vahinko siinä vaiheessa. – –

Zelda: Esimerkiksi jos vaikka äiti menisi ja löytäisi sun päiväkirjan, ja sitten heti kertoisi sen parhaalle kaverille, mitä se löysi sieltä. Jotain vaikka jostain sun unelmasta, olla joku lentäjä ni...

[Naurua]

Sara: Riippuu, mitä siellä päiväkirjassa lukee.

Zelda: Niin. – – Se on yleensä silleen [pettyneesti] ”äiti, c’mon”... (Maria ja Zelda, 16; Sara, 15; Suomi)

Osa osallistujista nosti esille myös, miten tarkoituksperällä on tässä yhteydessä väliä: uskotun asian kertominen eteenpäin voi olla hyväksyttävää, jos tarkoituksena on esimerkiksi estää itsetuhoisuus tai puuttua henkilöön kohdistuvaan väkivaltaan. Näissä tilanteissa siis turvallisuus ja huoli toisen hyvinvoinnista nousevat yksityisyyden säilyttämistä tärkeämmiksi.

Luottamus ilmeni kaikkiaan herkkänä asiana, ja sen menettäminen sai haavoittuvaiseksi. Esimerkiksi Alexandre (16, Kanada) nosti esiin tässä yhteydessä, kuinka luottamuksella uskottua tietoa voidaankin käyttää riitatilanteessa henkilöä vastaan. Tämä tuo esiin riskinarvioinnin merkitystä myös ihmisten välisessä luottamuksessa, sekä sitä, miten tähän arviointiin liittyy myös ajatus mahdollisesti muuttuvista tilanteista.

Määrittelyyn käytetyt tunteet kytkeytyivät toisinaan muutenkin tiedon leviämiseen liittyviin riskeihin. Jos jokin tieto leviää, nähtiin sen johtavan tilanteesta riippuen mahdollisesti erilaisiin ongelmiin, jotka puolestaan aiheuttaisivat erilaisia tunteita, minkä vuoksi kyseiset

tunteet päätyivät määrittämään myös koko yksityisyyttä. Osa osallistujista myös mainitsi, ettei kokenut erityistä tarvetta rajoittaa jonkin tiedon liikkumista eteenpäin tai pelännyt sen leviämistä, mutta koki silti epämukavaksi tai kiusalliseksi ajatuksen leviämisestä, saati siitä, että joku kaivaisi tietoja tarkoituksellisesti esiin. Iida (17, Suomi) kuvaa:

Fasilitaattori: Minkä te ajattelette olevan se riski tähän sijaintiin liittyen? – – Että jos joku pääsisi käsiksi siihen, tai että se olisi vahingossa julkinen esimerkiksi.

Iida: Musta tuntuu, että mua ei niin kuin pelota, että joku pääsisi siihen käsiksi, mun mielestäni se on vaan vähän... creepii, tai silleen outoo.

Puhelinskenaarioon liittyviä tunteita pohti myös Alexandre, jonka sanomasta välittyy oletus siitä, että puhelin on yksityinen, ja pettymys, jota tämän oletuksen rikkominen aiheuttaisi. Hän sanallistaa myös halua itsenäistyä ja sitä, miten sen toteutuminen edellyttää, että huoltajilta saa riittävästi luottamusta ja tilaa:

Jos mun puhelintani kävisi läpi vanhemmat, en olisi vihainen, mutta musta tuntuisi... Luulen, että ihmiset kokisivat jonkinlaista [yksityisyyden]luokkausta, koska teininä haluaa kehittää omaa tajua itsenäisyydestä ja vastuusta omista jutuista ja päätöksistä. Eikä sitä siksi halua vanhempia roikkumaan niskassa koko ajan – – kertomassa että onko jokin hyvä vai huono juttu. Sen haluaa selvittää itse, että oppii. (Alexandre, 16, Kanada)

Mahdollisuus tiedon hallintaan vähensi pelkoa ei-toivotusta käytöstä ja tuotti puolestaan myönteisiä tuntemuksia kuten tyytyväisyyttä ja yleistä mielenrauhaa. Nuoret toivat esille myös myönteisiä läheisyyden tunteita siitä, että saattoi voida luottaa asioita läheisimmilleen ja jakaa valitsemassaan laajuudessa henkilökohtaisiakin asioita voiden luottaa, etteivät ne kulkeudu eteenpäin.

Tietoisuus katsottuna olemisesta aiheutti erilaisia tunteita ja sen kautta erilaista toimintaa ja ajatuksia siitä, mitä kukin katsoi yksityiseksi. Esillä oli lannistumisen tunnetta erityisesti suhteessa piilotetumpaan algoritmiseen tiedonkeruuhun: osa mainitsi tiedostavansa riskejä, mutta kokevansa ne niin epämääräisiksi hahmottaa ja vaikeiksi hallita, että on päättänyt olla jaksamatta välittää. Toisaalta osa tiedosti valvonnan, mutta ei ollut sen merkityksistä huolissaan. Esimerkiksi Conor (14, Kanada) vitsaili: ”Vilkutan joskus [puhelimien] kameralle. – – Tai näytän keskaria, mitä ikinä. ’Jos olet katsomassa, tiedän että katsot’. En juuri välitä.” Yksityisyyden hallintaan liittyviä määrittelyjä ja kokemuksia käsitellään tarkemmin seuraavaksi.

5.1.4 Suostumuksellisuus, itsenäisyys ja hallinta

Tymere: Mun mielestäni yksityisyys on vain jotain sellaista, minkä haluat pitää itselläsi. – – Ihan vaan sellaisia juttuja, joita et halua kenenkään muun tietävän.

Cole: Joo, ihan vaan juttuja, joita et halua ihmisten näkevän tai tietävän. (Tymere & Cole, 15, Kanada)

Yksityisyydellä saa kuin enemmän semmosen olon että sä pystyt hallitsemaan sun omaa elämää. Just että sä et jaa kaikille sun tietoja ja sä itse saat päättää, mitä sä kerrot ja kelle, niin sulla on enemmän sellanen olo, että sä pysyt hallitsemaan sun elämää. (Sara, 15, Suomi)

Osallistujat käsitelivät yksityisyyttä usein tietojen jakamisen näkökulmasta. Tältä kannalta katsottuna yksityisyys oli hallintaa tai sen menettämistä, kuten Sara edellä kuvaa. Tähän liitettiin myös suostumuksellisuuden käsite: annetaanko tieto oma-aloitteisesti tai pyynnöstä suostumuksellisesti vai leviääkö se tarkoitettua laajemmalle piirille ilman henkilön omaa suostumusta. Esimerkiksi tässä Biancan määrittelyssä yksityisyys tarkoittaa mahdollisuutta hallita kaikenlaista itseä koskevaa tietoa, ja yksityisyys tulee loukatuksi, kun tätä mahdollisuutta ei ole:

Mun mielestäni yksityistä on mikä tahansa henkilötieto tai mikä vaan, vaikka ajotiedot tai ostoskäyttäytyminen, mikä vaan sellainen asia, mistä ei anna suostumusta, että se jaetaan muille ihmisille. Sitä on yksityisyys. (Bianca, 17, Kanada)

Samankaltaiseen mahdollisuuteen hallita itseään koskevia tietoja viittasi myös moni muu osallistuja. Mian, Zeldan, Julian ja Saran keskustelussa ilmenevät juuri tietoiset linjanvedot siitä, kelle jokin asia uskotaan:

Fasilitaattori: Mitä teidän mielestänne tarkoittaa, että jokin asia on yksityinen?

Mia: Sitä, että kauhean moni ei tiedä sitä. Ja et kauhean monen ei tarviikaan tietää sitä.

Zelda: Semmonen asia, mitä sä et huuda kaikille.

Julia: Kuuluu vaan sun sen niinkun pienimmän piirin... tai sit vaan itsellesi.

Sara: Mun mielestä se on semmonen asia, minkä voi valita, että niinkun... kuin julkisen siitä tekee. Se ei ole niin semmotti helposti... just voi havainnoida. Et voi ihan itse päättää. (Sara, 15; Mia, Zelda & Julia, 16, Suomi)

Yksityisyys oli myös jotain, mitä haluttiin tilanteesta riippuen toisinaan myös kaikkein läheisimmiltäkin ihmisiltä, kuten Iida kuvaa:

Fasilitaattori: Keneltä te haluatte yksityisyyttä?

Iida: Riippuu, mistä puhutaan [nauraa]. Mut silleen ehkä yleisesti haluaa vaan tuntea, että pystyy pitää asioita itsellään. – – Eikä tarvitse pelätä sitä, että jotain susta leviää ilman, että sulla on kontrollia siitä. Et silleen periaatteessa kaikilta. (Iida, 17, Suomi)

Mahdollisuus päättää itseä koskevien tietojen julkisuudesta liitettiin suostumuksen lisäksi yksityisyyttä laajemmin myös kokemukseen siitä, että voi itse hallita elämäänsä. Tällainen toive hallinnasta koski kaikkia yleisöjä, vaikka sen, kuinka lähelle ja mihin tietoihin eri

ihmiset halutaan päästää, todettiinkin riippuvan asiayhteydestä. Alva kuvaa eri ryhmiltä toivottua yksityisyyttä ja viittaa myös hallinnan kautta samantapaiseen skenaarioon kuin edellisessä luvussa käsiteltiin tunteiden kautta:

Aina löytyy jokin tilanne, jossa haluaa yksityisyyttä. Että vaikka just perhe ja läheiset on silleen, että nämä just kunnon tiedot, niin... mitä muuten ei halua [muiden tietävän], niin se on ihan ok. Mut aina jotain voi olla, että haluaa pitää [yksityisenä], vaikka se olisi niin tyhmää kun vaikka joku synttärilahja niin, on kyllä kiva et se saa olla. Tai vaan että, tekee jotain, että saa nyt katsoa sitä sun sarjaa, ilman että joku haukkuu, että miksi sinä nyt katoit jotain Puuha Peteä kun sä oot 18 vuotta. (Alva, 17, Suomi)

Hallinta on usein juuri alaluvussa 5.1.2 kuvattua riskinarviointia laskentana hyötyjen ja haittojen välillä. Tälle arvioinnille lisähaasteensa tuo se, että erityisesti älypuhelimiin ja internetiin liittyvissä yhteyksissä tietoa siirtyy eteenpäin ja sitä myös voidaan käyttää ilman, että henkilö itse on siitä edes tietoinen. Tietoa voi myös siirtyä yhdestä asiayhteydestä toiseen, henkilölle jollain merkittävällä tavalla erilaiseen asiayhteyteen, jossa samaa suostumusta tiedon käytölle ei enää olekaan. Näissä tilanteissa siis kontekstuaalinen integriteetti rikkoutuu.

Bianca ja Gabriella jatkavat:

Bianca: Tavallaan se [tiedon liikkuminen] ei oikeastaan huolestuta, koska se tekee elämästä helpompaa ja parempaa, mutta silloin sen haitallinen puoli jää huomioimatta.

Fasilitaattori: Mikä mielestäsi on se haitallinen puoli?

Bianca: Se, että ne käyttää tietoa asioihin, joihin ei ole ehkä itse antanut lupaa, ja joihin et ole tietoinen, että tietoa käytetään. Muistan esimerkiksi, kun uutisissa oli, että joku oli ladannut kuvan Instagramiin ja sitten se joku oli huomannut, kun sitä on käytetty mainostaululla julisteessa, vaikkei henkilö ollut koskaan antanut siihen suostumusta tai ainakaan ei itse tiennyt antaneensa. (Bianca, 16, Kanada)

Gabriella: Samalla kun olen yhtäältä sitä mieltä, että ne [tiedot] ovat yksityisiä ja toivon, että ne pysyvät yksityisinä, meillä on kuitenkin aina puhelimet mukana ja me käytetään puhelimia päivittäin sillä tavalla, että suurin osa näistä jutuista ei luultavasti pysy niin yksityisiä kuin me luullaan. (Gabriella, 16, Kanada)

Tieto hallitsemisen vaikeudesta ja siitä, että jollain taholla on jotain itseä koskevaa tietoa, jota edes itsellä ei ole, puolestaan nostettiin esiin suorastaan pelottavana:

Kris: Vähän pelottavaa että siitä, mitä sanoja mä käytän eniten, ei mulla ole itsellä mitään hajua, et mitä siellä olisi. – – Että kyllä siellä voi olla jotain... [Naurua, päällekkäistä puhetta]

Maria: Jos siel on jostain sellasii ”niin”, ”jos”, ”lol”...

Kris: Mut jos noi on semmosia top 15... mutta jos siellä näkyy vaikka top 200 mitä mä käytän, niin sitten siellä voisi olla jo oikeasti jotain. (Kris & Maria, 16, Suomi)

Osallistujista muutama nosti esiin yksityisyyden itseisarvona ja myöskin keskeisenä oikeutena. Esimerkiksi Zelda (16, Suomi) totesi: ”[S]e... periaatteessa kuuluu ihmisoikeuksiin, yksityisyys.” Ajatus yksityisyydestä perustavanlaatuisena tarpeena eikä vain välinearvollisena ominaisuutena ainakin joissakin asioissa välittyy myös Erinin (14, Kanada) vastauksesta:

Fasilitaattori: Onko muita syitä miksi osa tästä ei pitäisi olla muiden tiedossa?

Erin: Ihan vaan se, että pitää olla joitakin yksityisiä asioita. Kaiken ei pitäisi olla julkista. Joidenkin juttujen vaan täytyy olla yksityisiä, koska ne ovat omia. Ihmisellä täytyy olla tietty määrä yksityisyyttä. (Erin, 14, Kanada)

Laajemmin arvot eivät kuitenkaan haastattelujen aikana juuri suoraan ilmaistuna nousseet keskusteluihin. Yksityisyyttä määriteltiin enemmän yksityiseksi mahdollisesti koettavien asioiden kautta, ja näissä tapauksessa erityisesti riskien näkökulmasta. Tällöin tulkinnat taustalla vallitsevista arvoista (ehkä turvallisuutta ja itsenäisyyttä lukuun ottamatta) jäävät ennemmin rivinvälitasolle ja ovat tulkintoja yleispiirteisimmistä keskusteluista välittyneestä asenteista eivätkä suoraan nuorten itse yksityisyyden määritelmiin sanallistamia.

Yksityisen määrittely oli osallistujille erityisen vaikeaa sellaisten asioiden kohdalla, jotka eivät suoraan koskeneet heitä itseään: varsinkin nuorimpien oli hankalaa määritellä yksityisyyttä erityisesti työhön, varallisuuteen tai parisuhteeseen liittyvien tietojen yhteydessä. Sen sijaan tuttuun ympäristöön, kuten koulun tai kaveripiiriin, tilanteita nuoret analysoivat tapaamisissa usein monisanaisesti eri näkökulmista.

Yksityisyyden ja yksityisten asioiden määrittelemiseen vaikuttivat nuorilla myös näkemykset vastuusta ja siitä, mitä keinoja he kokivat itsellään olevan käytettävissä. Nuoret luettelivat suuren joukon erilaisia keinoja, joilla he voivat vaikuttaa yksityisyyteensä niin internetissä kuin sen ulkopuolellakin, mutta silti moni koki, ettei todellisuudessa tarjolla oleva yksityisyys vastaa sitä, millaista he kaipaivat. Esimerkiksi suurin osa aineistonkeruun tehtävissä käytetyn listan tiedoista koettiin yksityiseksi ainakin tietyissä asiayhteyksissä, mutta nuoret huomauttivat, ettei heillä kuitenkaan käytännössä ole todellista mahdollisuutta valita olla jakamatta niitä muille.

Meillä on oikeus yksityisyyteen. Mutta kun teknologia kehittyy entisestään, oikeutemme yksityisyyteen on tulossa aiempaa enemmän, en tiedä... Löyhäksi, ei niinkään kiinnipidetyksi kai. Koska isot firmat ja sellaiset niin kuin Google käytännössä [toimivat niin että] “jos et maksa palvelusta, olet tuote”. (Noah, 16, Kanada)

Sitä tietää, että sijaintia käytetään koko ajan, joten sitä on vaikea panna mihinkään luokaan välillä yksityisimmistä vähiten yksityisiin. (Anna, 17, Kanada)

Nuorista monet esittivät toiveita siitä, että heillä olisi parempia mahdollisuuksia hallita itseään koskevaa tietoa. Esillä oli kuitenkin myös useasti oletus siitä, että tietojen leviämisestä ole haittaa, jos ei ole mitään erityistä piilotettavaa. Yksityisyydenkaipuusta huolimatta useimmat osallistujat luottivat viranomaisiin siinä, että nämä käsittelevät heidän tietojaan riittävän hyvin.

Sanoisin, ettei poliisi ole mikään iso juttu mulle [yksityisyyden tarpeen kannalta], koska jos ei tee mitään laitonta, ei ole mitään mistä olla huolissaan. Mutta mitä sitten tulee taas perheeseen ja vanhempiin niin kuin sanoit... (Jarrod, 15, Kanada)

Kaikkiaan osallistuville nuorille yksityisyys oli tunnistettu, vaikkakin hankalasti määriteltävä ilmiö ja arvo. Sen kariseminen ainakin tietyissä tilanteissa koettiin riskinä. Omaa ja muidenkin yksityisyyttä haluttiin monissa asiayhteyksissä varjella, mutta selkeän vahvemman yksityisyyden suojan lisäksi kaivattiin mahdollisuutta ylipäätään hallita tiedon käyttöä ja saada itse parempaa tietoa tilanteesta. Osallistujien kokemassa määrittelyn hankaluudessa ilmeni hyvin yksityisyyden kontekstisidonnaisuus: käsitteelle oli haastavaa tavoittaa universaaleja määrittelyjä, ja nuoret myös itse tunnistavat ja sanallistivat aiheen moniulotteisuutta ja haastavuutta. Seuraavassa osiossa perehdytään tarkemmin yksityisyyden konteksteihin älypuhelinäkökulmasta.

5.2 Nuorten näkemykset älypuheliiniin liittyvästä yksityisyydestä

5.2.1 Näkökulmia konteksteihin

Yksityisyyden kokemuksen kannalta kontekstilla on edellä käsitellyn aiemman tutkimuksen pohjalta merkitystä. Tässä alaluvussa tarkastellaan yksityisyyden konteksteja älypuhelinäkökulmasta analysoiden sitä, millaisia erilaisia älypuheliiniin liittyviä yksityisyyden konteksteja nuoret toivat esille keskusteluissa ja mitä piirteitä niihin liittyi.

Yksityisyyden kontekstit tai asiayhteydet tarkoittavat tässä yhteydessä Helen Nissebaumin (2004; 2009; 2011) käyttämään tapaan yksityisyysodotuksiltaan ja normeiltaan erilaisia tilanteita. Kontekstien välillä on eroja ja yhtäläisyyksiä esimerkiksi siinä, mitä on hyväksyttävää jakaa itsestään tai välittää muilta saatuna eteenpäin, ja siinä, millaisen yleisön odotetaan olevan kuulemassa ja millaisella tavalla sen odotetaan vuorovaikuttavan.

Eri konteksteihin liittyviä, aineistossa toistuneita osatekijöitä olivat erityisesti kuhunkin tilanteeseen liittyvä yleisö ja se, millaisia aikomuksia sillä oli odotettavissa olevan. Tämän kautta yksityisyyttä tarkasteltiin erityisesti usein liittyen erilaisiin sosiaalisiin suhteisiin.

Älypuhelimeen liittyviä yksityisyystoiveita ja odotuksia mainittiin esimerkiksi suhteessa perheeseen, ystäviin, satunnaisiin tuttuihin tai erilaisiin vieraiden ihmisten ryhmiin. Institutionaalisia tahoja, kuten yrityksiä ja viranomaisia, sivuttiin eri keskusteluryhmissä vaihtelevissa määrin. Osalle näihin liittyvä tiedonkeruu ja käyttö oli vieraampaa, mutta osa käsitteli aihetta myös näistä näkökulmista laajasti.

Aikomuksen merkitys liittyi aineistossa erityisesti siihen, miten riskialttiiksi mikäkin tilanne koettiin väärinkäytölle, eli onko esimerkiksi oletettavaa, ettei tietoa vastaanottava taho ole vilpittön. Kuten koko yksityisyyden käsitteen määrittelyssä, myös sen konteksteja hahmotettaessa ajatus riskistä vaikuttaa siis nousevan vahvasti esiin, mikä puolestaan kytkeytyy koko aineistossa ilmenevään yksityisyyden näkemiseen erityisesti puolustusnäkökulmasta. Aikomuksen lisäksi nuorten pohdinnat sivusivat toisinaan myös aikaa ja tilaa, kuten esimerkiksi tulevaisuutta tai eri fyysisiin ympäristöihin liittyviä erityispiirteitä. Näitä käsitellään osana kontekstiryhmiä.

Ryhmäkeskusteluissa hahmottui viisi puhelinnäkökulmasta keskeistä, hieman erilaisista konteksteista muodostuvaa kokonaisuutta: 1. koulu, 2. työt ja vastuutehtävät, 3. vapaa-aika ja koti, 4. kaupalliset yhteydet sekä 5. viranomaisyhteydet ja muut julkiset tahot.

Ryhmät eivät ole täysin toisensa poissulkevia eikä tämä jako kata kaikkea: osa konteksteista on elementeiltään päällekkäisiä, kuten terveystalveluiden jakautuminen julkisen ja kaupallisen välille, ja osa konteksteista jää tässä jaossa erikseen edustamattomiksi, kuten osassa ryhmäkeskustelutilanteita esille noussut metaulottuvuus yksityisyydestä tutkimusaiheena ja tutkimusasetelmaan liittyvät roolit. Kolmas sektori eli esimerkiksi järjestötoiminta puolestaan oli aineistossa hyvin vähän esillä, se on tässä yhteydessä luettu osaksi kodin ja vapaa-ajan tai työn ja vastuutehtävien kokonaisuutta harvojen mainintojensa sisällön perusteella. Vaikka konteksteihin liittyy tiettyjä, yleisesti tunnustettuja normeja ja odotuksia, kaikki ihmiset eivät näe yksittäisiä konteksteja samalla tavalla – tai toisin päin, yleisesti tunnustetussa kontekstissa kaikkien kokemat odotukset ja normit eivät ole täysin samanlaisia. Tähän voivat vaikuttaa esimerkiksi ikä, sukupuoli tai muut henkilöön tai tilanteeseen liittyvät taustatekijät.

5.2.2 Kontekstiryhmä 1: Koulu

Koulu nuorille keskeisenä arjen ympäristönä oli keskusteluissa esillä usein. Koulu on sosiaalinen ympäristö, jolla on merkittäviä älypuhelimiin tai laajemmin digitaalisuuteen

liittyviä ulottuvuuksia esimerkiksi opetuksessa ja kouluympäristön ihmisten kanssa viestimiseen käytettyjen sovellusten kautta. Sosiaalisesti sen monimuotoisuutta lisää sen eri toimijoiden ja valtasuhteiden kirjo, jossa on sekä nuorten ikätovereita, kuten ystäviä, tuttuja, tuntemattomia, että opettajia ja muita aikuisia. Älypuhelimien konteksteissa koulu tuli aineistossa esiin myös koulun tilojen verkkoyhteyteen liittyvien rajoitusten kautta.

Suomen osallistujista monet puhuivat koulujen epävirallisista kanavista Jodel-sovelluksessa. Jodel ja muut anonyymit alustat olivat esillä kaikissa Suomessa pidetyissä keskusteluissa, ja nuoret käyttivät niitä aktiivisesti. Niihin liittyvät kokemukset olivat nuorilla ristiriitaisia: alustoilla sai vastauksia kouluun liittyviin kysymyksiin ja ne toivat yhteisöllisyyttä, mutta monet toivat esiin niillä esiintyvät kielteiset ilmiöt, kuten kiusaamisen ja trollaamisen. Kokemukset näistä vaikuttivat siihen, mitä alustoilla julkaistiin, ja olivat myös saaneet osan nuorista jättämään sovelluksen käytön ainakin väliaikaisesti. Camilla ja Iida kuvasivat Jodelin käytön tapoja:

Camilla: Jos mä käytän sitä, mä kysyn vaan silleen että ”mitä oli ruokana” – – . Semmosia, mitä ei viitsi kysyä, jos kaikki näkisivät mun nimen, mutta siellä voi kysyä.

Fasilitaattori: Eli siellä on ikään kuin vapaus olla avoimempi ja sitten myös kysyä hölmöjä? Tai heittää juttuja, joita ei muuten heittäisi?

Camilla: Joo, mut... Nii, se on hyvä, kunhan siellä pysyy silleen positiivi...

Iida [päällekkäin]: Asiallisena.

Camilla: ...asiallisena. – – Kun sitten on vaan ihmisiä, jotka halua trollata.

Iida: Joo siis, siellä on tosi paljon ihmisiä, jotka levittää just täysin turhia juoruja, ainakin meidän koulussa. Mutta joo, se on kyllä ihan kiva, koska esimerkiksi meillä on nyt teemaviikko, niin sitten siellä kysellään joka päivä, kuin moni osallistuu ja kuin moni tekee tätä. Siitä saa itsekin tätä turvaa, että jos esimerkiksi haluisi osallistua, muttei tiedä viitsiikö – –. Että ”Aa, näin moni muukin on sanonut, että ne osallistuu, ehkä mäkin sitten voin”. Mutta en mä tiedä, muuten se on mun mielestäni vähän turha. (Camilla & Iida, 17, Suomi)

Kanadalaiset nostivat esille kouluissa olevia, puhelimien käyttöön vaikuttavia rajoitteita, kuten koulujen langattomissa verkoissa olevat estot eri sivustojen käytölle. Käytön esteiden lisäksi osaa nuorista mietitytti tiedonkeruu: verkon käyttöön tarvittiin kirjautumista, minkä myötä heräsi kysymyksiä siitä, kertyykö järjestelmään tieto kunkin käyttäjän käyttämistä sivustoista. Keruun periaatteita, kuten kerätyn tiedon tarkkuutta ja käyttötarkoitusta, ei aina ollut selvästi esillä. Osa osallistujista mainitsi, etteivät jotkut heidän tuntemistaan ihmisistä käytä koulun verkkoa sen vaatimien kirjautumistietojen vuoksi tai koska siinä on estetty pääsy tiettyihin sovelluksiin. Monet toivat esille myös sen, kuinka rajoitusten kiertäminen eri tavoin oli tavallista.

Amy: En voi käyttää koulun wifiä ilman VPN:ää, koska se ei päästä mua sisään.

-- Eli ne käytännössä pakottivat mua hommaamaan sen.

Fasilitaattori: Tarkoituksellako, vai siis kävikö sinulle jotain ikävää?

Amy: Ei, se sama on kaikilla.

Liam: Mun koulussa voi kirjautua sisään käyttämällä opiskelijatietoja. Mutta sitten kaikki tiedot... kaikki mitä tekee puhelimella, varastoituu koululle, myös silloin kun ei ole koululla. (Amy, 16; Liam, 15, Kanada)

Cole: Mun koulussa monia sovelluksia on bännätty. -- Snapchattiä ei voi käyttää koulun wifissä.

Fasilitaattori: Miten se on estetty?

Cole: Jotenkin sen wifin kautta, se on vaan blokattu.

Lauren: Mutta VPN:ää käyttämällä pääsee läpi.

Cole: Joo.

Lauren: Ja monet tekee niin

Anna: Mun koulu yritti bännätä Snäpin, se toimi noin päivän. (Cole, 15; Lauren, 16; Anna, 17, Kanada)

Kouluympäristössä internetin käyttöön saattoi liittyä rajoituksia, mutta myös opettajien ja muiden aikuisten toimivallalla oli kuitenkin nuorten tuntemia rajoja. Tämän myötä nuorten puhelimilla oli tietoa, jonka katsottiin olevan suojassa muilta kouluympäristön ihmisiltä ainakin teoriassa, siinä missä samat tiedot voivat kuitenkin siirtyä puhelimesta esimerkiksi kaupallisten kolmansien osapuolten käyttöön helposti ja huomaamattomasti. Cole ja Parker pohtivat tilannetta:

Cole: Mutta [opettajat tai muut aikuiset koulussa] ei voi ottaa sulta puhelinta.

Parker: Ne ei saa ottaa sulta puhelinta.

Cole: Niiden täytyy pitää yksityisyys. --

Fasilitaattori: Eli osa puhelimessa olevista asioista pysyy salaisina?

Cole: Joo.

Fasilitaattori: Mutta kuten tiedetään, sekään tieto ei ole salaista puhelimelle.

Parker: Mutta se on salaista ympärillä oleville ihmisille. Jos nappaa puhelimen jostain, siinä on sellaisia salaisuuksia, mihin ei pääse käsiksi ilman tiettyjä salasanoja. (Cole & Parker, 15, Kanada)

Suomen ryhmäkeskustelut käytiin koronapandemian aikana, ajankohdassa, jossa nuoret olivat palanneet lähimuodossa järjestettävään opetukseen, mutta etäkoulukokemukset olivat vielä tuoreina mielessä. Nuoret kuvasivat, kuinka pandemian aika oli muuttanut kouluympäristöä tehden siitä yhtäältä anonyymimmän ja toisaalta intiimimmän. Etäkoulussa oli mahdollista osallistua opetukseen paljastamatta kasvojaan, sulautuen vain mustaksi ruuduksi muiden muistien ruutujen joukossa Zoomissa tai Teamsissa. Siinä missä kasvojen näyttäminen toisille ihmisille reaali maailman kanssakäymisessä on usein kyseenalaistamaton oletusarvo, internetin välityksellä se ei ole sitä vastaavissa määrin. Etäkoulu puolestaan nosti oppitunneilta entistä voimakkaammin esiin ja silmätikuiksi aktiiviset oppilaat ja opiskelijat, ja toi kouluympäristön kodin piirin sisään. Nova (18, Suomi) kommentoi myös, kuinka

etäaikana keskustelu kouluun liittyvistä aiheista anonyymeilla alustoilla, kuten edellä mainituissa Jodelissa, oli vaikuttanut kärkevämmältä ja henkilöön menevämmältä. Kun toisia ihmisiä ei kohdannut kasvokkain arjessa, vaikutti toiminta sosiaalisissa tilanteissa muuttuneen niin, että myös asiattomasta käytöksestä oli tullut jopa normi.

5.2.3 Kontekstiryhmä 2: Työt ja vastuutehtävät

Osallistujista monilla oli jo kokemusta työelämästä tai esimerkiksi kouluun ja harrastuksiin liittyvistä vastuutehtävistä. Eri töiden ja tehtävien erityispiirteet määrittivät niissä keskeisimmät, älypuhelimiin liittyvät yksityisyysnäkökohdat, jälleen usein riskien kautta mietittynä. Tymere, 15, Kanada kiteyttää: ”Työ voi vaikuttaa siihen, kuinka riskialttiita jotkin asiat voivat olla, ja kuinka henkilökohtaisina ne haluaa pitää.” Erilaisista tilanteista huolimatta nuorten kertomissa näkemyksissä oli havaittavissa myös yleisiä linjoja.

Työ- ja vastuutehtäviin liittyi tarve luottamuksellisuuteen asiakkaita, kollegoja ja muita ihmisiä koskevissa tiedoissa. Lisäksi useampi osallistuja toi esiin halun pitää työt ja luottamustoimet erillään muusta elämästä. Tämä toive yksityisyydestä koski älypuhelin yhteyksissä erityisesti sijainti- ja yhteystietoja, kuten Bianca ja Iris alla kuvaavat, ja kattoi sekä tiedon jakamisen sähköisesti että erityisen suojelevuuden puhelinta kohtaan laitteena niin, ettei sitä annettu edes tuttujen ihmisten käsiin. Iris täsmensi myöhemmin lisäksi, että hänen toimintansa taustalla oli halu pitää tutut ihmiset poissa paikalta häiritsemästä työntekoa.

En esimerkiksi halua ihmisten tietävän mun työosoitetta, erityisesti koska mä teen töitä toisten ihmisten kodeissa. En siis haluaisi muiden tietävän, koska se ei ole mun koti, vaan jonkun toisen henkilökohtaista tilaa. (Bianca, 17, Kanada)

Joskus kun mä menen töihin, otan mun sijainnin pois päältä, enkä oikeastaan ikinä kerro missä mä oon töissä. (Iris, 19, Suomi)

Tämän kontekstiryhmän ja kaupallisten tahojen tai viranomaistahojen kontekstiryhmien yhtymäkohtana luottamuksellisuutta odotettiin myös tilanteessa, jossa itse on asiakkaan tai potilaan roolissa. Muutamit osallistujat mainitsivat myös vaitiolovelvollisuuden tärkeänä, heille lisää luottamusta tuovana lupauksena yksityisyyden säilyttämisestä.

Nykyisten töiden ja muiden vastuiden lisäksi nuoret viittasivat myös tuleviin työpaikkoihin tai uraan. Näin katsottuna toimilla nykyisyydessä nähtiin saattavan olla vaikutusta tulevaan, mikä toisinaan lisäsi koettua tarvetta varovaisuudelle. Tässä esille tulivat työhön liittyvät valtasuhteet: työnantaja tekee päätöksen töihin ottamisesta, ja tähän päätökseen pelättiin

internetistä henkilöstä saatavilla olevalla materiaalin vaikuttavan. ”Jos joku tietää paljon jonkun nuoruusajasta, sillä saattaa olla vaikutusta työllistymiseen tulevaisuudessa”, tiivisti Alexandre (16, Kanada), joka totesi tämän olevan riskinä siinä missä esimerkiksi henkilöllisyysvarkauskin, kun internetiin kertyy runsaasti erilaista ja henkilöön yhdistettävissä olevaa tietoa.

Kokemusta erityisesti varovaisuudesta koskien omia ja kollegoiden tietoja oli myös eräällä osallistujalla, joka oli mukana politiikassa ja haaveili myös urasta sen parissa. Hän viittasi myös siihen, kuinka esimerkiksi erityisen tunnistettavan ilmaisutavan ja näkyvän persoonan vuoksi anonyymissakaan keskustelusovelluksessa ei välttämättä pysy anonyyminä, minkä myötä julkaistavaa pitää harkita erityisesti. Rowanin alla sanomassa puolestaan ilmenee myös aiemmissa tutkimuksissa raportoitu kokemus siitä, keiden silmille julkisestikin sosiaalisessa mediassa näkyvä tieto on varsinaisesti tarkoitettu. Siinä missä nuorten on todettu odottavan vanhempien katsovan toisalle (*benign neglect*, Steeves & Regan 2014), samaa odotetaan tai toivottaisiin työnantajilta, vaikkei nykyinen lainsäädäntö siihen velvoittaisikaan.

Mä en juuri koskaan postaa mitään. Ei niinkään siksi, että koittaisin suojata yksityisyyttäni, vaan koska en vaan ole kiinnostunut. Ja siksi, että silloin kun postaan, mun täytyy miettiä, koska... tästä tuli kai uusi jännä säädös tai jotain, jossa sanotaan, että työnantajalla on lupa tarkistaa kaikki [työntekijän] sosiaalisen median tilit ja kaikki asiat, mitä sinne on postattu julkisesti, että voisi arvioida paremmin luonnetta. Mikä siis tarkoittaa, että kaikki, mitä on julkaissut, on niiden nähtävänä. (Rowan, 17, Kanada)

Kaikkiaan töissä olevilla nuorilla vaikutti olevan melko vahva halu pitää työ erillään muusta elämästä. Ongelmaksi koettiin töiden ulkopuolisen elämän tunkeutuminen työhön, mikä näkyi erityisesti sijainnin ja yhteystietojen julkisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Esimerkkejä siitä, että töihin liittyvät asiat tunkeutuisivat muuhun elämään ei-toivotulla tavalla, ei puolestaan ollut esillä lukuun ottamatta edellä kuvatun kaltaisia tilanteita, joissa työnantaja katselee henkilön sosiaaliseen mediaan tuottamaa sisältöä.

Erityisesti monen nuoremman osallistujan osalta työn tai muiden vastuutoimien kontekstit eivät olleet vielä ajankohtaisia, minkä myötä osa heistä mainitsi, että työhön ja siitä johdannaisena esimerkiksi tuloihin liittyviä yksityisyyden piirteitä on vielä vaikea hahmottaa. Esimerkiksi Alana ja Claire (14 ja 13, Kanada) totesivat, kuinka aiheet eivät kosketa heitä tällä hetkellä eivätkä siksi tunnu erityisen henkilökohtaisilta, mutta että esimerkiksi vuosikymmenen päästä tilanne saattaisi olla toinen. Liam (15, Kanada) puolestaan mainitsi saaneensa ensimmäisen työpaikkansa juuri ennen aineistonkeruuta ja pohti, alkaako tämä

aiemmin hänelle yksityisyyden kannalta tuntematon alue saada nyt merkitystä. Työn ja muiden vastuutehtävien kontekstit olivatkin kaikkiaan tässä esitellyistä konteksteista vähiten kaikkia osallistujia yhdistäneitä esillä olleen kokemuksen perusteella, vaikka aineistossa olikin niin runsaasti niihin liittyviä huomioita, että sen nostaminen omaksi ryhmäkseen oli perusteltua.

5.2.4 Kontekstiryhmä 3: Vapaa-aika ja koti

Vapaa-ajan konteksteihin kuuluvat esimerkiksi harrastukset ja kotiolot. Niissä tärkeitä oli suhteet perheeseen, ystäviin ja tuttuihin, ja yksityisyys oli esillä erityisesti erilaisiin sosiaalisiin suhteisiin liittyvinä odotuksina sekä esimerkiksi tasapainoiluna teknologian viihdekäytön hyötyjen ja mahdollisten riskien välillä.

Suhteissa vanhempiin korostui nuoruus itsenäistymisen elämänvaiheena. Mielenpitoet esimerkiksi vanhempien taholta hyväksyttävästä toiminnasta jakautuivat. Perheen kanssa jaetut asiat riippuivat suhteiden läheisyydestä ja kokemuksesta vanhempien aiemmista reaktioista: osa osallistujista mainitsi puhuvansa kotona vanhempien kanssa monista asioista ja oli myös valmis näyttämään puhelimensa sisältöä heille, osa puolestaan kaipasi enemmän yksityisyyttä. Esimerkiksi parisuhdestatus oli esillä asiana, jossa saatettiin kaivata erityistä yksityisyyttä. Asia oli esillä niin hypoteettisella tasolla kuin ainakin yhden nuoren kanssa sitä kautta, että kotona oli tullut vakaviakin ongelmia, kun konservatiiviset vanhemmat eivät olisi halunneet nuoren seurustelevan ylipäättään tai ainakaan viettävän kumppaninsa kanssa aikaa kaksin. Ongelmat olivat johtaneet siihen, että henkilö oli ryhtynyt olemaan hyvin tarkka siitä, mitä osia elämästään voi kotona jakaa ja miten.

Vanhempiin kanssa käytiin neuvotteluja myös puhelimen käytöstä, esimerkiksi siitä, mitä sosiaalisessa mediassa on hyväksyttävää jakaa ja mitä puhelimella tehdään. Näistä asioista oli vaihtelevia järjestelyjä vanhempien kanssa: osan vanhemmat saattoivat pyytää nähdä nuorensa puhelimen, osalla oli sopimus siitä, että vanhemman tuli saada olla nuoren kaverina sosiaalisen median tileillä. Nuoren näkemykset näistä järjestelyistä myös vaihtelivat. Osan mielestä huoltajilla oli oikeus seurata heidän tekemisiään ja valvovan katseen koettiin jopa tuovan turvaa, osa taas kaipasi itsenäisyyttä ja oli helpottunut, kun valvonta oli iän myötä vähentynyt tai koski lähinnä vain ruutuajan kestoa eikä niinkään toiminnan laatua.

Kodin merkitys korostui aineistossa paikkana, jossa on tärkeää voida kokea olevansa turvassa. Tämä näkyi myös siinä, miten nuoret hahmottivat älypuhelimiin liittyviä riskejä: erityisen

huolestuttavaa oli monen osallistujan mielestä sijaintitietojen välittyminen ei-toivottuihin käsiin ja siihen liittyvä uhka fyysiselle koskemattomuudelle. Ajatus tietojen leviämisestä tavalla, jota ei voisi itse hallita, rapautti luottamusta kodin turvallisuuteen. Osa osallistujista koki huolen fyysisestä turvallisuudesta älypuhelimiin liittyvää yksityisyyttä arvioitaessa myös selvästi muita riskejä merkittävämmäksi. Nicole (16, Kanada) kuvaa näkemyksiään aiheesta:

Mun mielestä koti on turvapaikka, joten jos [joku saa] tietää, missä se on, se ei oikein enää tuo turvaa. – – Identiteettivarkaus ja sellaiset on aika matalalla [riskien listalla], mutta jos joku tietää, missä sä asut tai missä yleensä käyt, se on enemmän fyysinen riski. – – On tosi ikävää, jos joku vie identiteetin, mutta jos joku satuttaa sua fyysisesti... Mielestäni henki on tärkeämpi kuin henkilöllisyys.

Keskusteluissa sivuttiin myös älypuhelimien ja -kotien sovelluksia, kuten Siriä ja Alexaa. Nämä ovat kodin tilassa läsnä ja saattavat saada tietoa käyttäjän sitä erikseen sallimatta ainakin tilanteissa, jossa älykodin asetuksia hallitsevat talouden aikuiset, eikä nuori itse välttämättä tiedä miten. Maininnat kotona vaikuttavista älyavustajista olivat keskusteluaineistossa vähäisiä, mutta niissä ne esiintyivät melko kielteisissä yhteyksissä, ei-toivottuina ja usein myös piilossa olevina kuulijoina:

Gabriella: Jos sen on tarkoitus vastata ”hei, Siri”-iin, tai Google Homessa ”hei, Google”-een, sen täytyy kuunnella koko ajan niitä varten. Ei se vain ala kuunnella, kun se kuulee kehotuksen. – – Se kuulee koko ajan. Ja sitten sitä ajattelee... [Se kuulee] ihan mitä vaan. Se ei oikein tunnu mukavalta.

Robert: Sama juttu Alexan ja Google Homen kanssa. Monesti mä en ole edes tekemässä mitään, ihan vaan keittiössä laittamassa ruokaa tai jotain, kun näen että se valo menee kummasti päälle. En edes puhu tai mitään, oon ihan vaan laittamassa ruokaa ja sitten jotain tapahtuu.

Rowan: Joo, mä tiedän, vihaan niitä. Ne on outoja. (Gabriella, 16; Robert & Rowan, 17; Kanada)

Vapaa-aikaan konteksteihin liittyivät myös sijaintitietoja seuraavat sovellukset tai sovellukset, joihin kuuluu yhtenä ominaisuutena sijaintitiedon jakaminen muille käyttäjille, kuten Snapchatin kartta. Osa osallistujista mainitsi käyttävänsä sijaintia seuraavia sovelluksia, mutta kukaan ei kuitenkaan maininnut, että heidän vanhempansa seuraisivat niillä säännöllisesti heitä. Eräs osallistujista oli joutunut neuvottelemaan pitkään, jotta hänen ei tarvitsisi jakaa sijaintiaan vanhemmilleen, kun taas toinen mainitsi joskus jopa pyytäneensä vanhempiaan käyttämään sijaintisovellusta tuomaan hänelle turvallisuudentunnetta ilta-aikaan. Osa puolestaan mainitsi, että heillä on jokin sovellus käytössä ja vanhemmilla myös pääsy siihen, mutta vain siltä varalta, että puhelin häviää.

Ne, jotka kertoivat käyttävänsä säännöllisesti sijaintia jakavia sovelluksia, käyttivät niitä vastavuoroisesti kavereiden kesken, ja niiden tarkoituksena oli turvallisuuden ohella tai jopa

sitä keskeisemmin arjen helpottaminen ja hupi. Alla Iida ja Sydney kuvaavat sijaintia seuraavien sovellusten käyttämistä kavereiden kanssa. Iidalla sijainnin jakamisessa kavereille on mukana ajatus varokeinosta tilanteessa, jossa joutuisi fyysisen hyökkäyksen kohteeksi, kun taas Sydney kuvaa sijainnin julkista jakamista viihdetarkoituksiin mainiten, ettei usko monen mieltävän sen mahdollisia riskejä.

Iida: Mulla ei mun vanhempien kanssa [ole sijaintia seuraavia sovelluksia], mutta mulla on mun kavereitten kanssa sellainen. – – Jos joku meistä katoaa tai jollekin käy jotain, sitten me tiedetään, missä ne on. – – Silleen lähinnä illalla, jos katoaa jonnekin. – – [Sovelluksen käyttöön ottaminen oli] meidän yhteinen päätös, että jos tarvitsee apua ja jos akku loppuu, niin tietää tasan missä ne on.

Fasilitaattori: Niin just. Onko teitä paljon siinä?

Iida: Viisi.

Fasilitaattori: Joo. – – Käytetäänkö sitä myöskin tavallaan huvikseen?

Iida: Joo. – – Me käytetään sitä esimerkiksi kun ollaan näkemässä. Katsotaan, milloin muut lähtee, niin sitten meistä kukaan ei ole myöhässä tai kukaan ei ole ajoissa yleensä, koska kaikki tietää, missä kaikki on. (Iida, 17, Suomi)

Musta tuntuu, ettei me oikein ajatella kunnolla sen [sijainnin jakamisen] mahdollisia seurauksia. Ollaan vaan, että ”halutaan nähdä sun sijainti”, ja kun ollaan vaikka kauppakeskuksessa ja kun siellä on kanssa muita kaveriporukoita, ollaan että ”aa tekin olette täällä, me voidaan tavata”, koska nähdään ne kartalta. Mutta ei oikein ajatella, että sillä voisi olla oikeasti todellisia seurauksia. (Sydney, 13, Kanada)

5.2.5 Kontekstiryhmä 4: Kaupalliset yhteydet

Älypuhelinkulttuuri on osa kapitalistista markkinataloutta. Puhelimen käyttäjä on kuluttaja ja tiedonkeruun kohde, jota kohtaan esimerkiksi laitteiden ja sovellusten valmistajilla, operaattorilla ja mainostajilla on intressejä. Älypuheliiniin liittyvät kaupalliset yhteydet suhteessa yksityisyyteen olivat myös keskeinen osallistuneiden nuorten erittelemä kontekstiryhmä. Tätä ryhmää määrittivät erityisesti kuluttaminen ja markkinointi. Tiedonkeruuta tässä yhteydessä käsiteltiin muodoltaan erityisesti automatisoituna ja algoritmisena ja keruun osapuolina olivat laitteiden ja sovellusten valmistajat tai muut yritykset ja käyttäjät. Tiedonkeruun kohteena oleva yksilö tuotti yhtäältä tietoa osana miljoonien käyttäjien massaa, mutta oli kuitenkin myös yksilönä kohteena esimerkiksi häneltä kerättyjen tietojen perusteella kohdistetulle mainonnalle.

Kaupallisissa konteksteissa esillä oli erityisesti tiedon kerääminen markkinointiin ja myös myyminen eteenpäin kolmansille osapuolille samoihin tarkoituksiin.

Emma: [Yritykset] voivat käyttää tietoa, ei välttämättä sua vastaan, mutta... Tiedän, että ne yrittävät myydä tuotetta. Kaikki se tieto, minkä ne keräävät

ihmisistä... ne voivat lisätä sen mainoksiinsa niin, että olet kiinnostunut tuotteesta ja ehkä päädyt ostamaan sen.

Frederic: Kohdennettua mainontaa. (Emma, 16; Frederic, 17, Kanada)

Monet mainitsivat tiedonkeruun ja sen tuloksena nähtävät mainokset epämiellyttävinä. Osa osallistujista kuitenkin mainitsi olevansa tyytyväisiä siihen, että kohdentamisen myötä he mahdollisesti näkivät enemmän itseään kiinnostavaa sisältöä, tai ettei heillä ole mielipidettä asiasta. Tähän voi ehkä liittyä myös se, että internet ympäristönä on muuttunut viime vuosien aikana niin, että mainonnan lisäksi kohdennettua on entistä vahvemmin myös muu sisältö. Monissa sosiaalisen median palveluissa käyttäjän näkemä syöte on jo pitkään ollut suosittelualgoritmien kuratoima tai siitä on ollut saatavilla tällainen versio kronologisen syöteen lisäksi. Tämä arkisuus saattaa olla tehnyt suhtautumisen käyttäjän omaan toimintaan pohjaavien algoritmien hyödyntämiseen neutraalimmaksi.

Jokaisessa aineiston ryhmäkeskustelussa nuoret toivat esiin itse kokemiaan tai muualta kuulemiaan esimerkkejä siitä, kuinka esimerkiksi sijainti, selaushistoria, puhelimella käytetty kieli ja puhelimen ympäristössä puhutut asiat näyttivät vaikuttavan esiintyviin mainoksiin. Tämä oli hyvin tiedostettua ja jo odotusarvoiseksi muuttunutta. Suhtautuminen siihen oli kielteistä, mutta kattavat keinot suojautua siltä olivat kuitenkin vähissä. Monet nuorista mainitsivat kuitenkin tähän joissakin yhteyksissä käyttämiään tapoja, kuten sijaintipalveluiden sulkemisen tai tärkeiden keskustelujen käymisen enemmän muualla kuin puhelimella tai edes puhelimen ollessa samassa tilassa.

Kaikkiaan kohdennettu mainonta oli nuorille usein näkyvin osa yritysten tekemää tiedonkeruuta, eivätkä laajemmat eettiset tai yhteiskunnalliset tiedonkeruun ja käyttöön liittyvät kysymykset olleet niinkään mielessä. Esimerkiksi Kris (16, Suomi) pohti: ”Tuntuu, että mä kanssa en ihan hahmota, että mitä kaikkea muuta ne voi tehdä kun pelkästään sitten tarjota jonkunlaisia mainoksia.” Tämän epä tietoisuuden myötä paljon keruusta ja käytöstä pääsee tapahtumaan ilman, ettei sitä erikseen kyseenalaistetaan, vaikkei sitä pidettäisikään oikeutettuna.

Vastavuoroisuuden puute oli keskeinen osa kaupallisia älypuhelimeen liittyviä yksityisyyden konteksteja. Sovelluksia käyttääkseen ehdot täytyy hyväksyä, mutta harva lukee niitä, eikä voidakseen käyttää palvelua myöskään usein ole muuta vaihtoehtoa kuin suostua ehtoihin. Osa nuorista oli päättänyt olla käyttämättä joitakin sovelluksia syistä, jotka ainakin osin liittyivät yksityisyyteen, mutta useissa tapauksissa käyttämisen hyödyt painoivat enemmän tai realistista mahdollisuutta jättäytyä ulkopuolelle ei edes ollut. Rowan ja Gabriella (17 ja 16,

Kanada) keskustelevat Life360-sovelluksesta, jolla voi päästää tarkastelemaan omalta laitteeltaan toisten, sovelluksessa kaveriksi hyväksytyjen käyttäjien laiteiden tietoja, kuten reaaliaikaista sijaintia ja akun täyttöastetta:

Rowan: En ikinä hankkisi sitä äppiä.

Gabriella: Joo, oikeasti, se on niin outo.

Rowan: Jep. – – Tietty jos ihmiset jatkuvasti joutuisivat kohtaamaan sen noin, se tuntuisi varmaan isommalta asialta. Mutta koska yritykset ovat hienovaraisia sen kanssa – – Ne kirjoittaa 20 000 sanaa kun voisivat sanoa viisi. Eli käytännössä sitä on että ”– –En ole tästä samaa mieltä, mutta en lukenut tätä, eli en tiedä, mitä oikeastaan hyväksyin”. (Rowan, 17; Gabriella, 16, Kanada)

Toisaalta kuluttajilla toivottiin kuitenkin olevan myös mahdollisuus vaikuttaa tiedonkeruun kautta. Keruun vain toivottiin toteutuvan rajautuen pelkkään ”asiakaspalautteeseen”. Logan (17, Kanada), kuvaa tilannetta, jossa kokee, että yritys olisi voinut ottaa huomioon paremmin asiakkaiden toiveet, ja että olisi valmis jakamaan käyttökokemuksiin liittyvää tietoa suoraan.

Hän tuo kuitenkin esiin myös keruun epämiellyttävältä tuntuvan tavan laajentua:

Monet ei tykänneet, kun Apple hankkiutui eroon kuulokeliitännästä. Ne eivät kuunnelleet ihmisiä, ja se kai heikensi myyntiä, ja sitten asialle ei myöskään tehty oikein mitään. Mielestäni on toisaalta hyvä, että yritykset voi ikään kuin saada meiltä mielipiteitä, mutta [niiden pitäisi saada] vain ajatukset asioista, ei pääsyä tietoon [käyttäjistä]. – – Musta on ok, että ne saavat tietää, mitä mieltä olen heidän yrityksestään ja tuotteistaan ja sellaisesta. – – Mutta joskus tuntuu, että ne käyvät vähän turhan ahneiksi ja ne haluavat enemmän kuin vain faktat siitä, mitä me ajatellaan niistä. Ne haluaa tietää meistä enemmän henkilöinä. (Logan, 17, Kanada)

Osa osallistujista näki käyttäjiin kohdistuvan tiedonkeruun olevan hyväksyttävä osa liiketoimintaa, osalle puolestaan pelkkä mahdollisuus hyödyntää tietoja kaupallisesti ei tuonut oikeutusta niiden keräämiselle. Kummassakin tapauksessa esille nousi jonkinlainen liiketoiminnan kontekstissa odotetun tai vähintäänkin hyväksytyyn toiminnan raja, kuten alta Alvan ja Novan näkökannoista ilmenee:

Yrityksethän tarvitsee sitä just markkinointiin, ja se on just yksi tosi iso [osa] heidän yrityksestä, että he saa sitä tietoa eteenpäin, ja heidän tuotteista, ja pystyy myymään niitä, niin toki, että saisi tienata rahaa, ne tarvitsee sitä tietoa. Sitten onko kaikki nämä yksityistiedot tarpeellisia... mutta ne varmaan tulee varmaan vaan mukana, kun ne kerää niitä. – – Tietty jotkut asiat voi olla ihan ylimääräisiä, mitä ei voisi käyttää mihinkään mainosteluun, mutta voi käyttää, jos haluaa oikeasti aiheuttaa jotain pahaa tälle ihmiselle. – – Esimerkiksi, jokin tosi salainen, salasana johonkin pankkiin, niin varmaan vaikka puhelin tai joku äppi sen tietää, ei ne tarvitse sitä mihinkään mainosteluun. – – Siinä mielessä ei tarvitse kaikkia tietoja, mitkä saa. (Alva, 17, Suomi)

Mun mielestä ei, [yritysten] ei tarvitse tietää kaikkea. Se on kuitenkin heidän... se on heille voittoa – – Mä ymmärtäisin, jos se olisi hyvästä syystä, mutta kun just

[vain] voiton tavoittelemisen, niin se ei ole mun mielestäni mitenkään fine.
(Nova, 18, Suomi)

Osa osallistujista nosti esille, että tiedonkeruu kaupalliseen toimintaan tuntui vähemmän arveluttavalta kuin tiedonkeruu, jossa vaikuttaa taustalla kätkeytyjä valtiollisia intressejä:

Riippuu vähän, että mihin tarkoitukseen niitä tietoja käytetään, että kun just esimerkiksi Applella ja näillä jenkkiyrityksillä se on vaan voitto, ja näillä Kiina-yrityksillä on vaan se et vakoillaan ihmisiä. (Leo, 15, Suomi)

Kaupallisista tahoista osalla oli hallussaan useimpien osallistujien erityisen herkäksi katsomaan tietoa, kuten pankkitunnuksia. Näiden käsittelyssä vaatimukset käsittelyn luottamuksellisuudelle olivat korkeammalla.

Kaupallisiin tahoihin liittyvässä arvioinnissa taustalla näkyy myös riskin vaikutusta: onko oletettavaa, että tiedonkeruulla on henkilöön kohdistuvia negatiivisia vaikutuksia, kohdistuvatko vaikutukset henkilökohtaisesti vai ennemminkin esimerkiksi laajempaan ryhmään ihmisiä esimerkiksi kuluttajina, ja mitä hyötyä palveluista puolestaan on käyttäjille. Arviointi on jatkuvaa, vaikka käytännössä toiminta ei välttämättä muutu heti ja menetettyjä tietoja ei myöskään voi saada takaisin. Osalla osallistujista esimerkiksi luottamus joihinkin palveluihin oli heikentynyt ilmenneiden puutteiden takia, esimerkiksi kun oli käynyt ilmi, että palvelu oli tallentanut käyttäjien kuvia, vaikka oli väittänyt toisin.

5.2.6 Kontekstiryhmä 5: Viranomaiset ja muut julkiset tahot

Kaupallisten yhteyksien ja sosiaalisten suhteiden lisäksi älypuhelimiin liittyi yksityisyyskysymyksiä myös suhteessa erilaisiin viranomaisiin, hallinnollisiin ja muihin ei-kaupallisiin tahoihin. Keskusteluissa esille nousseita tämän ryhmän yhteyksiä olivat esimerkiksi terveystalvelut, poliisi ja yleisemmin valtio.

Näissä yhteyksissä tiedonkeruun osapuolina olivat yksilö ja viranomaistahot, kuten poliisi, tai usein vain määrittämättömämmin valtio, ja tarkoituksina esillä oli esimerkiksi turvallisuus, hoiva tai hallitseminen. Valtio on myös älypuhelin-konteksteihin liittyen välillisesti osapuoli muissakin kuin suoraan viranomaistoimintaan liittyvissä suhteissa, sillä poliittisella päätöksenteolla kansallisella ja kansainvälisellä tasolla määritetään lait ja säädökset, jotka säätelevät esimerkiksi yritysten toimintaa suhteessa kuluttajiin ja työntekijöihin. Laillisen ja toisaalta kussakin tilanteessa hyväksyttävänä pidetyn toiminnan rajat eivät kuitenkaan olleet aina nuorten mielestä yhteneviä.

Suhteessa viranomaistahoihin monilla osallistujista oli näkemys yksityisyydestä oikeutena ja luottamus siihen, että viranomaistahojen tiedonkeruu on legitiimiä ja luottamuksellista. Usein toistunut oli myös ajatus siitä, että huolehtia ei tarvitse, kun ei ole ”mitään piilotettavaa”.

Osalle aihe puolestaan oli sen verran vieras, että he sanoivat suoraan, ettei heillä ole näkemyksiä siitä.

Kuten [Noah] sanoi, meillä on oikeus yksityisyyteen. – – Olen samaa mieltä siitä, että yksityisyyteen on oikeus ja että minulla ei ole mitään piilotettavaa valtiolta. Eli siis jos ne tarkastelisivat tietojani, ne eivät käyttäisi sitä mihinkään sellaiseen. Mutta tietojen antaminen jollekin tuntemattomalle olisi kyllä pelottavaa. (Amy, 16, Kanada)

No ei siinä mitään hirveen isoa ongelmaa ole [että poliisi tai muut viranomaiset tietävät ja käyttävät asioita]. Jos tavallaan käyttää vastuullisesti niitä tietoja, ettei levitä poliisiin taholta. – – Ei sitten mitään hirveen isoa ongelmaa oikein ole. (Leo, 15, Suomi)

Osa osallistujista nosti esille valtiolliset, tiedonkeruuta kiihdyttävät intressit, joita on ilmennyt erityisesti kansallisen turvallisuuden edistämisen nimissä. Terrorismin ehkäiseminen on ollut keskeinen aihe yksityisyyteen liittyvässä julkisessa keskustelussa ja keskeinen käytetty peruste myös lainsäädäntöä valmisteltaessa erityisesti WTC-iskujen jälkeisenä aikana – siis koko tämän tutkielman aineiston osallistujanuorten elämän ajan. Rowan ja Noah kuvaavat tilannetta:

Rowan: Ongelma sen kanssa [että yrityksillä ja valtioilla on laajasti ihmisten tietoja] on kuitenkin se, että se on kalteva pinta. Esim. tiedän, ettei sillä, mitä tapahtui WTC-iskujen jälkeen, ole mitään tekemistä teknologian kanssa, mutta sen jälkeen USA:ssa säädettiin *Patriot Act*.

Fasilitaattori: Jolla taas on paljon tekemistä teknologian kanssa.

Noah: Mikä tarkoittaa, että [poliisi] voi pidättää kenet vaan haluaa, kunhan vaan sanoo, että ”joo, luullaan että tällä tyypillä on terrorismiyhteyksiä”. Ja ainoa henkilö, jonka täytyy sanoa, että näitä yhteyksiä olisi, on se, joka tekee pidätyksen, mikä käytännössä vei kaikilta oikeudet. Eikä oikein kukaan puhu siitä. Eli siis jopa tämän päivän USA:ssa kenet vaan voidaan pidättää milloin vaan, jos yksikin ihminen uskoo, että tällä on terrorismiyhteyksiä. (Rowan, 17 & Noah, 16, Kanada)

Muutkaan eivät aina luottaneet tiedonkeruun tarkoituksien legitiimiyteen, vaikka sitä perusteltaisiin turvallisuudella. Esimerkiksi Elizabeth (17, Kanada) totesi, myös yritystoimintaan liittyen: ”Iso osa tästä tiedonkeruusta yhtenä myytävän pääoman muotona on ikään kuin stalkkaamista naamioituna turvallisuudeksi.”

Henkilökohtaisen koskemattomuuden ja kansalaisoikeuksien vaarantumisen lisäksi viranomaiskonteksteissa riskinä oli myös arkaluontoisten tietojen yhdistyminen ja

mahdollinen vuoto kolmansille osapuolille, vaikka alkuperäinen tiedonkeruu olisikin tapahtunut suostumuksellisesti ja henkilön hyväksymiin tarkoituksiin. Esimerkiksi Oliver (15, Suomi) nosti esiin terveystietoihin pääsyn pankkitunnusten kautta ja Nova (18, Suomi) puolestaan mainitsi toistuvien tietomurtouutisten nakertaneen luottamusta siihen, että henkilötietojen käsittely on asianmukaista, vaikka alkuperäinen käyttötarkoitus olisikin oikeutettuna pidetty.

Osa nuorista toivoi parempaa lainsäädäntöä, osa puolestaan sitä, että edes nykyinen toteutuisi käytännössä paremmin. Leo (15, Suomi): ”Ehkä kyse on siitä, et niitä lakeja pitäisi valvoa paremmin [ennemmin] kuin että pitäisi keksiä uusia lakeja, mitä ei kuitenkaan valvota.”

5.3 Suomen ja Kanadan osallistujien näkemysten vertailu

Suomessa ja Kanadassa kerätyt tutkielmassa käytetyt aineistot ovat kaikkiaan varsin samanlaisia. Vaikka osallistuneet nuoret näissä maissa olivat hieman eri-ikäisiä ja taustoiltaan erilaisia, he pitivät yksityisinä pitkälti samoja asioita: erityisesti salasanoja, pankkitunnuksia, sijaintitietoja ja viestejä. Yksityisyyttä määriteltiin erityisesti erilaisten koettujen riskien kautta ja tietojen leviämisen hallitseminen koettiin vaikeaksi. Myös esillä olleet yksityisyyteen tai sen menettämiseen liittyvät tunteet olivat varsin samanlaisia, samoin erot ja yhtäläisyydet yksityisyyteen liittyvissä odotuksissa internetin ja fyysisen todellisuuden välillä. Kummassakin maassa oli osallistujia, joille älypuheliiniin liittyvä yksityisyys ja myös valvonnan aihepiiri laajemmin oli tutumpi, ja osallistujia, joille teemat olivat vieraampia.

Nuoret nostivat esille tiettyjä samanlaisia aiheeseen liittyviä esimerkkejä kummassakin maassa monessa eri ryhmäkeskustelussa. Näitä olivat esimerkiksi kokemukset kohdennetusta mainonnasta, toteamus siitä, ettei käytännössä kukaan lue palveluiden käyttöehtoja, ja tietyt sovellusten ominaisuudet, kuten Snapchatin kartta, jolla sovelluksen käyttäjät näkyvät kavereilleen. Esimerkeissä näkyy aiheen läheisyys nuorten arjessa ja älypuhelin-kulttuurin suhteellinen universaalius.

Myös suhtautuminen näihin asioihin oli niitä esille tuoneilla henkilöillä varsin samanlaista. Esimerkiksi kaikissa ryhmäkeskusteluissa nousi esiin kokemuksia siitä, että puhelin vaikutti kuuntelevan käyttäjänsä ympäristöä, ja se koettiin tungettelevana ja huolestuttavana. Toisena toistuvana esimerkkinä palveluiden pitkät käyttöehdot mainittiin osoituksena siitä, kuinka yksityisyyteen liittyvistä asioista kunnolla perillä oleminen vaatisi vaivaa ja estäisi

todennäköisesti vaan käyttämästä palveluita tai pakottaisi valitsemaan elämän kognitiivisessa dissonanssissa arvojensa ja käytännön todellisuuden kanssa.

Puhelimen käyttökulttuuriin liittyvänä erona kanadalaiset toivat enemmän esiin langattomiin verkkoihin liittyviä ongelmia. Koulujen verkkoihin liittyvät rajoitukset olivat myös esillä ainoastaan Kanadan aineistossa, vaikka näitä on käytössä myös Suomessa. Tämä saattaa selittyä sillä, että Suomessa älypuhelimien internetiä käytetään usein mobiilidatalla langattomien verkkojen sijaan, sillä tarjolla on kansainvälisesti verrattuna edullisia, datakatottomia sopimuksia (Suomi edelleen... 2021). Koulun tarjoama langaton verkko ei siis tyypillisesti ole nuorille ainoa eikä myöskään kätevin kulkuväylä internetiin koulussa.

Kanadan osallistujilla vanhempien valvonnan alla oleminen vaikutti olevan tavallisesti hyväksyttävämpänä pidettyä siinä missä suomalaiset olivat tarkempia itsenäisyydestään. Tähän tosin saattoi myös vaikuttaa se, että Kanadan osallistujien joukossa oli myös monia nuorempia, 13–14-vuotiaita, siinä missä Suomessa nuorimmat osallistujista olivat 15-vuotiaita. Sisarus- tai seurustelusuhteisiin liittyvistä yksityisyyskysymyksistä puhuttiin kummankin maan aineistossa yllättävän vähän, vaikka niihinkin luulisi monilla liittyneen kokemuksia aiheesta. Sisarukset ja seurustelukumppanit olivat esillä lähinnä anekdoottien henkilöinä eikä niinkään suhteessa kokemuksen kertojaan.

Kanadan osallistajat toivat esille enemmän hieman enemmän valvonnan institutionaalista puolta yritysten tai valtioon liittyvien toimijoiden kautta siinä missä Suomen osallistujilla mielikuvat yksityisyydestä painottuivat vahvemmin sosiaalisiin suhteisiin. Ero ei kuitenkaan ollut merkittävän suuri, vaan eroja oli enemmän haastatteluihin osallistuneiden yksilöiden kuin eri maiden aineistojen välillä.

Kokemukset älypuhelinkulttuurin ilmiöistä olivat eri maiden nuorilla varsin samanlaisia, mutta kansainvälisen lähiympäristön Kanada ja Suomen nuoret hahmottivat hieman eri tavalla. Kanadan aineistossa näkyy Yhdysvaltojen läheisyys: nuorilla oli paljon esimerkkejä Yhdysvalloista ja Yhdysvaltain lainsäädäntö oli esillä Kanadan lainsäädäntöä enemmän. Yhdysvallat oli esillä erityisesti varoittavien esimerkkien kautta, kuten esimerkiksi edellä lainattu kohta WTC-isku ja seuranneesta *Patriot Actista* ja sen tuomista viranomaisten laajemmista oikeuksista osoittaa. Sen sijaan Kanadan omaa *Anti-Terrorism Actia* (2001) ei mainittu. Suomen osallistujanuoret eivät puolestaan tuoneet samalla tavalla esimerkkejä muista maista tai vertailleet Suomea mihinkään tiettyyn maahan. Ulkomaat olivat esillä Suomen aineistossa vain erittelemättömästi mahdollisten riskien näkökulmasta. Osallistujista

muutama viittasi, kuinka uskoo älypuhelimeen ja yksityisyyteen liittyvien riskien olevan merkittävämpiä oltaessa ulkomailla joko asumassa tai turistina, tai ulkomailla olevan esimerkiksi enemmän ”taitavia häkkereitä”, jotka voisivat olla uhkana verkossa. Myöskään Euroopan Unionia ei Suomen aineistossa mainittu kansainvälisenä toimijatahona, vaan yksityisyyteen liittyvä säädäntö oli esillä kansallisesta näkökulmasta.

Iän lisäksi myös sukupuoli saattoi vaikuttaa vastaajien näkemyksiin, mutta tässä ei ilmennyt eroja maiden välillä. Kummassakin maassa esimerkiksi tytöt toivat esiin hieman tavallisemmin esimerkiksi fyysiseen turvallisuuteen ja kuvaamiseen liittyviä huolenaiheita, mutta myös pojilla oli näitä. Sukupuolinäkökulmasta Suomen ja Kanadan välillä on lainsäädännöllinen ero siinä, että Kanadassa on käytössä kolmas juridinen sukupuoli, joka Suomessa puolestaan jäi myös translain tuoreen uudistuksen ulkopuolelle (Canadians can... 2019; Laki sukupuolen... 2023). Tutkielman aineistossa oli mukana muutamia muunsukupuolisia ja sukupuoltaan taustatiedoissa kertomattomia, mutta tämä ero oikeuksissa ei aineistossa noussut esille. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien joukossa saman maan sisällä oli kuitenkin eroa siinä, kuinka yksityiseksi he sukupuolen kokivat: yksi mainitsi, ettei se ollut hänelle lainkaan yksityinen tieto, toinen puolestaan, että se on ainakin tällä hetkellä erityisen arkaluontoinen asia, ja että mietti tarkkaan, missä ympäristössä sen voi tuoda esiin.

Kaikkiaan suomalaisten ja kanadalaisten nuorten kokemusten välillä saattaa olla todellisuudessa enemmän eroja, mutta tämän tutkielman puitteissa niihin ei ole mahdollista päästä käsiksi. Esimerkiksi aineistonkeruun Q-lajittelu- ja *concept mapping* -aineistoa määrällisin menetelmin analysoimalla olisi mahdollista perehtyä eroihin tarkemmin. Suuremmalla osallistujamäärällä myös luotettavammin mahdollista ottaa kantaa niiden merkitsevyyteen.

6 Keskustelu

6.1 Yksityisyydestä: riskejä, tunteita ja hallintaa

Yksityisyys on tämän tutkielman aineiston perusteella niin itsessään kuin älypuhelin-konteksteissa nuorille tuttu ja merkityksellinen käsite ja ilmiö. Useimmat osallistujat olivat yhtä mieltä siitä, että sillä on heille merkitystä, ja he myös erittelivät monisanaisesti toiveitaan ja ajatuksiaan aiheesta. Tämä alaluku käsittelee nuorten lähestymistapoja suhteessa aiempaan tutkimukseen.

Osallistujat lähestyivät yksityisyyden käsitettä erityisesti riskien, tunteiden ja suostumuksellisuuden sekä hallinnan näkökulmista. Yksityisyys ja sen hallinta näyttäytyivät nuorille erityisesti suojana erilaisilta uhilta. Esillä oli kuitenkin myös ajatuksia siitä, kuinka yksityisyyttä haluttiin joissakin asioissa myös kaikkein läheisimmiltä ihmisiltä tai kuinka toisaalta tuntemattomille uskoutuminen saattoi tuntua lähipiiriä helpommalta.

Verrattaessa tutkielman aineiston nuorten lähestymistapoja tutkimuskirjallisuuden määritelmiin, erottuu aineistosta painotus ajatukseen yksityisyydestä tiedon hallintana tarkoituksena välttää henkilöön tai hänen lähipiiriinsä kohdistuvia riskejä. Esimerkiksi Westin (1967):n luonnehtii yksityisyyttä itseä koskevan tiedon hallintana, mutta myös henkilökohtaisena itsenäisyytenä ja yhteiskunnallisena vapautena. Vastaava yksityisyyden määritelmän kaventuminen yksilön tiedonhallinnaksi on ilmiönä jo vanha ja näkyy myös siinä, miten yksityisyyttä on käsitelty lainsäädännössä (esim. Steeves 2019). Yksityisyys teknologian näkökulmasta on myös välittömimmin usein juuri tiedonhallintaa, kuten Furini (2020):n tiivistys siitä oikeutena ja mahdollisuutena hallita, mitä tietoa sekä miten ja milloin itsestään haluaa jakaa, kuvastaa. Tämän tutkielman aineistossa näkemysten painottuminen tiedonhallintaan selittynee myös osin tutkimusasetelmalla.

Rule (2007):n erittelemistä yksityisyyteen liittyvistä kolmesta huolenaiheryhmästä eli tiedon välineellisestä arvosta, yhteiskunnallisen epäoikeudenmukaisuuden lisääntymisestä ja yksityisyydestä ihmisoikeutena kaikki kolme olivat aineistossa edustettuina osana nuorten pohtimia yksityisyyden määritelmiä. Nuorten mainitsemat näkemykset ja kokemukset liittyivät eniten tiedon välineelliseen arvoon arjen tilanteissa, kuten esimerkiksi siihen, onko tiedon avulla mahdollista päästä käsiksi johonkin heille arvokkaaseen omaisuuteen, tai liittykö leviämiseen riski väkivallasta. Seuraavaksi eniten yksityisyyttä jäsenneltiin oikeutena, esimerkiksi viittaamalla ihmisoikeuksiin. Muilta osin yhteiskunnallinen ulottuvuus

ja sen muutos jäivät pieneen osaan määritelmissä, vaikka nuoret mainitsivat niihin liittyviä esimerkkejä muissa yhteyksissä.

Nuoret toivat esiin, kuinka sosiaalisissa suhteissa mahdollisuus hallita muiden saamaa, itseä koskevaa tietoa antoi tilaa ja vapautta olla rauhassa ja selittelemättä sekä antoi välineitä toivottavaksi koettuun itsenäistymiseen. Nämä yksityisyyskysymyksiin liittyvän neuvottelemisen toiveet kytkeytyvät Steeves & Regan (2014):n kuvaamaan yksityisyyden kontekstuaalisuuteen, relationaalisuuteen, dialektisuuteen ja performatiivisuuteen, jotka olivat ilmeisiä ominaisuuksia myös tämän tutkielman aineistossa. Nuoret tekivät itse aktiivisesti valintoja kunkin kontekstin ominaisuuksien, kuten osallistujien ja tiedon käyttötarkoituksen, mukaan ja neuvottelivat yksityisyydestä muiden ihmisten, esimerkiksi huoltajiensa, kanssa (kontekstuaalisuus ja relationaalisuus). Kuten jo varhaisimpien tutkimuskirjallisuuden tutkimissa yksityisnäkökulmissa (esim. Warren & Braindeis 1890; Westin 1967), tämänkin tutkimuksen osallistujanuoret kaipasivat itsenäisyyttä ja rauhaa. Heille tärkeä oli mahdollisuus pitää elämän eri osa-alueita erillään, mutta toisaalta he myös toivat esille, kuinka merkityksellistä oli voida uskoutua luottamilleen tahoille tarvittaessa. Monet tunsivat älypuhelimien ja sosiaaliseen mediaan liittyviä riskejä, mutta kokivat silti tärkeäksi voida kokeilla uusia asioita ja jakaa laitteiden välityksellä elämästään ja itsestään määrittelemänsä mukavuusalueen sisällä ja tekemiensä riskinarviot huomioiden (dialektisuus ja performatiivisuus).

Suostumuksellisuuden käsite oli mukana jo 1970-luvulla oikeudenmukaisia tiedonkäsittelykäytäntöjä ensi kertaa määriteltäessä (Rule 2007) ja sittemmin se on ollut osa muitakin aiheeseen liittyviä käytäntöjä ja lainsäädäntöä, kuten Euroopan Unionin tietosuojasetusta. Suostumus on viime vuosina ollut käsitteenä aiempaa enemmän esillä myös hieman toisessa asiayhteydessä liittyen seksuaalisuuteen. Suomessa esimerkiksi laki seksuaalirikoksista muutettiin suostumukseen perustuvaksi aiemmin määrittelyn pohjana olleen fyysisen väkivallan sijaan (Strömberg 2022). Tämä suostumuksellisuuden käsitteen esillä oleminen on ehkä auttanut useampia ihmisiä sanallistamaan ajatuksiaan kyseisen käsitteen kautta myös yksityisyyskysymyksissä ja mahdollisesti vaikuttanut käsityksiin siitä, millainen toiminta näyttää yleisesti hyväksyttynä tai tuomittavana.

Nuoret käsitelivät yksityisyyttä sekä yksilöiden välisenä että suhteessa instituutioihin, mutta ainakin aineistonkeruun keskustelutilanteissa monet näkökohdat niin Suomessa kuin Kanadassakin tutkimukseen osallistuneiden joukossa painottuivat enemmän yksilöiden

välisiin suhteisiin. Saman havainnon on tehnyt hieman nuorempien lasten ja nuorten toimintaa internetissä tutkinut Stoilova ym. (2020) ja nuorten aikuisten kanssa Raynes-Goldie (2010). Tässä suhteessa siis David Lyonin (2007: 164) yli vuosikymmenen takainen havainto sosiaalisiin suhteisiin liittyvään valvontaan ja institutionaaliseen valvontaan kiinnitetyn huomion ja huolen määrän suhteesta vaikuttaa olevan edelleen relevantti. Monia nuoria mietityttää enemmän, ketkä näkevät viestit heidän puhelimiensa näytöiltä, kuin se, mitä tietoa heidän toiminnastaan digitaalisessa ympäristössä välittyy muille tahoille ja mitä nämä muut tahot ovat.

Eroa yksityisyyden kokemisessa sosiaalisissa ja institutionaalisisissa yhteyksissä saattaa selittää se, että sosiaalisissa suhteissa tiedon leviämisen seuraukset ovat usein välittömämmät, konkreettisemmin hahmotettavissa ja vahvemmin henkilöön kohdistuvat. Esimerkiksi algoritmien avulla toteutetusta institutionaalaisesta valvonnasta ei välttämättä erotu kuin viitteitä kuten kohdennettua mainontaa, joka sekin voi jäädä tunnistamatta. Näin myös itse valvonnan olemassaolo on näkyvämpää ihmisten välisissä tilanteissa, ja mahdollisia tapoja siltä suojautumiseen on helpompaa kehittää ja omaksua. Sosiaalisissa suhteissa tapahtuvaan seurantaan liittyy myös tunteena enemmän häpeä kuin algoritmiseen valvontaan. Tämä häpeä ei myöskään välttämättä ole suhteessa ”rikkeen” suuruuteen tai seurauksien vakavuuteen. Tätä kuvaavat tämän tutkielman keskusteluaineistossa esimerkiksi maininnat siitä, kuinka nuoret eivät välttämättä halunneet paljastaa läheisillekään ihmisille kaikkia mahdollisesti kiusallisia mediामीeltyksiään.

Institutionaalisen tiedonkeruun automatisoituneisuus ja algoritmisuus olivat osalle osallistujista vieraampia ilmiöitä niin, että osa esimerkiksi oletti institutionaalisen valvonnan vähemmän automaattiseksi ja enemmän yksittäisten yksilöiden toimintaa tarkastelevien henkilöiden tekemäksi. Oletus valvonnasta olikin sikäli Marx (2016):n ja Lyon (2007):n käsittein lähempänä vanhaa/modernia kuin uutta/postmodernia valvonta, vaikka älypuhelin oli siinä yhtenä keskeisistä välineistä. Oletus valvovasta tahosta ihmisenä vaikutti myös institutionaalisen valvonnan kokemusten aiheuttamiin tunteisiin. Jos omat tiedot koettiin osaksi laajempaa kertyvää massaa, joka prosessoidaan automatisoidusti, tätä henkilöön menevää kytköstä epä mukavuuden tunteineen ei ollut. Toisaalta esiin nousi muita riskejä, kuten tietomassassa olevien vääristymien vaikutus päätöksentekoon ja tietomurrot.

Solove (2007) kirjoittaa tyypillisestä ajatusmallista, ettei yksityisyydestä tarvitse huolehtia, jos ei ole mitään piilotettavaa. Suhteessa yhteiskunnallisiin tahoihin tämän tutkielman

aineistossa oli esillä toisaalta valvontaan kohdistuva epämieluisuuden tunne, toisaalta kuitenkin luottamus viranomaistahoihin ja siihen, ettei huolta tarvitse kantaa, jos ei tee mitään ”vääriä”. Tämän yhteiskunnan silmissä vääräksi määrittyvän oletettiin tavallisesti olevan jotain sellaista, mitä ei itse tee, eikä sen paikka-, aika- ja tilannesidonnaisuutta usein hahmotettu.

Tämä ajatus yhteiskunnallisen tilanteen pysyvyydestä saattaa olla asia, joka voi olla jossain määrin muuttunut tutkimusaineiston keräämisen jälkeisten tapahtumien myötä. Esimerkiksi kun Yhdysvaltain korkein oikeus kumosi kesällä 2022 liittovaltiotasolla aborttioikeuden, nousi uudella tavalla esiin kuukautiskiertoa seuraavien sovellusten keräämän tiedon arkaluonteisuus ja se, miten kyseiset sovellukset ovat tietyissä tilanteissa velvoitettuja luovuttamaan tietoja niitä pyytävälle viranomaistahoille (McDonald & Andalibi 2023). Tämä vaikuttaa McDonald & Andalibi (2023):n pienellä otoksella tehdyn alustavan tutkimuksen pohjalta saaneen verrattain monet lopettamaan kiertoa seuraavien sovellusten käytön, mutta toisaalta ei kuitenkaan laajemmin muuttamaan yksityisyyteen liittyviä toimiaan ja asenteitaan.

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta tutkimusaineiston keruun jälkeen maailmantilanne on kaikkiaan kiristynyt. Monessa valtiossa myös sisäiset otteet koventuneet heikentäen esimerkiksi naisten ja vähemmistöjen asemaa sekä kaventaen kansalaisyhteiskuntaa. Teknologian saralla maailmaa ovat nopeasti muuttaneet erityisesti laaja-alaiset tekoälysovellukset ja metaversumiympäristöt, jotka tuovat uudenlaisia mahdollisuuksia, mutta nostavat myös kysymyksiä yksityisyydensuojasta ja esimerkiksi tekijänoikeuksista. Viime aikoina myös tietoturva on ollut varsin runsaasti esillä mediassa uutisointina esimerkiksi verkkohyökkäyksistä. Tällä kehityksellä on voinut olla vaikutusta nuorten näkemyksiin esimerkiksi siinä, koetaanko, että viranomaisiin voi luottaa tietojen käsittelijöitä tai että tiedonkeruu on ylipäättään oikeutettua. Myös hyväksyttävän toiminnan rajat voivat olla muuttuneet, ja tapahtuvat muutokset voivat tehdä aiemmin suostumuksella annetusta tiedosta myöhemmin riskin. Tämä olosuhteiden nopea muutos luo tarvetta uudelle, näitä seikkoja huomioivalle tutkimukselle aiheesta. Myös esimerkiksi yksityisyyden käsitteen tunneulottuvuus ja sen vaikutus yksityisyyteen liittyvään päätöksentekoon tarjoaisi tärkeitä ja kiinnostavia tarkempia tutkimusmahdollisuuksia.

6.2 Älypuheliiniin liittyvän yksityisyyden kontekstit ja erityispiirteet

Osallistujanuoret kuvasivat yksityisyyttä eri kontekstien kautta. Nuorten kuvaamista älypuheliiniin liittyvistä yksityisyyden konteksteista erottuivat erilaisina ryhminä koulu, työ ja

vastuutehtävät, vapaa-aika ja koti, kaupalliset yhteydet sekä viranomaiset ja muut julkistahot (taulukko 1). Tässä alaluvussa tarkastellaan näitä eri konteksteja yhdistäviä ja erottavia älypuhelimeen ja sen käyttökulttuuriin liittyviä ominaisuuksia sekä peilataan näitä havaintoja aiempaan tutkimukseen.

Taulukko 1. Nuorten käsittelemät älypuhelimiin liittyvät yksityisyyden kontekstiryhmät. Kustakin ryhmästä kuvailtuna sen keskeisimmät ominaisuudet ja nuorten mainitsema yksityisyyden näkökulmat. Oikeanpuolimmaisessa sarakkeessa esimerkkejä kolmesta aineistosta tunnistetusta laajemmasta yksityisyyden määrittelyn lähestymistavasta (1. riskit ja turvallisuus, 2. tunteet, 3. hallinta ja suostumuksellisuus) suhteessa kuhunkin kontekstiryhmään.

	Kontekstiryhmän ominaisuudet	Keskeisiä yksityisyyden näkökulmia	Vrt. yksityisyyden määrittelyn lähestymistavat 1–3
Koulu	Opettajat ja muut aikuiset, kaverit, tutut; arkipäiväisyys, toistuvuus; opetus fyysisissä ja digitaalisissa ympäristöissä	Koulun ja kodin sekoittuminen erityisesti epävirallisilla sosiaalisen median kanavilla ja etäopetuksessa; koulun langaton verkko	1. kiusatuksi tuleminen 2. näkyvillä olon toivottavuus/epämukavuus 3. opettajien vallankäyttö ja valvontamahdollisuudet
Työt ja vastuutehtävät	Työminä, työnantaja, asiakkaat; velvollisuudet; luottamuksellisuus	Sijainti- ja yhteystiedot; oman ja toisten ihmisten yksityisyyden suojeleminen; halu pitää erillään muusta elämästä	1. nykyisten toimien vaikutus uraan, kontekstien sekoittuminen 2. vastuullisuus 3. itsenäisyys, mahdollisuus pitää erillään muusta elämästä
Koti ja vapaa-aika	Sosiaaliset suhteet: perhe, ystävät, tutut; välineiden ja alustojen hyöty- ja hupikäyttö	Itsenäisyys; toiveet mahdollisuudesta vaikuttaa; erilaisiin sosiaalisiin yhteyksiin liittyvät tarpeet	1. riidat, väkivalta 2. kiusallisuus, läheisyys luottamuksen kautta, haavoittuvuus 3. itsenäistyminen
Kaupalliset yhteydet	Laitteiden ja sovellusten valmistajat, kolmannet osapuolet; algoritminen tiedonkeruu ja kohdennettu mainonta	Suostumuksellisuuden näennäisyys; vaikeus saada tietoa keruusta ja käytöstä sekä vaikuttaa siihen	1. tietojen siirtyminen tuntemattomille tahoille 2. epämukavuus, epätietoisuus 3. rajalliset mahdollisuudet vaikuttaa; sovellusten ominaisuudet
Viranomaiset ja muut julkiset tahot	Poliisi, terveydenhuolto, poliittiset toimijat	Legitimiteetti; luottamus tai sen puute; lainsäädäntö	1. tietovuodot, vääristymät 2. luottamus vs. epäluulo 3. lainsäädännössä määritellyt oikeudet

Pääryhmien sisällä oli useita erilaisia konteksteja, jotka erosivat toisistaan esimerkiksi erilaisten yleisöidensä tai tarkoitustensa takia. Vaikka tässä tutkielmassa tarkastelu keskittyi älypuhelimiin liittyviin konteksteihin, oli myös fyysinen ympäristö useissa näissä

konteksteissa keskeisesti mukana. Virtuaalinen ja fyysinen tila limittyivät keskenään esimerkiksi sijaintitiedon kautta tai välittäjinään sellaiset ihmiset, joiden kanssa osallistujat olivat tekemisissä sekä fyysisissä että virtuaalisissa yhteyksissä. Kuten Nissenbaum (2009) toteaa, virtuaaliset ympäristöt eivät ole myöskään ominaisuuksiltaan keskenään yhtenäisiä siinä missä fyysisetkään ympäristöt eivät ole. Tutkielman aineiston nuoret nostivat esiin useita ominaisuuksiltaan erilaisia virtuaalisten ympäristöjen yhteyksiä, kuten sähköiset oppimisalustat, omalla nimellä tai nimimerkillä käytetyt sosiaalisen median tilit, anonyymit keskustelusovellukset ja puhelimen kautta käytetyt pankkipalvelut.

Älypuhelimien ominaisuuksista keskusteluissa nousivat esiin tiedon liikkumisen nopeus, jakamisen helppous ja hallitsemisen vaikeus. Tiedonkulku on luonteeltaan nopeaa ja jatkuvaa, ja nuoret tiedostivat, että internetin välityksellä jaettu tieto on usein siirtynyt pysyvästi heidän oman hallintansa ulottumattomiin. Esillä oli esimerkiksi, kuinka viestejä saattaa säilyä kuvankaappauksia ”todisteeksi” ja kuinka näitä voidaan helposti jakaa myös eteenpäin, kuten myös esimerkiksi Shepherd & Hashinoff (2014):n haastattelemat nuoret mainitsivat. Eri palveluiden käyttäjäprofileihin varastoituu usein myös julkisesti nähtävissä olevaa tietoa kauas ajassa taaksepäin tarpeeksi viitseliäälle etsijälle, ellei sitä ole erikseen käynyt piilottamassa. Nuoret tunnistivat myös älypuhelimien aseman mainonnan apuvälineenä, ja toivat esiin, kuinka tiedonkeruu tähän ei aina vastannut heidän odotuksiaan yksityisyydestä (saman havainnoin aikuisilla tehnyt Martin & Shilton 2016).

Monet edellä kuvatuista ominaisuuksista koskivat myös älypuhelinaikaa edeltänyttä internetiä, mutta älypuhelin on lisännyt viestinnän välittömyyttä. Älypuhelimien myötä lähes jokaisella on jatkuvasti hallussaan väline sisällön tuottamiseen, tallettamiseen, jakamiseen, vastaanottamiseen ja lähettämiseen eteenpäin. Tätä kautta älypuhelinkulttuurin kehittyminen on entisestään voimistanut Andrejevic & Burdon (2015):n kuvailemaa sensoriyhteiskuntaa, mutta myös tuonut siihen vastavuoroisuutta. Tämä ominaisuus kytkee älypuhelinkulttuuria erityisesti osaksi uutta/postmodernia valvontaa (Marx 2016; Lyon 2007), vaikka edellisessä luvussa kuvatusti mielikuvat valvonnasta ovat yhä toisinaan vahvemmin menneisyydestä.

Toisaalta esillä oli myös se, kuinka internetissä on mahdollista suojautua tavoilla, jotka eivät fyysisessä kanssakäymisessä ole kaikissa ympäristöissä mahdollisia tai ainakaan tavanomaisina pidettyjä. Virtuaalisissa ympäristöissä on, alustasta ja siellä odotetusta toiminnasta riippuen, usein mahdollista esimerkiksi toimia paljastamatta fyysistä ulkomuotoaan tai suojautua mainonnalta mainoskieltolisäosin. Nuoret kokivat tämän paitsi

antavan suojaa, myös tekevän ajoittain haavoittuvammaksi: kiusaamista koettiin tapahtuvan herkemmin, kun toisia ihmisiä ei nähty fyysisesti ja kun kiusaamisesta ei välttämättä joutunut vastuuseen siinä määrin kuin fyysisissä ympäristöissä olisi voinut joutua.

Tiedon hallitsemisen vaikeuteen liittyy myös yleisön hahmottamisen vaikeus.

Kanssakäymiseen internetkonteksteissa liittyy suurempi mahdollisuus siitä, että tietoa leviää laajemmalle piirille kuin pelkästään kasvokkain kommunikoitaessa. Älypuhelimet ovat kuitenkin häivyttäneet tätä rajausta verrattuna aiempien puhelimien ja kiinteiden internetyhteyksien aikaan. Ne ovat tuoneet myös kasvotusten fyysisessä ympäristössä käytyyn kommunikaatioon suuremman riskin lisäyleisöstä esimerkiksi ympäristöä seuraavien ja ääntä tallentavien sovellusten tai ihmisten itse puhelimella tallentaman ja jakaman materiaalin kautta.

Tiedon tuottamisen ja jakamisen välineen lisäksi älypuhelimella on keskeinen rooli monenlaisen tiedon varastojana (”Puhelin on holvi, siinä on kaikki henkilön tiedot” Jason, 17, Kanada). Nuoret toivat myös esiin, kuinka älypuhelin-yhteyksissä kerättävä tieto yhdistyi ja saattoi siirtyä eri yhteyksiin odottamattomilla tavoilla, mikä lisäsi tiedon leviämisen mahdollista haitallisuutta riippumatta siitä, millaisesta tiedosta oli kyse. Moni nuorista mainitsi kantavansa yksityisyysnäkökulmasta huolta paitsi omista tiedoistaan, myös muiden ihmisten tiedoista, joita heillä oli puhelimessaan. Esimerkiksi puhelimessa työ- ja vastuutehtävien takia olevat yhteystiedot ja kavereiden kanssa käydyt luottamukselliset viestikeskustelut koettiin erityisen arkaluontoisiksi. Merkitystä oli siis oman suostumuksen lisäksi myös niiden ihmisten suostumuksellisuudella, keiden tiedot olivat kyseessä.

Puhelimen automaattisesti käyttäjästä ja tämän ympäristöstä ilman käyttäjän selvää suostumusta tekemä tiedonkeruu ja tämän tiedon käyttäminen esimerkiksi markkinointiin oli keskusteluissa monesti esillä hyvin kielteisesti koettuna yksityisyyden loukkauksena. Samankaltaisia näkemyksiä jakaa suurin osa esimerkiksi Martin & Shilton (2016):n ja Ketelaar & van Balen (2018):n määrällisten aineistojen aikuisikäisistä osallistujista. Yksilön on kuitenkin käytännössä vaikea tehdä tiedonkeruulle mitään, sillä on vaikea tietää varmaksi, milloin ja miten keruuta tapahtuu, ja sovellusten tarjoamat keinot siihen ovat usein puutteelliset. Osa tämän tutkielman aineiston osallistujista oli päättänyt toimia varovaisuudella, vaikkei tietoa keruusta varmuudella edes ollut. Varovaisuus ilmeni esimerkiksi niin, ettei puhelinta otettu mukaan kylpyhuoneeseen tai sen lähetyvillä haluttu käydä arkaluontoisia keskusteluita.

Fyysisen maailman tiedot kytkeytyvät edellä mainitusti myös sähköiseen ympäristöön esimerkiksi sijaintia seuraavien sovellusten kautta. Tämä yhdisti henkilöiden internetiympäristöjen ja muun elämän rooleja altistaen Nissenbaumin (2009) kuvaamalle *context collapse*. Monet osallistuneista nuorista toivoivat voivansa pitää esimerkiksi työhön liittyvät asiat muusta elämästä erillään tai ystäviensä kanssa käymiensä keskustelujen aiheet omana tietonaan, eli voivansa välttää tällaista kontekstien välisten reuna-aitojen kaatumista. Internetin ja tavallisesti vahvemmin lähikohtaamisiin perustuneen arkiympäristön yhdentyminen oli erityisen voimakasta pandemian aikaan, jolloin ihmisten tapaaminen kasvokkain oli rajattava minimiin ja esimerkiksi hetkellisesti kaikki kouluympäristön kohtaamiset tapahtuivat sähköisillä alustoilla. Tämä myös toi koulua osaksi kotiympäristöä, minkä osa osallistuneista nuorista mainitsi epämieluisana.

Toisaalta esimerkiksi muutama nuorista mainitsi nykyään jo olettavansa, että kun he tapaavat uuden henkilön koulusta, tämä saattaa tietää heidän elämästään jo paljonkin sosiaalisen median kautta, eivätkä he pitäneet sitä negatiivisena. Kontekstien yhdistyminen ei siis ollut yksinomaan negatiivinen asia tämän tutkimuksen aineiston valossa, yhdistymisen vain toivottiin voivan olevan paremmin hallinnassa.

Monet älypuhelin-kulttuuriin kytkeytyvät yksityisyysnäkökulmat olivat nuorille tuttuja, ja heillä oli edellä mainitusti käytössään lukuisia niihin liittyviä toimintatapoja. Tämän tutkielman aineiston osallistujat vaikuttivat käyttävän sosiaalisen median alustojen tai matkapuhelinten tarjoamia yksityisyyden hallinnan työkaluja tavallisemmin kuin esimerkiksi Boyd & Hargittai (2010):n tai Barron (2014):n aineistossa. Näissä vuosituhannen alun internet- ja matkapuhelin-kulttuurin ajan aineistoissa lapset ja nuoret turvautuivat enemmän muihin keinoihin, kuten esimerkiksi sanojen asettelemiseen niin, että vain toivottu yleisö ymmärtää julkisesti näkyvillä olevien päivitysten merkitykset. Tämän tutkielman aineiston kummankin maan osallistujista puolestaan moni mainitsi esimerkiksi pitävänsä sosiaalisen median tilinsä tilassa, jossa sisältö näkyy vain hyväksytyille seuraajille, tai ottaneensa pois käytöstä joitain osia sovelluksista, kuten Snapchatin kartan. Virallisten keinojen suhteellisesti yleistyneeltä vaikuttanut käyttäminen voi selittyä sekä monipuolistuneella ja laajentuneella keinovalikoimalla että nuorten kasvaneella tuntemuksella niiden olemassaolosta. Myöskään esimerkiksi Frik ym. (2022):n aineiston nuorimmat eli nuoret aikuiset eivät erottuneet sillä, että olisivat käyttäneet vähemmän puhelimen yksityisyysominaisuuksia, vaan taidot ja usko niiden opetteluun helppouteen olivat heikompia ennen kaikkea iäkkäämpien osallistujien

joukossa. Myös ylipäätään huolen kantaminen yksityisyyttä koskevista asioista oli Frik ym. (2022) aineistossa iäkkäämmillä nuoria aikuisia vähäisempää.

Osallistujat kokivat tarvetta erityiselle varovaisuudelle yksityisyyteen liittyvissä tilanteissa silloinkin, kuin yksityisyyden hallitsemiseen oli saatavilla vain niukasti vaihtoehtoja.

Alustojen teknisiin ominaisuuksiin käyttäjien on yleensä vaikeaa vaikuttaa, mutta toimintatapojen normalisoituminen kuitenkin voi muuttaa osaltaan käytännön sosiaalisia olosuhteita alustoilla: Onko tietystä kaveriporukassa tavallista tai odotettua, että sosiaalisen median tilit ovat julkisia vai vain kavereille näkyvissä? Millaisissa asioissa hakeudutaan anonyymeille alustoille ja mitä konventioita niillä toimimiseen liittyy? Minkä asioiden ylipäätään odotetaan missäkin ympäristössä olevan yksityistä tai julkista?

Osallistuneet nuoret olivat yhtä mieltä siitä, että puhelin oli laitteena henkilökohtainen, mutta henkilökohtaisen raja kuitenkin kulki eri nuorilla eri kohdassa. Vickery (2015):n esiin nostamaa olosuhteiden pakosta tapahtuvaa jaettujen älylaitteiden käyttöä aineistossa ei ilmennyt, mikä kertonee sekä älypuhelinien jatkuneesta normalisoitumisesta ja elintason korkeudesta kummassakin tutkimuksen nuorten maassa että edellä esillä olleesta osallistujien perheiden sosioekonomisen aseman painottumisesta keski- ja korkeatuloisiin. Sen sijaan puhelimen henkilökohtaisuus oli esillä siinä yhteydessä, missä määrin osallistujat halusivat muiden ihmisten näkevän laitteensa sisältöä. Osa mainitsi, ettei halua antaa puhelintaan vanhemmilleen tai kavereilleen vapaasti selattavaksi, mutta osa oli sitä mieltä, että vanhemmilta hyväksyttävät huolenpidon tavat kattavat myös puhelimen ajoittaisen tarkastelun – tai ei ainakaan sanonut kokevansa, että haluaisi olla näyttämättä jotain puhelimestaan heille. Tässä siis nuorten itsensäkin näkemykset aiheesta olivat vaihtelevia siinä missä esimerkiksi Mavoa ym. (2023) havaitsi niiden olevan kasvatusratkaisujaan pohtivilla vanhemmillakin. Nuoruuteen liittyvä itsenäistyminen ja sen kaipuu näkyi kuitenkin kaikkiaan toiveina laajentuvasta vapaudesta liikkua ja toimia itsenäisesti sekä fyysisessä ympäristössä että virtuaalisessa tilassa. Itsenäistymisen vaatima ymmärryksen kehitys on nuoruudessa vielä kesken, mutta tilaa kokeilla ja oppia, tarvittaessa erehdysten kautta, kaivattiin.

Keskusteluissa ilmeni näkemyksiä erilaisista yksityisyyteen liittyvistä rajoista. Rajankäyntiä liittyi esimerkiksi ajatuksiin siitä, mikä tuntuu epämurkavalta, milloin henkilö kokee tarvetta muuttaa toimintaansa, ja mikä on hyväksyttävää miltäkin taholta. Huomioiduksi tuli myös se, miten rajat eivät ole pysyviä, vaan niitä oli muuttanut esimerkiksi netinkäytön

arkipäiväistyminen ja pandemia-aika. Esimerkiksi kun yhä useampi taho rutiininomaisesti vaatii tietoja, myös niiden luovuttaminen normalisoituu – tässä näkyy *function creep* -ilmiö, jossa aiemmin yhdessä asiayhteydessä tapahtuva ja ehkä vieraalta tuntuva valvonnan muoto muuttuu normalisoiduksi osaksi yhä useampaa tilannetta (Rule 2007). Yksilön on vaikea hallita tätä, sillä eteneminen on usein huomaamatonta, eikä kieltäytyminen ole välttämättä mahdollista. Yhteiskunnalliselta tasolta puolestaan tiedonkeruuta ja käyttöä sääntelevät rajoitukset tulevat usein viiveellä tai jäävät puutteellisiksi niiden kilpaillessa muiden intressien, kuten turvallisuuden, tehokkuuden tai kaupallisten hyötyjen kanssa, kuten edellä oli esillä niin ikään Rule (2007):n kautta.

Yksityisyyteen liittyvien tilanteiden tiedostaminen, reagoimisrajan ylittyminen ja näkemykset siitä, kelle asioissa kuuluu vastuu ja mihin yksilönä voi vaikuttaa, ovat kaikki erillisiä asioita. Osallistujista liki kaikki nimesivät asioita tai tilanteita, joissa yksityisyys on heille tärkeää. Monet ilmaisivat myös indikaattoreita, jotka saavat heitä toimimaan – esimerkiksi laittamaan puhelimesta sijaintipalvelut pois päältä tai vaihtamaan salasanan.

Nuorten mainitsemien toimien runsaudesta huolimatta kaikki eivät kuitenkaan nähneet yksityisyydestä tarkasti kiinni pitämistä erityisen merkittävänä: osa esimerkiksi totesi, ettei ole mitään sellaista tietoa, mitä ei pitäisi puhelimessaan, tai ettei välitä, näkeekö joku hänen käymänsä keskustelut. Havaittavissa oli myös jonkin verran yleistä lannistumista. Osa osallistujista mainitsi, ettei vain jaksaa enää välittää yksityisyydestä joissain asioissa, koska itsellä ei kuitenkaan tunnu olevan käytännössä mahdollisuutta vaikuttaa. Kaikkiaan kuitenkin lähes kaikki osallistuneet nuoret nimesivät vähintäänkin joitakin yhteyksiä, joissa kaipaavat yksityisyyttä, ja keinoja, joilla sitä pyrkivät saamaan.

Näitä keinoja voisi tutkia tarkemmin esimerkiksi selvittäen sitä, minkälaisia toimia suositaan ja mitä ei, mihin yksityisyyden osa-alueisiin ne painottuvat ja kuinka ne suhteutuvat yksityisyyden ja valvonnan tutkimuksen piirissä aiemmin luotuihin taksonomioihin aiheesta (esim. Marx 2003). Edellä kuvattu yhteiskunnallisen tilanteen muuttuminen on saattanut myös tuoda näihin keinoihin uutta sitten tässä tutkielmassa käytetyn aineistonkeruun.

Tämän tutkimuksen aineistonkeruun yhteydessä osallistujilta kysyttiin taustatietoja, mutta heitä analysoitiin kuitenkin tuloksissa pääasiassa yhtenä joukkona. Tämä johtui siitä, että osallistujajoukon pienuuden vuoksi virhetulkintojen riski olisi ilmeinen yritettäessä ulottaa havaintoja yksittäisistä ihmisistä ihmisryhmiin. Tässä aineistossa ja sen analyysissä ehkä pienemmälle huomiolle jääneitä näkökulmia voisi tavoittaa paremmin tutkimalla laajemmalla

aineistolla esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien tai vammaisten nuorten kokemuksia. Erityisryhmien kokemukset pääsisivät ehkä myös paremmin esiin pienemmissä, näitä asioita silmällä pitäen muodostetuissa ryhmissä tai yksilöhaastatteluissa, joissa niistä saattaisi olla helpompaa puhua avoimesti.

Jo tämänkin tutkielman tulosten perusteella vaikuttaa kuitenkin keskeiseltä, että nuorten mahdollisuuksia tehdä informoituja päätöksiä eri konteksteissa tuettaisiin, ja että yksityisyysnäkökohdat olisivat mukana kaikenlaisen suunnittelun varhaisista vaiheista lähtien niin, että nämä päätökset olisivat mahdollisia. Yksityisyys on tärkeää paitsi itsenäistymiselle, kuten osa osallistuneista nuorista mainitsi, myös laajemmin kansalaisyhteiskunnalle ja demokratialle erityisesti nykypäivän tilanteessa, jossa nämä ovat korostetun uhattuina eri puolilla maailmaa. Vahvistamalla nuorten tietoisuutta yksityisyyteen liittyvistä kysymyksistä ja heidän oikeuksistaan tuetaan myös heidän kasvamistaan aktiivisiksi kansalaisiksi, jotka osaltaan ovat rakentamassa näiden aiheiden tulevaisuutta. Yksityisyyteen liittyvä kansalaiskeskustelu ja säädösten ajantasaisina pitäminen ovat myös erityisen tärkeitä asioita nykyhetken niin älypuhelimien kuin esimerkiksi tekoälysovelluksiin liittyvässä teknologisessä muutoksessa.

7 Johtopäätökset

Tutkielman aineiston nuoret Suomessa ja Kanadassa määrittivät yksityisyyttä erityisesti tiedon hallinnan näkökulmasta käsitellen sitä riskien, turvallisuuden, tunteiden ja suostumuksellisuuden kautta. Yksityisyys oli ilmiönä hyvin tunnistettu ja sille annettiin monia merkitystä, mutta sen määrittely koettiin haastavaksi siinä missä hallintakin.

Keskeisinä kontekstiryhminä älypuhelimeen liittyvän yksityisyyden kannalta erottuivat koulu, työt ja vastuutehtävät, vapaa-aika ja koti, kaupalliset yhteydet sekä viranomais- ja muut julkisyhteydet. Näissä konteksteissa nuorille merkitystä oli esimerkiksi yleisöillä, aikomuksella ja käsiteltävän tiedon luonteella. Virtuaalisen ja fyysisen ympäristön välillä oli runsaasti päällekkäisyyttä esimerkiksi sijaintitietojen ja kummassakin ympäristössä kohdattavien henkilöiden kautta, minkä myötä harva älypuhelin-konteksti oli yksinomaan virtuaalinen.

Nuorilla Suomessa ja Kanadassa oli varsin samanlaisia kokemuksia aiheesta, mikä kertoo älypuhelin-kulttuurin globaaliudesta ja yksityisyyden kaipuun verrattaisesta universaaliudesta. Kanadan aineistossa korostui Yhdysvaltojen läheisyys. Suomen aineistossa puolestaan käsiteltiin lähinnä Suomea ja ulkomaat olivat esillä vain erittelemättömästi kotimaata riskialttiimpina paikkoina älypuhelin- tai internetnäkökulmasta.

Nuorten kokemukset ovat merkityksellisiä, sillä ne vaikuttavat heidän toimiinsa ja siihen, millaisessa merkityksessä he ylipäätään pitävät yksityisyyttä. Sähköistyvässä ja yhä enemmän esimerkiksi tekoälysovelluksiin nojaavassa maailmassa on tärkeää, että aikuistuvat ihmiset ovat tietoisia tapahtuvasta tiedonkeruusta ja käytöstä, ja että he pystyvät tekemään siihen liittyen informoituja valintoja. Lisäksi on keskeistä, etteivät yhteiskunnalliset ja teknologiset muutokset tapahdu ilman keskustelua niiden vaikutuksesta yksityisyydelle ja laajemmin kansalaisoikeuksille sekä nämä huomioivaa ajantasaista lainsäädäntöä aiheesta.

Lähteet

- About Ontario (2023) Ontario. Viitattu 28.3.2023. <<https://www.ontario.ca/page/about-ontario>>
- Aditya, P., Bhattacharjee, B., Druschel, P., Erdelyi, V. & Lentz, M. (2014) Brave new world: Privacy risks for mobile users. *Proceedings of ACM MobiCom Workshop on Security and Privacy in Mobile Environments*, 7–12.
<http://dx.doi.org/10.1145/2646584.2646585>
- Adler, K., Salanterä, S. & Zumstein-Shaha, M. (2019) Focus group interviews in child, youth, and parent research: An integrative literature review. *International Journal of Qualitative Methods* 18, 1–15. <https://doi.org/10.1177/1609406919887274>
- Albury, K., Crawford, K., Byron, P. & Mathews, B. (2013) Young people and sexting in Australia: Ethics, representation and the law. ARC Centre for Creative Industries and Innovation/Journalism and Media Research Centre. Raportti. Viitattu 21.2.2022.
<https://eprints.qut.edu.au/109550/1/Young_People_And_Sexting_Final.pdf>
- Altman, I. (1975) *The environment and social behaviour*. Brooks/Cole, Monterey.
- Andrejevic, M. & Burdon, M. (2015) Defining the sensor society. *Television & New Media* 16(1) 19–36. <https://doi.org/10.1177/1527476414541552>
- Balaban, D. C., Constanstinescu, S. & Mustăţea, M. (2018) Social media networks unveiled. Mapping the Romanian and German youth. *Journal of Media Research* 11(3) 35–44.
<https://doi.org/10.24193/jmr.32.3>
- Barnes, S. (2006) A privacy paradox: Social networking in the United States. *First Monday* 11(9). <https://doi.org/10.5210/fm.v11i9.1394>
- Barron, C. M. (2014) "I had no credit to ring you back": Children's strategies of negotiation and resistance to parental surveillance via mobile phones. *Surveillance & Society* 12(3) 401–412. <https://doi.org/10.24908/ss.v12i3.4966>
- Baruh, L. & Popescu, M. (2017) Big data analytics and the limits of privacy self-management. *New Media & Society* 19(4) 579–596.
<https://doi.org/10.1177/1461444815614001>
- Bennett, C. J. (2011) In defence of privacy: The concept and the regime. *Surveillance & Society* 8(4) 485–496. <https://doi.org/10.24908/ss.v8i4.4184>
- boyd, d. & Hargittai, E. (2010) Facebook privacy settings: who cares? *First Monday* 15(8).
<https://doi.org/10.5210/fm.v15i8.3086>

- Burke, J. G., Peak, G. L., O'Campo, P., Gielen, A. C., McDonnell, K. A. & Trochim, W. M. K. (2006) An introduction to concept mapping as a participatory public health research method. *Qualitative Health Research* 15(10) 1392–1410.
<https://doi.org/10.1177/1049732305278876>
- Canadians can now identify as gender “X” on their passports (2023) Government of Canada 4.6.2019. Viitattu 22.4.2019. <<https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/news/notices/gender-x-documents.html>>
- Cassell, J. & Cramer, M. (2008) High tech or high risk: Moral panics about girls online. Teoksessa McPherson, T. (toim.) *Digital youth, innovation, and the unexpected*, 53–76. MIT Press, Cambridge, MA.
- Clarke, R. (1988) Information technology and dataveillance. *Communications of the ACM* 31(5) 498–512. <https://doi.org/10.1145/42411.42413>
- The eQuality project (2022) Viitattu 27.2.2023. <<https://www.equalityproject.ca>>
- EU:n tietosuojauudistuksen kansallinen täytäntöönpano (2018) Eduskunta. Viitattu 5.12.2021. <https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/EUn-tietosuojauudistus.aspx>
- Eyes on Surveillance (2023) Viitattu 27.2.2023. <<https://surveillance.utu.fi>>
- Fraser, D. (2022) Canada's new Consumer Privacy Protection Act CPPA: 12 PIPEDA differences. *McInnes Cooper* 30.6.2022. Viitattu 25.3.2023. <<https://www.mcinnescooper.com/publications/canadas-new-consumer-privacy-protection-act-cppa-12-pipeda-differences>>
- Frik, A., Kim, J., Sanchez, J. R. & Ma, J. (2022) Users' expectations about and use of smartphone privacy and security settings. CHI '22: Proceedings of the 2022 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems.
<https://doi.org/10.1145/3491102.3517504>
- Furini, M., Mirri, S., Prandi, C. & Montangero, M. (2020) Privacy perception when using smartphone applications. *Mobile Networks and Applications* 25 1055–1061.
<https://doi.org/10.1007/s11036-020-01529-z>
- Haggerty, K. D. & Ericson, R. V. (2000) The surveillance assemblage. *British Journal of Sociology* 51(4) 605–622. <https://doi.org/0.1080/00071310020015280>
- Hanna, P. & Mwale, S. (2017) ‘I’m not with you, yet I am...’: Virtual face-to-face interviews. Teoksessa V. Braun, V. Clarke & D. Gray (toim.) *Collecting qualitative data: A practical guide to textual, media and virtual techniques*, 235–255. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781107295094.013>

- Hasinoff, A. A. & Shepherd, T. (2014) Sexting in context: Privacy norms and expectations. *International Journal of Communication* 8, 2932–2955.
- Hoofnagle, C., King, J., Li, S., & Turow, J. (2010) How different are young adults from older adults when it comes to information privacy attitudes and policies? Viitattu 25.2.2022. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1589864>
- Häkkinen, J. & Chatfield, C. (2005) 'It's like if you opened someone else's letter': user perceived privacy and social practices with SMS communication. *MobileHCI '05: Proceedings of the 7th international conference on Human computer interaction with mobile devices & services* 219–222. <https://doi.org/10.1145/1085777.1085814>
- Karadeglija, A. (2023) Liberals' privacy bill moving forward next week as TikTok worries grow. National Post 3.3.2023. Viitattu 25.3.2023. <https://nationalpost.com/news/politics/privacy-bill-moves-forward-tiktok-concerns>
- Ketelaar, P. E. & van Balen, M. (2018) Smartphone as your follower: The role of smartphone literacy in the relation between privacy concerns, attitude and behaviour towards phone-embedded tracking. *Computers in Human Behavior* 78, 174–182. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.09.034>
- Khalid, H., Shihab, E. Nagappan, M. & Hassan, A. E. (2015) What do mobile app users complain about? *IEEE Software* 32(3) 70–77. <https://doi.org/10.1109/MS.2014.50>
- Klauser, F. (2010) Splintering spheres of security: Peter Sloterdijk and the contemporary fortress city. *Environment and Planning D: Society and Space* 28 336–340. <https://doi.org/10.1068/d14608>
- Kokolakis, S. (2017) Privacy attitudes and privacy behaviour: a review of current research on the privacy paradox phenomenon. *Computer & Security* 64, 122–134. <https://doi.org/10.1016/j.cose.2015.07.002>
- Kuopus, J. (1985) Tietosuojat – kehityspiirteitä Suomessa ja ulkomailla. *Hallinnon tutkimus* 4(1) 121–138.
- Kysymyksiä ja vastauksia lapsen oikeuksien sopimuksesta (2021) Unicef. Viitattu 5.12.2021. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/kysymyksia-ja-vastauksia>
- Laki sukupuolen vahvistamisesta tulee voimaan 3.4.2023 (2023) Sosiaali- ja terveysministeriö 2.3.2023. Viitattu 22.4.2023. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/laki-sukupuolen-vahvistamisesta-tulee-voimaan-3.4.2023>
- Lapsen oikeuksien sopimus – koko teksti (2021) Unicef. Viitattu 5.12.2021. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan>

- Leckner, S. (2018) Sceptics and supporters of corporate use of behavioural data: Attitudes towards informational privacy and Internet surveillance in Sweden. *Northern Lights* 16(1) 113–132 https://doi.org/10.1386/nl.16.1.113_1
- Leppälä, S. (2022) Instagram sai 405 miljoonan GDPR-sakot – lasten tietoja käsiteltiin huolimattomasti. *Tekniikka & Talous* 7.9.2022. Viitattu 25.3.2023.
<<https://www.tekniikkatalous.fi/uutiset/instagram-sai-405-miljoonan-gdpr-sakot-lasten-tietoja-kasiteltiin-huolimattomasti/ce10a829-20c4-42f8-b57c-30dd33dcf9fa>>
- Livingstone, S. (2008) Taking risky opportunities in youthful content creation: teenagers' use of social networking sites for intimacy, privacy and self-expression. *New Media & Society* 10(3) 393–411. <https://doi.org/10.1177/1461444808089415>
- Livingstone, S. & Bober, M. (2003) *UK children go online: Listening to young people's experiences*. Economic and Social Research Council. Raportti. 21.2.2022.
<<http://eprints.lse.ac.uk/archive/0000388>>
- Lyon, D. (2001) *Surveillance society. Monitoring everyday life*. Open University Press, Buckingham.
- Lyon, D. (2007) *Surveillance studies: an overview*. Polity Press, Cambridge.
- Lyon, D. (2022) Surveillance. *Internet Policy Review* 11(4).
<https://doi.org/10.14763/2022.4.1673>
- Maalsen, S. & Sadowski, J. (2019) The smart home on FIRE: Amplifying and accelerating domestic surveillance. *Surveillance & Society* 17(1) 118–124.
<https://doi.org/10.24908/ss.v17i1/2.12925>
- Madden, M. & Smith, A. (2010) Reputation management and social media. Pew Internet & American Life Project. Viitattu 5.2.2022.
<<http://www.pewinternet.org/2010/05/26/reputation-management-and-social-media>>
- Madden, M., Lenhart, A., Cortesi, S., Gasser, U., Duggan, M. & Smith, A. (2013) Teens, social media, and privacy. Viitattu 5.2.2022. Pew Internet and American Life Project.
<<https://www.pewresearch.org/internet/2013/05/21/teens-social-media-and-privacy>>
- Martin, K. & Shilton, K. (2016) Putting mobile application privacy in context: An empirical study of user privacy expectations for mobile devices. *The Information Society* 32(3) 200–216. <https://doi.org/10.1080/01972243.2016.1153012>
- Marciano, L., Ostroumova, M., Schulz, P. J. & Camerini, A.-L. (2021) Digital media use and adolescents' mental health during the Covid-19 pandemic: A systematic review and meta-analysis. *Frontiers in Public Health* 9:793868.
<https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.793868>

- Marwick, A. E., Murgia-Diaz, D. & Palfrey, J. G. (2010) Youth, privacy and reputation (literature review). Berkman Center Research Publication No. 2010-5 Harvard Public Law Working Paper No. 10-29. <<https://ssrn.com/abstract=1588163>>
- Marwick, A. E. & boyd, d. (2014) Networked privacy: How teenagers negotiate context in social media. *New Media & Society* 16(7) 1051–1067.
<https://doi.org/10.1177/1461444814543995>
- Marwick, A. & Hargittai, E. (2018) Nothing to hide, nothing to lose? Incentives and disincentives to sharing information with institutions online. *Information, Communication & Society* 22(12) 1697–1713.
<https://doi.org/10.1080/1369118X.2018.1450432>
- Marx, G. T. (2003) A tack in the shoe: Neutralizing and resisting the new surveillance. *Journal of Social Issues* 59(2) 369–90.
- Marx, G. T. (2016) *Windows into the soul: Surveillance and society in an age of high technology*. The University of Chicago Press, Lontoo.
- Mavoa, J., Coghlan, S. & Nansen, B. (2023) "It's about safety not snooping": Parental attitudes to child tracking technologies and geolocation data. *Surveillance & Society* 21(1) 45–60. <https://doi.org/10.24908/ss.v21i1.15719>
- McCallum, S. (2023) ChatGPT banned in Italy over privacy concerns. BBC News 1.4.2023. Viitattu 4.5.2023. <<https://www.bbc.com/news/technology-65139406>>
- Mcdonald, N. & Andalibi, N. (2023) "I did watch 'The Handmaid's Tale'": Threat modeling privacy post-Roe in the United States. *ACM Transactions on Computer-Human Interaction* Just Accepted (March 2023). <https://doi.org/10.1145/3589960>
- Minkkinen, M. (2020) A breathless race for breathing space. *Critical-analytical futures studies and the contested co-evolution of privacy imaginaries and institutions*. Väitöstudkimus. Turun yliopiston julkaisuja sarja E osa 55.
- Mäkinen, L. A., & Junnila, J. (2023) Smartphone privacy: Finnish young people's perceptions of privacy regarding data collected when using their mobile devices. Teoksessa L. Samuelsson, C. Cocq, S. Gelfgren, & J. Enbom (toim.) *Everyday life in the culture of surveillance*, 145–166. <https://doi.org/10.48335/9789188855732-7>
- Mäntysalo, J. (2023) Uhrimäärältään Suomen suurimman rikosjutun epäilty saapuu oikeuden eteen – tässä viisi keskeistä kysymystä Vastaamo-tapauksesta. Yleisradio 28.2.2023. Viitattu 28.3.2023. <<https://yle.fi/a/74-20019922>>

- Nicolaci-da-Costa, A. M. & de Matos-Silva, M. S. (2014) Smartphones and location awareness in Brazil: Users' reactions. *Paideia (Ribeirão Preto)* 24(57) 115–123. <https://doi.org/10.1590/1982-43272457201414>
- Nissenbaum, H. (2004) Privacy as contextual integrity. *Washington Law Review* 79(1) 119–157.
- Nissenbaum, H. (2009) *Privacy in context: Technology, policy, and integrity of social life*. Stanford University Press, Stanford.
- Nissenbaum, H. (2011) A contextual approach to privacy online. *Daedalus, the Journal of the American Academy of Arts and Sciences* 140(4) 32–48. https://doi.org/10.1162/DAED_a_00113
- NVivo 12 (2018) Lumivero. Viitattu 12.5.2023. <<https://lumivero.com/products/nvivo>>
- Oksman, V. & Turtiainen, J. (2004) Mobile communication as a social stage. *New Media & Society* 6(3) 319–339. <https://doi.org/10.1177/1461444804042518>
- Oostveen, A., Vasalou, A., van den Besselaar, P. & Brown, I. (2014) Child location tracking in the US and the UK: Same technology, different social implications. *Surveillance & Society* 12(4) 581–593. <https://doi.org/10.24908/ss.v12i4.4937>
- Prior, L. (2020) Content analysis. Teoksessa P. Leavy (toim.) *The Oxford handbook of qualitative research*. 2. p. 541–573. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190847388.013.25>
- Rautavuori, L. (2021) Mitja Piekäinen, 16, luopui älypuhelimestaan, ja elämään tuli uusi rauha: ”Nyt ei ole mitään hätää, ei mitään kiirettä”. Yleisradio 1.12.2021. Viitattu 31.12.2021. <<https://yle.fi/uutiset/3-12207017>>
- Raynes-Goldie, K. (2010) Aliases, creeping, and wall cleaning: Understanding privacy in the age of Facebook. *First Monday* 15(1). <https://doi.org/10.5210/fm.v15i1.2775>
- Rekisteröidyn suostumus (2021) Tietosuojavaltuutetun toimisto. Viitattu 9.12.2021. <<https://tietosuoja.fi/rekisteroidyn-suostumus>>
- Rule (2007) *Privacy in peril*. Oxford University Press, New York.
- Schoeman, F. (1984) *Philosophical dimensions of privacy: An anthology*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Shklovski, I., Mainwaring, S. D., Skúladóttir, H. H. & Borgthorsson, H. (2014) Leakiness and creepiness in app space: Perceptions of privacy and mobile app use. *Proc.ACM Conf. on Human Factors in Computing Systems*, 2347–2356. <http://dx.doi.org/10.1145/2556288.255742>

- Sloterdijk, P. (1998/2011) *Spheres I: Bubbles. Microspherology* (käänt. W. Hoban). Semiotext(e), London.
- Sloterdijk, P. (1999/2014) *Spheres II: Globes. Macrospherology* (käänt. W. Hoban). Semiotext(e), London.
- Sloterdijk, P. (2004/2016) *Spheres III: Foams. Plural spherology* (käänt. W. Hoban). Semiotext(e), London.
- Smartphone use and smartphone habits by gender and age group (2019) Government of Canada. Viitattu 22.12.2021. <<https://open.canada.ca/data/en/dataset/f62f8b9e-8057-43de-a1cb-5affd0a5c6e7>>
- Solove, D. J. (2007) ‘I’ve got nothing to hide’ and other misunderstandings of privacy. *The San Diego law review* 44(4) 745–772.
- Steeves, V. (2019) Theorizing privacy in a liberal democracy: Canadian jurisprudence, anti-terrorism, and social memory after 9/11. *Theoretical Inquiries in Law* 20(1) 323–341. <https://doi.org/10.1515/til-2019-0011>
- Steeves, V. & Regan, P. (2014) Young people online and the social value of privacy. *Journal of Information Communication and Ethics in Society* 12(4) 298–313. <https://doi.org/10.1108/JICES-01-2014-0004>
- Stoilova, M., Livingstone, S. & Nandagiri, R. (2020) Digital by default: Children’s capacity to understand and manage online data and privacy. *Media and Communication* 8(4) 197–207. <https://doi.org/10.17645/mac.v8i4.3407>
- Strömberg, J. (2022) Uusi laki seksuaalirikoksista perustuu suostumukseen – lue tästä, kuinka pykälät muuttuvat. Yleisradio 27.6.2022. Viitattu 16.4.2023. <<https://yle.fi/a/3-12508786>>
- Suomi edelleen pohjolan ykkönen mobiilidatan käytössä, muut Pohjoismaat kirivät edellä kiinteän verkon rakentamisessa (2021) Traficom 13.9.2021. Viitattu 25.4.2023. <<https://www.traficom.fi/fi/ajankohtaista/suomi-edelleen-pohjolan-ykkonen-mobiilidatan-kaytossa-muut-pohjoismaat-kirivat-edella>>
- Sukk, M. & Siibak, A. (2021) “My mom just wants to know where I am”. Estonian pre-teens perspectives on intimate surveillance by parents. *Journal of Children and Media*. <https://doi.org/10.1080/17482798.2021.2014646>
- Summary of privacy laws in Canada (2018) Office of the Privacy Commissioner of Canada. Viitattu 9.2.2022. <https://www.priv.gc.ca/en/privacy-topics/privacy-laws-in-canada/02_05_d_15>

- Taylor, L. (2016) No place to hide? The ethics and analytics of tracking mobility using mobile phone data. *Development and Planning D: Society and Space* 34(2) 319–336.
<https://doi.org/10.1177/0263775815608851>
- Thomas, D. M. & Watson, R. T. (2002) Q-sorting and MIS research: A primer. *Communications of the Association for Information Systems* 8 141–156.
<https://doi.org/10.17705/1CAIS.00809>
- Trochim, W. (1989) An introduction to concept mapping for planning and evaluation. *Evaluation and Program Planning* 12(1) 1–16. [https://doi.org/10.1016/0149-7189\(89\)90016-5](https://doi.org/10.1016/0149-7189(89)90016-5)
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 5. p. Tammi, Jyväskylä.
- Vaikutustenarviointi (2018) Tietosuojavaltuutetun toimisto. Viitattu 8.2.2022.
<<https://tietosuoja.fi/vaikutustenarviointi>>
- Vickery, J. R. (2014) Talk whenever, wherever: How the U.S. mobile phone industry commodifies talk, genders youth mobile practices, and domesticates surveillance. *Journal of Children and Media* 9(2) 387–403.
<https://doi.org/10.1080/17482798.2014.960436>
- Vickery, J. R. (2015) 'I don't have anything to hide, but... ': the challenges and negotiations of social and mobile media privacy for non-dominant youth. *Information, Communication & Society* 18(3) 281–294.
<https://doi.org/10.1080/1369118X.2014.989251>
- Volpicelli, G. (2023) ChatGPT broke the EU plan to regulate AI. Politico 3.3.2023. Viitattu 4.5.2023. <<https://www.politico.eu/article/eu-plan-regulate-chatgpt-openai-artificial-intelligence-act>>
- Väestön tieto- ja viestintätekniiikan käyttö (2021) Tilastokeskus. Viitattu 1.12.2021.
<https://www.stat.fi/til/sutivi/2021/sutivi_2021_2021-11-30_tie_001_fi.html>
- Warren, S. & Brandeis, L. (1890) The right to privacy. *Harvard Law Review* 4(5) 193–220.
- Westin, A. F. (1967) *Privacy and freedom*. Atheneum Press, New York.
- Widmer, S. & Albrechtslund, A. (2021) The ambiguities of surveillance as care and control: Struggles in the domestication of location-tracking applications by Danish parents. *Nordicom Review* 42(S4), 73–93. <https://doi.org/10.2478/nor-2021-0042>
- Williams, S. & Williams, L. (2005) Space invaders: The negotiation of teenage boundaries through the mobile phone. *The Sociological Review* 53(2) 314–331.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2005.00516.x>

- Yan, Z. (2018) Child and adolescent use of mobile phones: An unparalleled complex developmental phenomenon. *Child Development* 89(1) 5–16.
<https://doi.org/10.1111/cdev.12821>
- Yeung, K. (2017) ‘Hypernudge’: Big data as a mode of regulation by design. *Information, Communication & Society* 20(1) 118–136.
<https://doi.org/10.1080/1369118X.2016.1186713>
- Yleinen tietosuoja-asetus (2021) Your Europe. Viitattu 5.12.2021.
<https://europa.eu/youreurope/business/dealing-with-customers/data-protection/data-protection-gdpr/index_fi.htm>

Liitteet

Liite 1. Aineistonkeruussa käytetty lista älypuhelimien saamista tiedoista

”Asioita, joita puhelimeni tietää”:

	SUOMI	ENGLANTI
1	Nimeni	My name
2	Sijainnit, joita etsin, kun käytän puhelimeni karttaa	The locations I look up when I use the Maps app on my phone
3	Missä ja milloin otan valokuvia, videoita, tai äänityksiä puhelimeilläni	When I make each photo, video, or recording and where I am when I make it
4	Ikäni	My age
5	Mitä mainoksia olen klikannut puhelimeilläni	The ads I've clicked on
6	Ympäristö puhelimeni lähellä (mukaan lukien ilmanpaine, valon määrä, magneettikenttä)	The environment (including the air pressure, the level of light and the magnetic field) around my phone
7	Reitit, joita käytän säännöllisesti, kun menen esimerkiksi kouluun, töihin jne.	The routes I regularly take going to work, school, etc.
8	Mitä teen puhelimeilläni minä tahansa hetkenä (mitkä äpit ovat auki, tekstaanko tai lähetänkö sähköpostia jne.)	What I am doing on my phone (what apps are running, if I'm texting or emailing, etc.)
9	Valokuvat, videot, ja äänitykset, jotka julkaisen puhelimeistani	What photos, videos, or voice recordings I upload from my phone
10	Päivämäärät ja tapahtumat puhelimeni kalenterissa	The dates and activities I have in my calendar
11	Valokuvat, videot, ja äänitykset, jotka lataan puhelimeilleni tai joita katson tai kuuntelen puhelimeilläni	The photos, videos, and recordings that I download or watch/listen to on my phone
12	Puhelimeni yhteystietolistat	My contact list on my phone
13	Ammattini	My occupation
14	Läheittämiäni ja vastaanottamiäni viestien ja puheluiden sisällöt (mukaan lukien tekstiviestit, sähköpostit, snäpit jne.)	The content of messages I send and receive (by text, email, voice phone call, SnapChat, etc.)
15	”Julkinen sijaintini” (eli mihin paikkoihin olen ”kirjautunut” sisälle, tai minkä paikan olen ”tägännyt” julkaisuissani)	My 'public' location (where I've 'checked in' or indicated in my posts)
16	Miltä ääneni kuulostaa	What my voice sounds like
17	Äännet puhelimeni lähellä, mukaan lukien keskustelut, jotka puhelimen mikrofoni voi poimia	The sounds around my phone, including talking, that are picked up by my microphone

18	Missä olen, kun lähetän tai saan viestejä tai puheluita (mukaan lukien tekstiviestit, sähköpostit, snäpit jne.)	Where I am when I send or receive a message (by text, email, voice phone call, SnapChat, etc.)
19	Ruutukaappaus siitä, mitä puhelimeni ruudulla milloinkin näkyy	Screen capture of what I am doing on my phone
20	Puhelimeni lähellä olevat asiat, jotka puhelimen kamera voi nähdä	Things around my phone that my camera can see
21	Puhelimeni yksilöivän laitenumero	My phone's unique device ID number
22	Onko puhelimeninäppäinlukossa vai ei	Whether or not my phone is currently unlocked
23	Valokuvat, videot, ja äänitykset, joita otan puhelimellani	The photos, videos, and recordings that I make on my phone
24	Kuinka usein käytän mitäkin äppiä puhelimellani	How often I use each app on my phone
25	Yksityiskohtia puhelimellani tekemistäni ostoksista (esimerkiksi mitä ostan, oliko ostokseni lahja, mihin ostamani asia toimitetaan jne.)	Details about purchases I made on my phone (what I buy, whether it's a gift or not, and where the things are delivered to, etc.)
26	Mitä internethakuja olen tehnyt puhelimellani	The internet searches I've done
27	Minkä merkinen puhelimeni on ja mikä käyttöjärjestelmä siinä on	The type of phone I have and the operating system it uses
28	Sukupuoleni	My gender
29	Milloin lähetän tai saan viestejä tai puheluita (mukaan lukien tekstiviestit, sähköpostit, snäpit jne.)	When each message (by text, email, voice phone call, SnapChat, etc.) is sent or received
30	Puhelinnumeroni	My cell phone number
31	Keltä saamani viestit ja puhelut ovat tai kenelle lähetän viestejä tai soitan (mukaan lukien tekstiviestit, sähköpostit, snäpit jne.)	Who each message (by text, email, voice phone call, SnapChat, etc.) is from or to
32	Sähköpostiosoitteeni	My email address
33	Tietoja paikoista, joissa käyn säännöllisesti (missä käyn, milloin käyn, kuinka usein käyn jne.)	Locations I regularly visit (when I go, how often I go, etc.)
34	Sormenjälkeni	My fingerprints
35	Mobiiliverkot, wifit ja/tai matkapuhelintornit, joihin puhelimeni on ottanut yhteyden	A list of all the mobile networks, wifis, and/or cell phone towers that my phone has connected to
36	Kotiosoitteeni	My home address
37	Puhelimeni tämänhetkisen sijainnin	The current location of my phone
38	Miten nopeasti liikun, ja mihin suuntaan	How fast I am moving and in what direction
39	Syntymäpäiväni	My birth date
40	Työosoitteeni	My work address

41	Eniten käyttämäni yhteystiedot (esimerkiksi keitä he ovat ja millä tavalla olen heihin yhteydessä jne.)	My contact preferences (e.g., my favourite contacts, how I contact them, etc.)
42	Taloudelliset tuloni	My income
43	Luottokortti- ja/tai verkkopankkitietoni	My credit card/banking information
44	Tiedostot, joita minulla on puhelimellani (esimerkiksi Word-dokumentit, Excel-tiedostot, muistiinpanot)	Documents I have on my phone (e.g. word docs, spreadsheets, slideshows)
45	Puhelimeeni tallennetut salasanat	Passwords stored on my phone
46	Missä olen ja milloin, kun julkaisen valokuvia, videoita ja äänityksiä puhelimestani	When I upload photos, videos, or voice recordings from my phone and where I am when I do it
47	Verkkosivut, joilla käyn puhelimellani	The websites I visit
48	Lista sanoista, joita käytän tekstiviesteissä ja sähköposteissa	A list of the words that I use in text messages and emails
49	Parisuhdestatukseni	My relationship status
50	Ihmiset, joita seuraan tai jotka seuraavat minua sosiaalisessa mediassa	The people who I follow and who follow me on social media
51	Miltä kasvoni näyttävät	What my face looks like

Liite 2. Ryhmäkeskustelujen runko

Oheinen keskustelurunko kuvaa tapaamisten kulkua Suomen aineistonkeruussa, ja vastaa sisällöltään pitkälti myös Kanadassa käytettyä. Ne kysymykset, jotka olivat mukana ainoastaan Suomessa, on merkitty erikseen. Toisin kuin Suomen tapaamisissa, Kanadassa ennakkotehtävään pohjaavien klustereiden tarkastelu oli osana kaikkia tapaamisia, ja keskustelusta merkittävä osa käytiin sen lomassa. Kanadan haastatteluissa yksityisimpien ja vähemmän yksityisten älypuhelimien saamien tietojen lajittelu oli pidetty jo ennen varsinaisen keskustelun alkua, Suomessa puolestaan se tehtiin jokaisen tapaamisen alussa alla kuvatusti.

[Alkuesittelyt, hankkeen ja tapaamisen kulun selittäminen; lajittelutehtävän ensimmäisen vaiheen alustus.]

- Minkälaisia tietoja valitsitte kaikkein julkisimmiksi ja miten päätitte, että juuri ne tiedot ovat kaikkein julkisimpia? Mitä ajattelit, kun valitsit juuri niitä tietoja? Mikä tekee niistä erityisen julkisia?
- Mitä valitsitte yksityisimmiksi? Mikä tekee juuri niistä kolmesta valitsemastasi tiedosta erityisen arkaluonteisia? Miten päätit, että juuri ne tiedot ovat kaikkein yksityisimpiä?

[Valitaan lisää eniten ja vähiten yksityisiä asioita, ensin neljä ja sitten kuusi kumpiakin.]

- Minkälaisia tietoja teillä on nyt kaikkein yksityisemmässä ja julkisemmässä päässä?
- Ajattelitteko tehtävää täyttäessänne, keneltä haluaisitte erityisesti salata sen tiedon vai enemminkin, ettette haluaisi, että kukaan tietää sitä?
- Lajittelisitteko tietoja eri tavalla, jos miettisitte sitä, kuka sen tiedon tulee mahdollisesti näkemään – valtionhallinto/poliisiviranomaiset, perhe/ystävät, yritykset?

[Valitaan kahdeksan yksityisintä ja vähiten yksityistä asiaa]

- Minkälaiset yhdeksän asiat jäivät luokittelematta? Nämä yhdeksänhän eivät välttämättä ole mitenkään neutraaleja, ne saattoivat vain olla hankalampia luokitella.

[Keskusteluosan alustus]

1. Mitä yksityisyys tarkoittaa ja mikä sen merkitys ja arvo on

- Mikä yksityisyyden merkitys on sinulle? Mitä se merkitsee sinulle?

- Mitä tarkoittaa, että jokin asia on tai ei ole yksityinen?
- Mitä syitä voi olla sille, että jotkin asiat ovat yksityisiä?
- Osaako joku antaa esimerkin jostain tapahtumasta tai tilanteesta, jolloin yksityisyyttäsi on loukattu? Millaisia asioita voisi tapahtua (tai on tapahtunut), kun yksityisyyttäsi loukataan, tai mitä seurauksia sillä voisi olla/on ollut?
- Onko yksityisyys mielestäsi erilaista netissä ja netin ulkopuolella? Jos on, miten?
- Onko korona-aika vaikuttanut jotenkin käsityksiinne yksityisyydestä? *[Mukana vain Suomen haastatteluissa, Kanadan tehty jo 2019]*

2. Kontekstisidonnaisuus

- Yksityisyys monesti ajatellaan kontekstisidonnaisena asiana. Esimerkiksi, voin kertoa lääkärielleni asioita, joita en kertoisi kollegalleni tai voin kertoa ystävälleni asioita, joita en julkaisisi sosiaalisessa mediassa. Osaatko sanoa, keneltä haluat yksityisyyttä ja miksi?
- Haluatko yksityisyyttä perheeltäsi tai ystäviltäsi? Miksi?
- Minkälaista yksityisyyttä haluat valtionhallinnolta tai viranomaistahoilta? Minkälaisia tietoja voisit jakaa heille? Onko tässä eroja sen suhteen, menisivätkö tiedot vaikkapa valtiolle, yritykselle tai julkisiksi kaikille?
- Jos joku loukkaa yksityisyyttäsi, muuttaako se suhdettasi häneen?

3. Puhelimen tiedonkeruu ja yhteiskunnallinen taso, kuten lainsäädäntö:

- Yllättikö jokin puhelimen tietämä asiasi sinut tai oliko jokin listaamistamme asioista sellainen, josta mietit hyvin vahvasti, että ”puhelimeni ei pitäisi tietää tätä minusta”?
- Mietitkö ikinä mitä tapahtuu, kun annat puhelimesi tietoa itsestäsi? Mietitkö esimerkiksi, kenelle tai mihin ne tiedot päätyvät?
- Tarvitseeko tai pitääkö mielestäsi esimerkiksi yritysten tietää kaikkia niitä asioita, joita me listasimme?
- Miten uskot yritysten käyttävän näitä tietoja?
- Millä tavoin voisit estää (tai estät jo) puhelintasi tietämästä asioita sinusta?
- Minkä ikäisenä sait älypuhelimien? *[Mukana vain Suomessa]*
- Seuraako vanhempasi puhelimesi käyttöä? Seuraavatko he sinua puhelimen avulla (onko heillä esimerkiksi jotain seurantaäppejä käytössä)? Mitä ajattelet tästä? *[Mukana vain Suomessa]*
- Lainaako mielelläsi puhelintasi kellekään? *[Mukana vain Suomessa]*

- Yleisemmin kuin vain puhelimeen liittyen, esimerkiksi nettiä käyttäessä tai julkisessa tilassa liikkuesssa: [*Mukana vain Suomessa*]
 - o Onko jotain, mitä olet tehnyt, tai miettinyt että voisit tehdä tai jättää tekemättä suojataksesi yksityisyyttäsi?
 - o Oletko koskaan muuttanut tai suunnitellut muuttavasi toimintaasi jossain asiassa suojataksesi yksityisyyttäsi?
 - o Osaatko sanoa, mikä voisi saada sinut tekemään niin?
- Yksityisyyteen liittyvä lainsäädäntö:
 - o Pitäisikö päättäjien mielestäsi olla kiinnostuneita näistä asioista (eli yksityisyydestä, tietojen keräämisestä ja luovuttamisesta kolmansille osapuolille)?
 - o Pitäisikö päättäjien työskennellä ahkerammin säätääkseen lakeja, jotka estäisivät yrityksiä toimimasta niin kuin ne toimivat?
 - o Onko mielestäsi reilua, että ihmisten tulee noudattaa sopimuksia, joita he eivät ole lukeneet? (Eli erilaisten palveluiden käyttöehtosopimuksia)
 - o Tuleeko mieleesi jotain asiaa, missä aikuiset tai päättäjät voisivat parantaa toimintaansa tähän asiaan liittyen?

[Klustereiden käsitteleminen, kukin klusteri erikseen:

- Kuuluvatko tämän ryhmän sisältämät asiat yhteen? Millä tavoin ryhmässä olevat asiat ovat samanlaisia? Mikä niitä yhdistää? Miksi luulet, että nämä asiat on yhdistetty keskenään?
- Onko joukossa joku asia tai joitakin asioita, jotka eivät mielestäsi näytä sopivan ryhmään?
- Millä sanoilla tai lauseilla kuvailisit tätä ryhmää? Mikä olisi hyvä nimi tai otsikko tälle ryhmälle?]

Tuleeko mieleesi vielä jotain muuta, mitä haluaisit kertoa, tai kysymyksiä, joita meidän olisi ehkä pitänyt kysyä?